VU VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM

The Network Institute

De herkomst van vertrouwen in de rechtsstaat 1993 – 2012

onderzocht via

tekstmining van de mediaberichtgeving en

analyse van de publieke opinie

J. Kleinnijenhuis, W. van Atteveldt en K. Welbers

Opdrachtgever: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), Ministerie van Veiligheid en Justitie

WODC begeleidingscommissie: Prof. dr. J. Scholtes (voorzitter), dr. R. Choenni, mr. dr. J.B.J. van der Leij, prof. dr. mr. E. Niemeijer, dr. H.C.J. van der Veen en prof. dr. K. Wittebrood

Voorwoord

Kwesties die raken aan de *scheiding der machten*, dat wil zeggen, aan de verhouding tussen volksvertegenwoordiging, regering en rechterlijke macht, en aan de verhouding tussen OM, de advocatuur, en de rechter waren schering en inslag in het nieuws van de afgelopen twintig jaar (bijvoorbeeld IRT-affaire, vrijspraak terreurverdachten, proces-Wilders). De scheiding der machten vormt een onderdeel van de meeste Nederlandse definities van de rechtsstaat. Het onderzoek waaruit deze WODC-publicatie voortvloeit, is gericht op het onderkennen van trends en patronen in berichten (uit dagbladen, televisienieuwsbulletins, nieuwswebsites, Twitter) van de afgelopen twintig jaar die het *vertrouwen in de rechtsstaat* zouden kunnen beïnvloeden. Nagegaan werd of *tekstmining*, dat wil zeggen, geautomatiseerde tekstanalyse of 'inhoudsanalyse', daarbij een geschikt onderzoeksmiddel is.

Graag willen wij onze erkentelijkheid uitspreken voor de begeleidingscommissie bestaande uit prof. dr. J. Scholtes (voorzitter, Universiteit Maastricht), mr. dr. J.B.J. van der Leij (onderzoekscoördinator WODC), dr. R. Choenni (WODC), prof. dr. mr. E. Niemeijer (Vrije Universiteit), dr. H.C.J. van der Veen (WODC) en prof. dr. K. Wittebrood (SCP). De commissie hielp ons om uitgaande van een startnotitie en conceptrapporten te signaleren op welke punten de toegepaste methoden meer uitleg behoefden, en op welke punten de interpretaties van de onderzoeksuitkomsten aangescherpt konden worden. Wij zijn prof. dr. P. Dekker van het Sociaal Cultureel Planbureau erkentelijk voor het ter beschikking stellen van de surveydata die ten grondslag liggen aan het Continu Onderzoek Burgerperspectieven. Aanvulling met die surveydata maakte het mogelijk aan te tonen dat het vertrouwen in de rechtspraak daadwerkelijk beïnvloed wordt door de met tekstmining gevonden patronen in nieuws over de rechtsstaat.

Amsterdam, december 2012

Prof. dr. Jan Kleinnijenhuis
dr. Wouter van Atteveldt
Kasper Welbers, MSc

Inhoudsopgave

Overzicht Tabellen

Overzicht Figuren

Managementsamenvatting

Tekstmining kan worden ingezet om inzicht te krijgen in het beeld dat media schetsen van omgevingsontwikkelingen die het vertrouwen in de rechtsstaat kunnen beïnvloeden. Bij het vertrouwen in de rechtsstaat gaat het om een positieve houding ten opzichte van een grondwet die garant staat voor grondrechten voor burgers en voor de scheiding der machten tussen wetgever, uitvoering en rechtspraak. In dit onderzoeksverslag worden dagbladen, televisieprogramma's, websites en twitter vergeleken, zo mogelijk over een bestek van twintig jaar (1993-2012, onderzoeksperioden 1993-94, 2004-05, 2009-12).

Het doel van tekstmining is kennis en inzicht te vergaren met analysetechnieken om grote hoeveelheden teksten automatisch te analyseren. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om analysetechnieken voor zinsafbakening, voor woordsoortbenoeming, voor zinsontleding, voor conceptherkenning, en voor de reconstructie van sociale netwerken. De probleemstelling voor dit onderzoek is of tekstmining inzicht kan bieden in de weergave door oude en nieuwe media van omgevingsontwikkelingen die het vertrouwen in de rechtsstaat zouden kunnen beïnvloeden. In het tekstminingonderzoek naar het vertrouwen in de rechtsstaat zijn 'deductieve' analysetechnieken gecombineerd die het mogelijk maken om teksten uit verschillende decennia en uit verschillende media langs een en dezelfde meetlat te leggen. Met betrouwbaarheidsanalyses kon aangetoond worden dat de gekozen combinatie van onderzoekstechnieken doelmatig was, behalve voor tweets met een afwijkende grammaticale opbouw.

Met tekstmining vergaarde inzichten in de mediaberichtgeving

1. De onderzoeksperiode van twintig jaar begint en eindigt met de vrijspraak van de politieke leider van een anti-immigratiepartij (Janmaat 1993, Wilders 2011). Na 9/11 komt de berichtgeving in de greep van nieuws over (steeds weer wisselende combinaties van) terroristen, moslimfundamentalisten, immigranten, illegalen en criminelen.
2. De toename van de berichtgeving over deze onderwerpen spoort niet met cijfers van afkomstig van onderzoeksinstellingen, maar volgt de aandacht op de politieke agenda. De Minister van Justitie is in 2004-2005 na de minister-president de meest besproken politicus in het nieuws. Dagbladen zoals de Volkskrant en NRC Handelsblad gingen in dit opzicht de agenda van dagbladen met een groter lezerspubliek volgen (zie hoofdstuk 3).
3. Er is veel nieuws dat potentieel het vertrouwen in de rechtsstaat aantast. Afgaande op het nieuws in de jaren na 9/11 en de moord op Fortuyn botsen *grondrechten* met elkaar (vrijheid van meningsuiting versus het recht niet gediscrimineerd te worden, en versus de vrijheid van godsdienst en onderwijs voor fundamentalisten). Wat het OM eist krijgt veel media-aandacht, waardoor vrijspraak en het opleggen van lagere straffen onbillijk gaan lijken. Afgaande op het nieuws van de laatste jaren van de onderzoeksperiode falen uitvoerende instellingen die verantwoordelijk zijn voor weekendverloven, vervroegde vrijlating en ontsnappingen.

4. De *scheiding der machten* komt afgaande op het nieuws in het geding doordat de rechter zich niet onthoudt van politieke inmenging, maar politici onder de “rule of law” wil brengen.
5. De rechter komt steeds vaker in politiek vaarwater. In de loop der jaren is de kans dat in een artikel over de rechtspraak ook een politicus genoemd wordt gestegen, zo blijkt uit een associatieve framinganalyse (zie hoofdstuk 4).
6. De aandacht voor, en zelfs het mediagezag van de rechter is toegenomen. Toch is In termen van mediagezag de *achterstand* van de rechter op het OM en vooral op de advocatuur groter geworden, zo blijkt uit een analyse van mediagezag (zie hoofdstuk 5).
7. Het patroon in de berichtgeving van 1993-1994 is dat men de misdaad op zijn beloop laat. Het patroon in 2004-2005 is dat de regering de opsporing serieus neemt en dat het OM de criminelen wil aanpakken, maar daarbij ook de rechter tegenover zich vindt. Het patroon uit de periode 2009-2012 is dat het OM actief blijft, maar dat intussen alle pijlen gericht worden op uitvoerende instanties. Een en ander blijkt uit een zogenaamde sentimentanalyse in het kader van een semantische netwerkanalyse (zie hoofdstuk 6).
8. Vanaf 2010 krijgen nieuwe onderwerpen aandacht in het nieuws over de rechtsstaat, bijvoorbeeld pedofilie in zwembaden (bv. Benno L.), in de kinderopvang (Hofnarretje) en in de Rooms-Katholieke kerk.
9. In de loop der jaren is de media-aandacht voor de privacy van burgers toegenomen, en daarmee samenhangend, ook voor vormen van cybercrime waardoor de privacy gevaar kan lopen.
10. Door de grote media-aandacht voor economische onderwerpen zoals de kredietcrisis en de eurocrisis zal er wellicht ook in de komende jaren minder media-aandacht zijn voor toonaangevende onderwerpen rond de rechtsstaat uit de voorbije onderzoeksperiode, zoals botsende grondrechten.

Invloed op vertrouwen van burgers

Of de berichtgeving in de media die iemand persoonlijk volgt invloed heeft op het in de rechtspraak gestelde vertrouwen kan worden onderzocht door uitkomsten van tekstminingonderzoek te koppelen aan publieke opinieonderzoek. Tekstminingresulten zijn per burger, dan wel mediaconsument, gekoppeld aan continu onderzoek naar de publieke opinie, waarin tevens de mediaconsumptie onderzocht werd. Koppeling vond plaats aan gegevens uit het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (onderzoek SCP, periode 2009-2012).

1. Zo kan worden aangetoond dat het vertrouwen van burgers in de rechtspraak, afhankelijk van de aard van de berichtgeving in de media van hun keuze in een bepaalde periode, aantoonbaar wordt bevorderd, of juist aantoonbaar wordt geschaad, door de berichtgeving van een kwartaal eerder.
2. Het vertrouwen in de rechtspraak blijkt bevorderd te worden door nieuws over de rechter, het OM en de advocatuur, en door nieuws over het rechtsproces. Dit duidt er op dat de media het vertrouwen in de rechtspraak vergroten met nieuws op het relationele en het organisatorische vlak.
3. Het vertrouwen in de rechtspraak blijkt geschaad te worden door nieuws over criminaliteit, vervroegde vrijlatingen, ontsnappingen uit tbs-inrichtingen.

4. Het vertrouwen in de rechtspraak wordt ook geschaad door nieuws over de PVV, waarvan voorstanders vinden dat de partij niet vervolgd had mogen worden en tegenstanders dat de partij verboden had moeten worden. De paradox dat vertrouwen in de rechtsstaat ook aantoonbaar wordt geschaad door nieuws over grondrechten en over de rechtsstaat, laat zich eenvoudig verklaren vanuit de nieuwscontext in de onderzoeksperiode 1993-2012: afgaande op het nieuws botsten grondrechten met elkaar, en bestond er veel onrecht in de rechtsstaat. Omdat uit het onderzoek naar voren komt dat in de afgelopen jaren andere onderwerpen in het nieuws op de voorgrond getreden zijn (eurocrisis, maar ook pedofilie, internetcriminaliteit, privacy) is het niet verwonderlijk dat vanaf het derde kwartaal van 2011 het vertrouwen in de rechtspraak ongekend groot is.

Burgers die het ontstaan van de grondwet als de belangrijkste historische gebeurtenis beschouwen, hebben het grootste vertrouwen (onderzoek VU / IntomartGfK, 2012).

1.Media en het vertrouwen in de rechtsstaat: onderzoeksvragen

De toepassingsmogelijkheden van tekstmining voor een beter begrip van het vertrouwen in de rechtsstaat vormen het onderwerp van dit onderzoek, dat deel uitmaakt van het onderzoeksproject *Vertrouwen in de Rechtsstaat* van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. De vraag in dit onderzoek is wat de dynamiek is in het vertrouwen in de rechtsstaat die ontstaat als gevolg van allerlei omgevingsontwikkelingen. Als een belangrijke omgevingsontwikkeling wordt de beeldvorming gezien die ontstaat door toedoen van klassieke journalistieke media zoals dagbladen en nieuwe internetgebaseerde media zoals twitter.

Begripsbepaling

De belangrijkste begrippen die in deze inleidende alinea de revue passeerden vragen om een omschrijving: de rechtsstaat, het vertrouwen daarin, omgevingsontwikkelingen, en tekstmining. Dat is een voorwaarde om in het vervolg van dit hoofdstuk de deelvragen van het onderzoek en de daaraan gerelateerde hoofdstukindeling te kunnen bespreken.

Rechtsstaat

Wie normatief wil bezien hoe de staat functioneert, moet aan de staat een spiegel voorhouden. *Democratie* en *rechtsstaat* zijn daarbij de meest gebruikte spiegels. De democratie komt vaker ter sprake In het Nederlandstalige maatschappelijke debat, maar de rechtsstaat komt vaker ter sprake in het recente Nederlandstalige wetenschappelijke debat.[1] Wat van een rechtsstaat verlangd mag worden, wordt veelvuldig besproken onderwerp in oraties (Buruma, 2011), dissertaties (Baudet, 2012) en wetenschappelijk onderbouwde adviezen (WRR, 2002). Een inventarisatie van begripsomschrijvingen, onder andere uitgaande van handboeken op het terrein van het staatsrecht, laat zien dat het begrip rechtsstaat verschillende betekenislagen en betekenissen kent, maar dat er in Nederland toch een betrekkelijk grote overeenstemming bestaat over de kern van de rechtsstaatgedachte (Voermans & Emmerik, 2011). “Dit betekent dat de rechtsstaat wordt opgevat als de staatsvorm die de overheid aan het recht bindt door grondrechten te erkennen, voor het overheidsoptreden een grondslag in de wet te verlangen, een machtenscheiding tussen wetgever, bestuur en rechter tot stand te brengen, en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te garanderen” (WRR, 2002, p.53). Als het aankomt op de

[1] Het gebruik van begrippen in het maatschappelijke debat kan worden afgeleid uit het aantal treffers in Google, en het gebruik ervan in het wetenschappelijke debat uit het aantal treffers in Google Scholar. Het aantal treffers sinds 2000 voor “democratie” (ca. twee miljoen treffers) is ongeveer het dubbele van het aantal treffers voor “rechtsstaat” (ca. een miljoen treffers). Het aantal treffers in Google Scholar na 1 januari 2000 is voor beide termen ongeveer even groot (ruim veertienduizend treffers) , maar gerekend vanaf 2010 overtreft het aantal treffers voor “rechtsstaat” (circa 7500) het aantal treffers op “democratie” (circa 5000). De peildatum voor de genoemde aantallen is 23 oktober 2012.

omschrijving van het begrip *rechtsstaat*, dan keren twee kernelementen ervan steeds terug, namelijk constitutionalisme en machtenscheiding (Kortmann, 2008 :52, 299). De rechtsstaat kan omschreven uitgaande van rechtsstatelijke beginselen, zoals rechtszekerheid, rechtsgelijkheid en voorspelbaarheid van het overheidsoptreden, en met algemenere vereisten die men aan een democratie kan stellen, zoals democratische besluitvorming, of met vereisten die men misschien wel aan elke staatsvorm zou willen stellen, zoals fysieke veiligheid van de burger, sociale rechtvaardigheid, doelmatigheid en effectiviteit (Van den Berg, Hoekendijk, & Niemeijer, 2012, p.11). In dit onderzoeksverslag nemen we de handzame definitie van Donner en Van der Pot (1972: 162) over, waarin de termen constitutionalisme en machtenscheiding uiteengelegd worden in drie voorwaarden waaraan voldaan moet zijn om van een rechtsstaat te mogen spreken.

a. Er moet een grondwet of constitutie zijn, welke vaste voorschriften bevat voor de betrekkingen van overheid en burgers,
b. waardoor een scheiding der machten wordt verzekerd, met name (1) wetgeving in overeenstemming met een parlement (2) een onafhankelijke rechterlijke macht en (3) een bestuursoptreden dat op de wet berust,
c. waardoor de grondrechten van de burger worden gegarandeerd.

Volgens deze definitie kent Nederland een rechtsstaat, ook al verschilt de drieledige machtenscheiding tussen de volksvertegenwoordiging als wetgevende macht, de regering als uitvoerende macht en de rechter in de Nederlandse grondwet wel van de machtenscheiding tussen wetgevende, uitvoerende, en rechterlijke macht die De Montesquieue voor ogen had [2]. De tweede voorwaarde dat een scheiding der machten wordt verzekerd omvat met name dat er een onafhankelijke rechterlijke macht moet zijn, maar dat wordt in veel latere definities als een zelfstandige, vierde voorwaarde gezien (Voermans & Emmerik, 2011), onder andere in de definitie uit latere bewerkingen van het handboek van Donner en Van der Pot (op. cit. Voermans & Emmerik, 2011, p.86). Van een onafhankelijke rechterlijke macht is sprake als de rechter niet alleen onafhankelijk is van de wetgevende en de uitvoerende macht, maar bovendien onafhankelijk van de twee andere instituties die gestalte geven aan de rechtspraak, te weten van het Openbaar Ministerie en van de advocatuur. In de tabellen van dit rapport wordt de term *rechtspraak* gebruikt als overkoepelende term voor de drie instituties die samen gestalte geven aan de rechtsuitoefening.

Constitutionalisme en een onafhankelijke rechtspraak zijn ook belangrijk in in lossere omschrijvingen van de rechtsstaat. Zo stelt Buruma: “in de rechtsstaat wordt de macht – ook de democratisch gelegitimeerde macht – gereguleerd en beperkt door het recht” (Buruma, 2011: 21). Niet een despotische heerser, maar de “rule of law” regeert. Deze omschrijving veronderstelt weer de trias politica, dat wil zeggen, de grondwettelijk verankerde scheiding der machten tussen de regering als de uitvoerende macht, de volksvertegenwoordiging als de wetgevende macht en de rechtspraak. De grondslag voor de onafhankelijke rechtspraak wordt gevormd door reeds aanvaarde wetten (legaliteitsbeginsel, voorafgaande algemene regel vereist, algemene regel van ander ambt,

[2] Verschillen zijn bijvoorbeeld dat in Nederland de regering medewetgever is, en dat de rechter niet bevoegd is wetten aan de grondwet te toetsen.

onafhankelijke rechter) (Kortmann, 2008: 50-54) . "Wellicht is de rechtspraak door een onafhankelijke (en onpartijdige) rechter het element van de rechtsstaat dat samen met de grondrechten, de laatste decennia het hoogst in aanzien staat" (Kortmann, 2008: 365).

Vertrouwen in de rechtsstaat

Uitgaande van de definitie die Donner en Van der Pot van de rechtsstaat geven, gaat het bij *vertrouwen in de rechtsstaat* om de mate waarin burgers daadwerkelijk geloven dat (a) er een grondwet is (b) waarin de machtenscheiding tussen drie institutie zodanig verankerd is (c) dat hun grondrechten gegarandeerd zijn. Vertrouwen van burgers in de rechtsstaat komt uitgaande van deze definitie onder andere naar voren in het vertrouwen dat zij stellen in de drie instituties van de rechtsstaat, dat wil zeggen, in de regering, in de volksvertegenwoordiging en in de rechtspraak. Vertrouwen wordt dan opgevat als een min of meer duurzame houding ten opzichte van degene die men vertrouwt. "Trust is an attitude that we have towards people whom we hope will be trustworthy" (McLeod, 2011). De kern van het vertrouwen in de rechtsstaat wordt dan gevormd door een positieve attitude, een positieve grondhouding ten opzichte van de regering, de volksvertegenwoordiging en de rechterlijke macht.

Volgens de definitie van McLeod berust zo'n positieve attitude op de hoop dat de regering, de volksvertegenwoordiging en de rechterlijke macht het vertrouwen waard zijn. Daarmee sluit de defintie van McLeod goed aan bij de betekenis die de term vertrouwen volgens woordenboeken heeft. Bij vertrouwen gaat het volgens het Woordenboek Nederlandse Taal om een "vast geloof in iemand" of "in de goede trouw of kunde van iemand", dan wel om een "vast geloof dat men op iemand staat kan maken, zich op iemand kan verlaten". Varianten zijn "fertrühen" (oudhoogduits), "Vertrauen" (duits), "betrouwen" (middelnederlands)[3], "getroyen" en "trost" (Yiddish), "trüwian" en "trëowe" (oudengels), "trust" (hedendaags engels) en "trausti" in het Gothisch, wat volgens Webster's Third International Dictionary zoveel betekende als een *verbond* of overeenkomst. Zo bezien is van vertrouwen In de rechtsstaat sprake, als er hoop is dat de regering, de volksvertegenwoordiging en de rechterlijke macht het vertrouwen waard zijn, wat dan zou moeten corresponderen met een vast geloof dat een verbond, een sociaal contract of een Grondwet is afgesloten, waarin de scheiding der machten tussen de instituties garandeert dat grondrechten van burgers in acht genomen zullen worden. Uitgaande van de etymologische betekenis van vertrouwen afgaande op woordenboeken kan dus gerechtvaardigd worden dat vertrouwen in de rechtsstaat, opgevat als een positieve attitude ten opzichte van de regering, de volksvertegenwoordiging en de rechtspraak, nauw correspondeert met *vertrouwen in de rechtsstaat* zoals opgevat uitgaande van de definitie van Donner en Van der Pot, te weten als de mate waarin burgers geloven dat (a) er een sociaal contract of grondwet is (b) waarin de machtenscheiding tussen regering, volksvertegenwoordiging en rechtspraak zodanig verankerd is (c) dat hun grondrechten gegarandeerd zijn. Er kan dus een verband verwacht worden tussen de attitude ten opzichte van de instituties van de rechtsstaat en het bewustzijn dat er zo'n Grondwet is.

Of er inderdaad verband bestaat tussen de attitude ten opzichte van regering, volksvertegenwoordiging en rechtspraak en het bewustzijn dat er zo'n Grondwet is, kan in navolging van eerder Israëlisch onderzoek (Sheafer, Shenhav, & Goldstein, 2011) worden bepaald door na te gaan of kwesties die te

[3] Zoals bijvoorbeeld In het zesde vers van het Wilhelmus: "Mijn schild ende betrouwen, zijt Gij o God, mijn Heer".

maken hebben met het ontstaan van de Nederlandse grondwet, of ruimer met het ontstaan van Nederland als staat, spontaan genoemd worden in antwoord op de vraag wat gezien wordt als de belangrijkste nationale gebeurtenis of ontwikkeling. Deze vraag werd opgenomen in panelsurveyonderzoek van IntomartGfK in opdracht van de Vrije Universiteit voorafgaande aan de verkiezingen van 12 september 2012.[4] Het percentage Nederlanders dat de constitutie noemt valt met ruim 8% procent aanzienlijk te noemen: 2% denkt aan Van Hogendorp en de vestiging van de constitutionele monarchie (1814), ruim 2 % denkt aan Thorbecke en de vestiging van de parlementaire democratie (1849), en ruim 4% denkt aan het algemeen kiesrecht, ook voor vrouwen (1919). Niemand noemt overigens de grondwetswijzing van 1983, waarbij sociale grondrechten werden aangezet in de grondwet. In Tabel 1 wordt weergegeven dat het vertrouwen in de politiek, gemeten op een schaal van -1 tot +1, waarbij -1 duidt op een absoluut gebrek aan vertrouwen, en +1 op een absoluut vertrouwen, inderdaad samenhangt met het historische besef dat de grondwet belangrijk is. [5]

Tabel 1: Vertrouwen als functie van het ontstaan van de grondwet als belangrijkste historische gebeurtenis

Belangrijkste gebeurtenis of ontwikkeling in Nederlandse geschiedenis	%	Vertrouwen [-1..+1]
Vorming Nederlandse grondwet	8.4%	-0.21
Vorming Nederland als natiestaat	36.5%	-0.28
Sociale en ecnonomische vooruitgang	9.3%	-0.32
Overige, bv christendom, schoolstrijd, bekende premiers	6.7%	-0.37
Teloorgang van de vooruitgang, politieke moorden en politieke spelletjes	12.1%	-0.50
Geen (eenduidig) antwoord	27.1%	-0.45
Steekproefomvang n; verklaarde variantie	1455	Eta=0.21; R^2=0.044

[4] 1455 respondenten namen deel aan het onderzoek, waarvan 8.4% dacht aan grondwetgerelateerde kwesties. Nog eens 36.5% denkt aan de vorming van Nederland als staat: aan Willem van Oranje en de tachtigjarige oorlog (bijna 10%), of aan de Gouden eeuw (6%), of aan de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding van de Duitsers (bijna 21%). 9.3 % denkt aan sociale en economische vooruitgang en aan verworven rechten, bv. aan de industrialisatie, aan het kinderwetje van Van Houten, aan de wederopbouw, aan de invoering van de AOW of aan internet. In de categorie "overige" vallen allerlei andere ontwikkelingen, die doorgaans als positieve ontwikkelingen gezien worden, zoals het christendom, de schoolstrijd, of regeringsperiodes van bekende premiers. 12.1% van de bevolking noemt ontwikkelingen die doorgaans negatief worden geduid, zoals op het economische vlak de crisis van de jaren dertig, de financiële crisis of de eurocrisis, of op het politieke vlak de moorden op Fortuyn en Van Gogh of de geringere invloed van de Koningin.

[5] Politiek vertrouwen werd in dit onderzoek gemeten met drie vragen van het Likert-type of men het helemaal oneens (-1), oneens (-0.5), noch oneens noch eens (0), eens (+0.5) of helemaal eens (+1) was met: er is een grote kloof tussen burger en politiek; politici begrijpen niets van wat er in de samenleving leeft; politieke partijen zijn alleen geïnteresseerd in mijn stem, niet in mijn mening. De drie antwoorden vertonen een zo grote overeenkomst (Cronbach's alfa = 0.87), dat de veronderstelling plausibel is dat ze alle drie voortvloeien uit iemands politieke vertrouwen, zodat de bijbehorende numerieke waarden gemiddeld kunnen worden.

Het verband dat in Tabel 1 getoond wordt tussen de belangrijkste historische gebeurtenis en politiek vertrouwen blijft overeind als wordt gecontroleerd voor het opleidingsniveau van respondenten. Een regressie-analyse met politiek vertrouwen als afhankelijke variabele en als onafhankelijke variabelen opleidingsniveau en de vijf historische gebeurtenissen uit Tabel 1 (met "geen (eenduidig) antwoord" als referentiecategorie (R^2_{adj} =0.09)), bevestigt de indruk op grond van Tabel 1 dat het noemen van de vorming van de grondwet inderdaad het meest bijdraagt aan de verklaring van vertrouwen in de rechtsstaat.

Afgaande op de negatieve scores in de kolom *Vertrouwen* van Tabel 1 is er in absolute zin sprake van een gebrek aan vertrouwen, maar het relatieve vertrouwen is hier van groter belang.[6] Uit Tabel 1 kan worden afgelezen dat de respondenten die een van de fasen in de vorming van de grondwet (1814-15, 1848, 1917-22) als de belangrijkste historische gebeurtenis uit de Nederlandse geschiedenis beschouwen, inderdaad het meeste vertrouwen stellen in de politiek (-0.21). Qua vertrouwen worden zij gevolgd door degenen die in elk geval de vorming van de Nederlandse natiestaat (tachtigjarige oorlog, gouden eeuw, bevrijding van Duitsland) als de belangrijkste gebeurtenis zien (-0.28). Het vertrouwen is laag bij degenen die als belangrijkste historische gebeurtenis tamelijk recente negatieve ontwikkelingen zien (-0.50, bijvoorbeeld bij wie de komst van immigranten, de moord op Fortuyn, of de eurocrisis noemt), bij degenen die zich niet in staat achten de belangrijkste historische gebeurtenis op te noemen (-0.45), en in iets mindere mate bij degenen die geheel andersoortige gebeurtenissen noemen (-0.37, bv. christendom, schoolstrijd, voormalige minister-presidenten). Kortom, uit Tabel 1 kan worden afgelezen dat vertrouwen in de rechtsstaat deels gegrondvest is op vertrouwen in grondwettelijk vastgelegde rechten en op vertrouwen in de instituties van de natiestaat. Precies deze samenhang mocht verwacht worden uitgaande van de door Donner en Van der Pot gebezigde definitie.

De conclusie van het bovenstaande voor onderzoek naar vertrouwen in de rechtsstaat met behulp van tekstmining is dat het onderzoek niet beperkt kan worden tot de vraag wat bericht wordt over de “rechtsstaat” als term. Het onderzoek zal uitgebreid moeten worden tot de vraag wat bericht wordt over in de grondwet verankerde grondrechten en over aanverwante justitiële kwesties, en tot de vraag wat bericht wordt over de drie instituties die de rechtsstaat schragen: regering, volksvertegenwoordiging en rechterlijke macht.

Omgevingsvariabelen

Hoe het vertrouwen in de rechtsstaat zich ontwikkelt is afhankelijk van omgevingsvariabelen. Daarbij gaat het om abstracte omgevingsvariabelen zoals internationalisering en individualisering (WRR, 2002), en om constitutionalisering en een toenemende interactie tussen nationaal en internationaal recht (Voermans, Gerards, ten Napel, & Emmerik, 2011). Hoe deze omgevingsvariabelen zich ontwikkelen komt deels tot uiting in de mediaberichtgeving. De beeldvorming via klassieke journalistieke media zoals dagbladen en nieuwe internetgebaseerde media zoals twitter vormt een omgevingsvariabele die een nieuwe dynamiek geeft aan het vertrouwen in de rechtsstaat.

Media zijn belangrijk als ze het beeld bepalen dat burgers of beleidsmakers ontwikkelen van ontwikkelingen die kunnen toedoen of afdoen aan hun vertrouwen in de rechtsstaat. Bij de omgevingsontwikkelingen voor de overheid in het algemeen en voor het Ministerie van Veiligheid en Justitie in het bijzonder gaat het niet zozeer om ontwikkelingen in de media zelf. Het gaat om de ontwikkelingen in hun berichtgeving over de drie instituties die de rechtsstaat dragen en om

[6] In de gestelde vragen moet de respondent voorgelegde stellingen ontkennen om tot uitdrukking te brengen dat er wel vertrouwen bestaat, bijvoorbeeld de stelling “er is een grote kloof tussen burger en politiek”. Dat kan lastig zijn, bijvoorbeeld omdat de respondent zich desgevraagd net een voorstelling gemaakt heeft van een kloof tussen de burger en de politiek. Merk op dat uitgaande van deze redenering vervanging van “een” door “geen” weinig andere resultaten zal opleveren, maar vervanging van “kloof” door bijvoorbeeld “overeenstemming” wel.

ontwikkelingen in hun berichtgeving over grondwettelijk verankerde rechten en aanverwante justitiële kwesties.

Van de term *beeldvorming* kan de suggestie uitgaan dat beelden van omgevingsvariabelen die opduiken in berichten in klassieke en nieuwe media vanzelfsprekend identiek zijn aan de beelden die lezers, kijkers en internetgebruikers zich zullen gaan vormen van die omgevingsvariabelen. Dat komt echter neer op een overschatting van de invloed van media. Slechts een klein percentage van alles wat bericht wordt krijgt aandacht van het publiek, veel daarvan dringt niet door, veel wordt toch veronachtzaamd, wat overblijft wordt deels ingekaderd ("reframed") binnen al bestaande ervaringskennis en vooroordelen, en dan wordt veel toch weer bijna of geheel vergeten. Er is sprake van informatie-overload, selectieve blootstelling, selectieve perceptie en selectieve vergeetachtigheid. Dat er sprake is van beeld*vorming* bij het publiek door toedoen van de berichtgeving in hun media is niet vanzelfsprekend. Het is een nieuwseffecthypothese die getoetst moet worden. Eerder toonde Van Gestel met gevalstudies naar kwesties rond criminaliteit en veiligheid aan dat locale media de politieke agenda nauwelijks beïnvloeden (van Gestel, 2006). Om na te gaan hoe berichtgeving in de media invloed zou kunnen uitoefenen op de vaak harde vooroordelen van burgers over de noodzaak van zware gevangenisstraffen voor verdachten, werd survey-onderzoek naar de burger als rechter uitgevoerd met een daarin vervat quasi-experiment. Daaruit blijkt dat informatie over de hoge kans op recidive na een gevangenisstraf, wat als informatie over een nadeel van gevangenisstraf opgevat zou kunnen worden, feitelijk geen verzachtende uitwerking heeft op het vooroordeel dat een gevangenisstraf opgelegd moet worden. Bij een verwante kwestie waarover de vooroordelen wellicht minder sterk waren, namelijk de uitwerking van taakstraffen, was echter wel sprake van enige invloed (Ruiter, Tolsma, de Hoon, Elffers, & van der Laan, 2011).

Dat de beeldvorming bij burgers door toedoen van de berichtgeving in hun media niet vanzelfsprekend is, betekent voor dit onderzoek dat moet worden aangetoond of het inderdaad zo is dat het vertrouwen dat burgers stellen in de rechtsstaat beïnvloed wordt door wat in de klassieke journalistieke media en in nieuwe internetgebaseerde media van hun keuze bericht werd over kwesties die in theorie raken aan het vertrouwen in de rechtsstaat. Deze nieuwseffecthypothese wordt in hoofdstuk 7 getoetst door gegevens over ontwikkelingen in de mediaberichtgeving te relateren aan gegevens uit longitudinaal survey-onderzoek in het kader van het Continu Onderzoek Burgerperspectieven van het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tekstmining

Zoals volgt uit het voorgaande moet In dit onderzoek tekstmining worden ingezet om in kaart te brengen welk beeld de media waarvan burgers dagelijks urenlang gebruik maken (Bakker & Scholten, 2011; Huysmans & de Haan, 2010) schetsen van omgevingsvariabelen die van belang zijn voor het vertrouwen van burgers in de rechtsstaat, dus onder andere van ontwikkelingen die raken aan de verhouding tussen regering, parlement en rechterlijke macht, en van ontwikkelingen rond grondrechten.

Tekstmining kan worden omschreven als het extraheren van kennis uit ongestructureerde data (NaCTeM, 2012; Scholtes, 2009) met behulp van een eclectische en nog steeds groeiende variëteit aan onderzoekstechnieken uit de wiskunde (bv. page rank algoritme), de informatica (bijvoorbeeld

relationele databases), de statistiek (bijvoorbeeld entropiemodellen), de taalkunde (bijvoorbeeld automatische ontleding) en de sociale wetenschappen (bijvoorbeeld sociale netwerken). Alvorens tekstmining onder te verdelen in technieken die in dit onderzoek behulpzaam kunnen zijn, is het zinnig een breder overzicht te geven door drie vormen tekstmining te onderscheiden afhankelijk van hun doel.

Een eerste doel voor tekstmining is het vinden van het antwoord op een feitelijke vraag op basis van teksten. De omschrijving van teksten als 'ongestructureerde data' wijst op de oorsprong van tekstmining in data mining. In een relationele database is alle informatie geordend in tabellen die met sleutelvariabelen aan elkaar gekoppeld kunnen worden. Tekstmining zou dan hetzelfde doel hebben, maar als complicatie kennen dat ongestructureerde teksten minder houvast bieden om vragen systematisch te beantwoorden. Door eclectisch allerlei benaderingen en allerlei technieken uit allerlei disciplines te combineren is echter in de afgelopen jaren grote voortgang geboekt bij het beantwoorden van vragen uitgaande van ongestructureerde informatie. Een mijlpaal bij het beantwoorden van feitenvragen is bijvoorbeeld dat het computerprogramma WATSON, waarin IBM tientallen jaren onderzoekstijd investeerde, in 2011 voor het eerst wereldkampioen Jeopardy werd.

Een tweede doel voor tekstmining is om automatisch het sentiment in relevante doelgroepen te bepalen. Zo worden bijvoorbeeld tekstmining van twitterberichten en postings op gespecialiseerde internetfora ingezet in High Frequency Trading Algorithms om op financiële markten vaker dan gemiddeld een miniem tijdsvoordeel te realiseren (Groß-Klußmann & Hautsch, 2011; Mitra & Mitra, 2011).

Een derde doel voor tekstmining is om automatisch trends en patronen in de belevingswereld van doelgroepen te inventariseren. Tekstmining voor dit doel kenmerkt zich in het algemeen iets meer door een deductieve, top-down benadering dan tekstmining voor de eerder genoemde doelen. Het is immers niet zo interessant om te leren dat in 1994 heel anders gedacht werd dan in 2012, of dat GeenStijl.nl heel anders bericht dan NRC Handelsblad. Interessanter is of er verschillen zijn of er trends en patronen met betrekking tot vastomlijnde onderwerpen zijn, dus bijvoorbeeld of *a* (bijvoorbeeld rechterlijke macht) heel anders geassocieerd wordt met *b* (bijvoorbeeld levenslange gevangenisstraf) in verschillende perioden of in verschillende media. Om te weten welke onderwerpen behalve a en b van belang kunnen worden geacht is volgens de *semantic web*- benadering (Antoniou & van Harmelen, 2004) een *ontologie* vereist waarin a priori informatie samengevat is (bijvoorbeeld welke soorten rechters er zijn, welke andere straffen een rechter kan opleggen, welke ministers en welke departementen er in de loop der jaren waren).

Tekstmining zoals hier toegepast dient dit derde doel. Voor een nauwkeurig overzicht van de stappen bij tekstmining zij bijvoorbeeld verwezen naar Scholtes (2009).

Onderzoeksvragen en hoofdstukindeling

In de startnotitie voor dit onderzoek met tekstmining naar de dynamiek van het vertrouwen in de rechtstaat worden vijf deelvragen genoemd:

1. Als tekstmining wordt toegepast op journalistieke media welk beeld van de omgevingsontwikkelingen ontstaat dan?
2. Als tekstmining wordt toegepast op internetbronnen welk beeld van de omgevingsontwikkelingen ontstaat dan?
3. Hoe verhouden de onder 1 en 2 bedoelde beelden van ontwikkelingen zich tot door onderzoeksinstellingen gepubliceerde reeksen?
4. Wat kan worden geleerd over de validiteit en betrouwbaarheid van tekstmining voor het in beeld brengen van omgevingsontwikkelingen?
5. Welke van de bronnen kunnen het beste worden gebruikt?

Bij de in de deelvragen 1 en 2 genoemde omgevingsontwikkelingen gaat het, zoals in het voorafgaande werd betoogd, om de ontwikkelingen in de berichtgeving in journalistieke media zoals dagbladen en internetgebaseerde media zoals twitter. Het gaat om ontwikkelingen in de berichtgeving over de drie instituties die de rechtsstaat dragen (regering, volksvertegenwoordiging, rechterlijke macht) en om ontwikkelingen in hun berichtgeving over grondwettelijk verankerde rechten en aanverwante justitiële kwesties. Welk beeld van deze omgevingsontwikkelingen ontstaat als tekstmining wordt toegepast wordt behandeld in de hoofdstukken drie tot en met zes. In elk van die hoofdstukken komen zowel de beelden die ontstaan uitgaande van klassieke journalistieke media als de beelden die ontstaan uitgaande van internetgebaseerde media aan de orde.

In deelvraag 3 gaat het over de vraag hoe het beeld dat media geven van omgevingsvariabelen zich verhoudt tot het beeld dat ontstaat uit tijdreeksen die onderzoeksinstellingen (CBS, Eurostat, etc.) over die omgevingsvariabelen publiceren.[7] Deze onderzoeksinstellingen publiceren echter slechts weinig kwantitatieve tijdreeksen in vergelijking met de overweldigende hoeveelheid aan kwalitatieve ontwikkelingen waarover in de media bericht wordt. Bovendien is het nog lastig de normatieve vragen te beantwoorden of de beschikbare tijdreeksen, en zo ja, hoe de beschikbare tijdreeksen in een stroom van mediaberichten weerspiegeld zouden moeten worden. Was de buitensporige aandacht voor een klein percentage van de gepleegde moorden (Fortuyn, Van Gogh, moorden waarmee Holleeder in verband gebracht werd) onterecht? Moet in de aandacht voor misdrijven in de media alleen het feitelijke aantal misdrijven worden weerspiegeld, of ook de bezorgdheid in de samenleving (de publieke agenda), of ook de bezorgdheid in de politiek (de politieke agenda)? Moet de berichtgeving het aantal misdrijven weerspiegelen, of slechts de toe- of afname, of slechts de acceleratie in het feitelijke aantal misdrijven? In dit onderzoek zijn daarom pogingen gestaakt om aan te tonen dat ondanks de schijn van

[7] T.a.p., p..2.

het tegendeel ontwikkelingen in de mediaberichtgeving deels toch een afspiegeling vormen van feitelijke ontwikkelingen afgaande op tijdreeksen die onderzoeksinstellingen publiceren.[8]

Wel is het mogelijk en nodig om na te gaan of de ontwikkelingen waarover media berichten hun weerslag hebben op tijdreeksen die onderzoeksinstellingen hebben ten aanzien van de publieke opinie. Data over de publieke opinie voor de periode 2009-2011 worden ontleend aan het Continu Onderzoek Burgerperspectieven van het Sociaal en Cultureel Planbureau.[9] Daarom kan in hoofdstuk 7 de vraag naar nieuwseffecten beantwoorden worden of opvattingen van burgers met een zekere vertraging de berichtgeving in de media volgen. [10]

Deelvraag 4 over de validiteit en betrouwbaarheid van de onderliggende gegevens wordt nader uitgewerkt in hoofdstuk 2 over de gehanteerde methode. In hoofdstuk 2 wordt ook een antwoord gegeven op deelvraag 5 welke mediabronnen het beste gebruikt kunnen worden.

---

[8] De cijfers uit hoofdstuk 3 geven over de hele linie aan dat in de periode 2004-2005 de media-aandacht voor criminaliteit enorm toenam in vergelijking tot de periode 1993-1994, terwijl de door statistische bureaus gepubliceerde tijdreeksen wijzen in de richting van een vermindering van het aantal misdrijven (zie ook Wittebrood, K., & Nieuwbeerta, P. (2006). Een kwart eeuw stijging in geregistreerde criminaliteit: Vooral meer registratie, nauwelijks meer criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie, 48*(3), 227-242.). Op het eerste gezicht is er dus geen verband tussen beide. Pas na lineaire trends verwijderd te hebben uit de toename van de media-aandacht en de afname van het aantal misdrijven kan worden geconstateerd dat schommelingen in de aandacht van AD en De Telegraaf voor de criminaliteit matig positief correleren met schommelingen in het aantal misdrijven. Een speculatieve verklaring voor de plotsklaps veel grotere aandacht voor de issues van Fortuyn in de jaren nadat Fortuyn werd vermoord in andere media zoals de Volkskrant en NRC Handelsblad, terwijl er aan het aantal gepleegde misdrijven niet zoveel veranderde, is dat deze media de politieke agenda in die jaren volgden, waarin de strijd tegen criminaliteit en terreur bovenaan stonden. Zonder aanvullend onderzoek naar de ontwikkeling van de politieke agenda blijven deze en andere verklaringen echter speculatief.

[9] Met dank aan prof. dr. P. Dekker (SCP) voor het ter beschikking stellen van de COB-data (zie voor een omschrijving http://www.scp.nl/content.jsp?objectid=default:19015).

[10] Het gevaar van 'contaminatie', waarover in de voornoemde WODC-startnotie wordt gesproken, doet zich niet voor. Publieke opinie en mediaberichtgeving worden niet beschouwd als metingen van een en dezelfde variabele bij een en hetzelfde subject, die dezelfde meetresultaten zouden moeten opleveren. In nieuwseffectonderzoek wordt de vraag of de publieke opinie de mediaberichtgeving volgt juist geproblematiseerd.

2.Methode

Operationalisatie van het beeld dat geschetst wordt van de rechtsstaat

In de hoofdstukken drie tot en met zes zal in antwoord op de deelvragen 1 en 2 worden uiteengezet welk beeld journalistieke media zoals dagbladen en internetgebaseerde media zoals twitter geven van de rechtsstaat en van de dynamiek in de omgevingsvariabelen van de rechtsstaat, dus van de dynamiek in de mediaberichtgeving over de instituties die de rechtsstaat dragen (regering, volksvertegenwoordiging, rechterlijke macht) in verhouding tot de burgers en hun grondrechten. Aan dat beeld kunnen verschillende aspecten worden onderscheiden. In sociaal-wetenschappelijk jargon: het beeld wordt geoperationaliseerd met vier indicatoren.

- Aandacht (hoofdstuk 3). Wie of wat komt prominent in beeld; voor wie of wat is de media-aandacht groot of juist klein?
- Framing (hoofdstuk 4). Hoe wordt wie of wat geframed? Wie of wat wordt vaak of juist zelden geassocieerd met wie of wat?
- Mediagezag (hoofdstuk 5). Wie mag het zeggen in het nieuws? Wie wordt geciteerd of geparafraseerd?
- Teneur, sentiment (hoofdstuk 6). Waarover wordt positief en waarover wordt negatief bericht?

Hieronder zullen deze indicatoren allereerst conceptueel verder uitgewerkt worden. Daarna wordt beschreven hoe deze indicatoren gemeten zijn in het huidige onderzoek. Daarbij zal ook ingegaan worden op de keuzes die gemaakt zijn, de geldigheid van de meting en, waar relevant, kort de mogelijke alternatieven besproken worden.Ten slotte zal beschreven worden welke perioden en media in het onderzoek meegenomen zijn.

Mediabeelden: aandacht, framing, gezag en teneur

Aandacht

In onderzoek met behulp van tekstmining moet in de eerste plaats systematisch nagegaan worden in hoeverre de burgers via de media, waaraan zij dagelijks urenlang gebruik maken (Bakker & Scholten, 2011; Huysmans & de Haan, 2010), geïnformeerd worden over de verhouding tussen regering, parlement en rechterlijke macht, en over hun grondrechten. We noemen dit de *aandachtsanalyse.*

Framing

Iin de tweede plaats wordt systematisch nagegaan hoe rechters, de regering en de volksvertegenwoordiging, dat wil zeggen, de drie spelers uit de trias politica die elkaar in evenwicht moeten houden, zich afgaande op de mediaberichtgeving tot elkaar verhouden, en hoe ze zich afgaande op de mediaberichtgeving verhouden tot grondrechten en allerhande justitiële kwesties. We noemen dit de *framinganalyse.*

Mediagezag

Geen journalistiek zonder journalistieke bronnen. Immers, de berichtgeving in de media wordt in belangrijke mate gestuurd door informatie die journalisten aangereikt krijgen door de betrokken spelers zelf (Cook, 1998). De conclusie van een interne nota van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (2011: 11-12) is dat rechters, daarin gesteund door bestuurders en politici, zelf op drie verschillende manieren het verhaal van de rechtsstaat kunnen uitdragen. De juridische kwaliteit, de professionaliteit en het normatieve karakter van vonnissen kunnen worden benadrukt ("professionele rechtsstaat"). De argumentatie in vonnissen zou datgene wat burgers beweegt op een meer herkenbare manier kunnen verdisconteren ("democratische rechtsstaat"). Ook zou steviger tot uitdrukking kunnen worden gebracht dat burgers zich veilig kunnen voelen omdat streng, preventief en controlerend wordt opgetreden tegen inbreuken op de veiligheid ("veilige rechtsstaat"). Kortom, de rechtsstaat en zijn vertegenwoordigers kunnen eraan bijdragen dat burgers de rechtsstaat ook *zien* werken (Niemeijer, 2011).

Daarom moet in kaart worden gebracht welke vertegenwoordigers van de rechtsstaat in welke media aan het woord komen met "sound bites", citaten of parafrasen. En hoe vaak gaat het in die citaten dan over het rechtsstelsel en het recht ("professioneel"), over wat burgers vinden ("democratisch"), en over de uitschakeling van gevaren voor de veiligheid ("veiligheid")? We noemen dit de *bronnenanalyse*.

Journalisten kennen aan hun bronnen gezag toe. Lezers en kijkers begrijpen dat. Televisiekijkers laten politici vallen die in het nieuws niet meer zelf aan het woord gelaten worden, maar bijvoorbeeld slechts als vignet naast de nieuwslezer fungeren, zoals CDA-lijsttrekker Elco Brinkman zich wekenlang in de verkiezingscampagne van 1994 vaak moest laten welgevallen. Een rol als bron in het dagbladnieuws en als *talking head* in het televisienieuws straalt gezag uit. Een minder vertrouwenwekkende, maar nog steeds eerbiedwaardige rol is om in het nieuws naar voren te komen als een nieuwswaardige actor, waarvan het voorgenomen of feitelijke beleid nieuwswaardig zijn, of waarvan de conflicten met andere actoren nieuwswaardig zijn. De rol die in het nieuws het minst begerenswaardig is, is een meer passieve rol als doelwit, als object, van uitspraken of handelingen van andere actoren. Een kanttekening daarbij is wel dat politici die de kunst van het provoceren verstaan door kritiek over zich af te roepen de kans kunnen vergroten dat zij vervolgens overeenkomstig het journalistieke principe van hoor- en wederhoor zelf weer aan het woord komen.

Teneur, sentiment

Met sentimentanalyse werd in de eerste varianten van automatische tekstmining bedoeld dat per artikel of item een score kon worden vastgesteld om uit te drukken of een artikel positief of negatief was. Dat kan inzicht bieden als het gaat om korte berichten over een financiële instelling, maar het is naïef als het gaat om langere items en artikelen waarin tal van actoren en issues voorkomen, die samen een semantisch netwerk opleveren waarin sommige relaties positief en andere negatief zijn. In economische artikelen, bijvoorbeeld staan veel variabelen los van elkaar, terwijl sommige elkaar positief en andere elkaar negatief beïnvloeden (Kleinnijenhuis, 2008). Daarom moet in dit onderzoek de teneur van, of het sentiment binnen, elke (asymmetrische) relatie uit het semantische netwerk afzonderlijk worden vastgesteld. Zelfs een betrekkelijk eenvoudige lead van een artikel levert al een semantisch netwerk op met verschillende positieve en verschillende negatieve relaties. Als voorbeeld kan het semantische

netwerk op basis van de eerste zinnen uit de artikel uit de Volkskrant van 12 maart 2012 dienen. Bij de pijlen staan predicaten die het issue "zedenmisdrijf" op een specifieke manier in verband brengen met de actoren Wim Anker, Robert M., de rechtbank/rechter van Amsterdam en de slachtoffers.

"Wim Anker, een van de twee advocaten van Robert M., hoofdverdachte in de grote Amsterdamse zedenzaak, heeft vandaag de rechtbank in Amsterdam gewraakt. De rechter besloot zojuist dat de ouders van de slachtoffers toch spreekrecht krijgen, maar de advocaten van M. zijn daar tegen. "

Figuur 1: Voorbeeld semantische netwerkanalyse de Volkskrant 12 maart 2012 (groen=positief, rood=negatief)

Die predicaten kunnen een positief verband leggen (Anker is vóór Robert M., Robert M. was (hoogstwaarschijnlijk) vóór het zedenmisdrijf, en de rechtbank van Amsterdam is vóór de slachtoffers. Ze kunnen ook een negatief verband leggen. Anker is tégen de rechtbank, en ook tégen de slachtoffers. Uit de grammaticale structuur van de zin valt het niet af te leiden, maar het is duidelijk dat het zedenmisdrijf tégen het belang van de slachtoffers was. De meeste berichten in de media zijn gemakkelijk te begrijpen omdat ze *consonant* zijn, hetgeen betekent dat volgens die artikelen actoren volgens een logica te werk gaan. Als dat zo is, dan kunnen elementen uit het verhaal ook worden geraden, ook al worden ze niet al te expliciet genoemd (zoals in dit voorbeeld dat de slachtoffers de slachtoffers van het zedenmisdrijf was waarin Robert M. de hoofdverdachte is. Dat het een consonant artikel is kan worden gecontroleerd door na te gaan of alle paden die begin- en eindpunt gemeen hebben allemaal positief of juist allemaal negatief zijn, waarbij de vraag of een pad positief of negatief is kan worden beantwoord door het teken van de schakels met elkaar te vermenigvuldigen. Zo zijn er drie paden van Anker naar de slachtoffers. Anker keert zich tegen de slachtoffers door ze geen spreekrecht te gunnen, hetgeen consonant is met het gegeven dat hij advocaat is van Robert M wiens zedenmisdrijf zich ook tégen de slachtoffers keerde, hetgeen ook nog consonant is met het gegeven dat hij zich tegen de rechtbank keert die de slachtoffers wel spreekrecht wil geven.

Om de semantische netwerkanalyse automatisch te kunnen uitvoeren zijn allereerst de zinnen uit de geanalyseerde items uit klassieke en internetgebaseerde media ontleed met behulp van ALPINO, een zinsontledingsprogramma voor de Nederlandse taal (Bouma & van Noord, 2005), waarna regels op de verkregen grammaticale bomen zijn toegepast om tot semantisch betekenisvolle kernbeweringen in een uniform bron:subject/predicaat/object-protocolformaat te komen (van Atteveldt, Kleinnijenhuis, & Ruigrok, 2008). Vervolgens kan dan per relatie sentimentanalyse worden toegepast. Op het niveau van afzonderlijke artikelen gaat deze automatische analyse vaak de mist in, maar gemiddelden uit een automatische analyse per week komen in de buurt van de gemiddelden uit een analyse door codeurs (gevorderde studenten) die hun gezonde verstand gebruiken (van Atteveldt, Kleinnijenhuis, Ruigrok, & Schlobach, 2008). Ook hier geldt dus de wet van de grote aantallen, op grond waarvan bekend is dat, hoewel nagenoeg onmogelijk is te voorspellen waar een blad dat van de boom waait zal neerkomen, bladeren gemiddeld niet ver van de boom vallen.

De volgende vraag is in welke relaties uit het semantische netwerk rond de rechtsstaat we geïnteresseerd zijn. De belangrijkste vraag is wellicht of de media suggereren dat er al met sprake is van onrecht, of juist van rechtmatigheid en rechtvaardigheid. De media kunnen voor het voetlicht brengen dat niet het recht maar het onrecht zegeviert. Berichtgeving over uitspraken en uitkomsten van als zodanig rechtsgeldige procedures kunnen het vertrouwen in de staat als rechtsstaat, als die uitspraken en uitkomsten zo worden weergegeven, dat ze in lijken te druisen tegen het rechtsgevoel, tegen het collectieve geweten van de samenleving.

In de verhouding tussen rechters en burgers kunnen de media het rechtsgevoel in het geding brengen bij rechterlijke dwalingen waarbij de rechter onschuldige burgers straft (Puttense moordzaak, Lucia de Berk, Ina Post, etc.). Evenzeer kan het rechtsgevoel in het geding komen als de media het beeld schetsen dat zware criminaliteit onbestraft blijft, als de rechter burgers die de wet schenden niet of veel te licht straft (bijvoorbeeld toen de moordenaar van Pim Fortuyn geen levenslange gevangenisstraf kreeg), als de media-aandacht uitgaat naar de vervroegde invrijheidsstelling van zware criminelen, of als gevangenissen dan wel tbs-instellingen zware criminelen vrij laten komen. Veel Nederlanders vinden dat dat rechters te *soft* zijn en dat misdadigers te licht worden gestraft (Trouw, 5 november 2009, geciteerd in Van den Berg, et al., 2012).

In de verhouding tussen de rechterlijke macht enerzijds en regering en parlement anderzijds is het rechtsgevoel in het geding bij politieke ingrepen in het recht of de rechtspraak (zoals in het Italie van Berlusconi), en omgekeerd ook bij juridische processen tegen politici en intussen afgezette politici, die welhaast per definitie door een deel van de burgers opgevat worden als politieke processen (zaak Wilders). Al met al levert dit vier prototypische mogelijkheden op om het rechtsgevoel te ondermijnen:

- Politici of bestuurders grijpen in om in hun ogen partijdige rechters te dwarsbomen (aldus bijvoorbeeld het verwijt van de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak aan politici die politieke druk uitoefenen om zwaarder te straffen, NRC Handelsblad 29 november 2010).
- politici en bestuurders grijpen *niet* in om partijdige rechters tot de orde te roepen (aldus bijvoorbeeld klacht van Chipshol over dralen met proces tegen oud-rechters Westenberg en Kalbfleisch, nu.nl 10 mei 2012)

- de rechterlijke macht treedt *niet* op tegen politici en bestuurders die de wet overtreden (aldus verwijt van degenen die Wilders aanklaagden na rechterlijke uitspraak; verwijt van Chipshol dat topambtenaar VenJ niet aangeklaagd werd, Trouw 29 september 2011).
- De rechterlijke macht treedt zonder goede reden, bijvoorbeeld op grond van vermeende politieke correctheid, op tegen politici (aldus verwijt van Wilders-aanhangers over het proces tegen Wilders).

Daarom moet in kaart worden gebracht of positief of negatief bericht wordt over rechters, burgers, politici en bestuurders, alsmede over de verhoudingen tussen rechters, burgers, politici en bestuurders. Met die gegevens kan worden nagegaan in hoeverre bovengenoemde netwerkpatronen zich in de berichtgeving voordoen. We noemen deze analysetechniek voor tekstmining een binnen de *semantische netwerkanalyse* ingebedde *sentimentanalyse*.

Operationalisatie aandacht, frames, mediagezag, en sentiment

Om de verschillende analyses zoals hierboven besproken uit te kunnen voeren moeten verschillende zaken gemeten worden. Ten eerste moet bepaald worden welke concepten er zijn, en hoe ze zich op voorhand tot elkaar verhouden. Dit noemen wij de *ontologie*. Ten tweede moet voor de aandachtsanalyse van deze concepten bepaald worden hoe vaak ze voorkomen. Dit doen wij met behulp van *zoektermen*. Ten derde worden uit het samen voorkomen van termen de frames bepaald met behulp van *associaties*. Ten vierde wordt voor de bronnenanalyse bepaald welke rol de verschillende actoren in de tekst spelen met behulp van *syntactische analyse*. Ten slotte wordt met behulp van *sentimentanalyse* bepaald wat de teneur of het sentiment was in het kader van de semantische netwerkanalyse. In deze paragraaf wordt per meting beschreven hoe deze is uitgevoerd, wat de geldigheid van de meting was, en wat de overwegingen en eventuele alternatieven of verbeteringen zouden zijn voor deze methode.

Een ontologie van gebruikte concepten.

Gebruikmakend van de terminologie uit de kennisrepresentatie, in het bijzonder van het Semantic Web (Antoniou & van Harmelen, 2004), spreken we van een ontologie of taxonomie van voor het onderzoek relevante concepten. Deze ontologie is een hiërarchische verdeling, waarbij op het hoogste niveau onderscheid gemaakt wordt tussen actoren en issues. De actoren zijn vervolgens onderverdeeld volgens de staatkundige indeling van regering/bestuur, volksvertegenwoordiging, rechtsbestel en overige actoren. Deze actoren zijn vervolgens zelf weer onderverdeeld tot op het detailniveau van individuele rollen, zoals "president HR" en "Minister van Justitie". Voor zover relevant zijn daaronder ook de personen die deze rollen invullen opgenomen, bijvoorbeeld 'Ivo Opstelten'.

Aan de zijde van de issues is de volgende hoofdindeling gemaakt: rechtsdomeinen (strafrecht, staatsrecht), rechtsbronnen, rechtsproces, grondrechten en strafbare feiten. Het onderscheid tussen rechtsdomeinen (bv strafrecht) en rechtsbronnen (bv wetboek van strafrecht) is relevant om verschil te maken tussen een meer algemene discussie over het rechtsdomein en een specifieke discussie over een

wetsartikel. Elk van deze hoofdissues is vervolgens weer onderverdeeld tot het detailniveau van individuele rechten (vrijheid van meningsuiting), processen (fouilleren, wraken), en delicten (belediging, moord).

Het voordeel van een hiërarchische onderverdeling is dat de metingen op detailniveau op transparante wijze naar rapportage op algemeen niveau kunnen worden geaggregeerd. Elk getal uit de meer algemene rapportage blijft op die manier direct verbonden met de onderliggende metingen, waardoor het ook weer uitgesplitst en gecontroleerd kan worden op elk gewenst detailniveau. Appendix B geeft een uitgebreid overzicht van de indelingen in de ontologie.

Overwegingen en keuzes

Deze ontologie is volgens een "top-down" methodologie geconstrueerd, een proces dat in de kennisrepresentatie wel *ontology building* wordt genoemd. Hierbij wordt een kennisgebied (i.c. het recht) geformaliseerd door een interactie tussen domeinexperts en technische experts. In het huidige onderzoek is dat gedaan via een iteratief proces waarbij de onderzoekers uitgegaan zijn van (de relevante delen van) een bestaande, op politiek gerichte ontologie. Deze is in samenspraak met juridisch geschoolde wetenschappers en met behulp van theoretische overwegingen omtrent vertrouwen (zoals eerder weergegeven) en juridisch bronnenmateriaal toegespitst op het huidige onderzoek. Over deze toegespitste indeling is vervolgens overleg gevoerd met de begeleidingscommissie, waarna de onderzoekers de ontologie hebben aangepast.

Een dergelijke top-down benadering heeft als eerste voordeel dat de relevante indelingen uit de literatuur en de kennis van het vakgebied gevolgd kunnen worden, wat de validiteit van resultaten ten goede komt. In het huidige onderzoek was ook het voordeel dat het domein (recht in de brede zin) al lang onderwerp van wetenschappelijke studie is, zodat gebruik gemaakt kan worden van bestaande indelingen uit rechtsboeken, bijvoorbeeld bij de vraag welke rechten en welke delicten er zijn. Het tweede voordeel is dat historische trends en verschillen tussen media langs precies dezelfde meetlat gelegd kunnen worden.

Het nadeel van een top-down benadering is dat toch belangrijke kwesties gemist kunnen worden. De onderzoeker achter zijn bureau zal altijd zaken over het hoofd zien. Dit is eerder het geval bij de detailconcepten dan bij de bredere indeling, aangezien het onwaarschijnlijk is dat een breed concept zoals "grondrechten" gemist kan worden in het proces van raadplegen van domeinexperts, wetenschappelijke literatuur en bronnenmateriaal. Het is echter goed voorstelbaar dat op detailniveau bijvoorbeeld een bepaalde relevante actor, zoals een nieuwswaardige Officier van Justitie, wordt gemist.

Om dit nadeel op te vangen zou in vervolgonderzoek gebruik gemaakt kunnen worden van methoden om automatisch relevante clusters van concepten te vinden. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van methodes uit de computationele taalkunde, zoals Latent Dirichlet Allocation (Blei, Ng, & Jordan 2003), waarbij op basis van het (samen) voorkomen van woorden in grote hoeveelheden teksten clusters van verwante woorden gevonden kunnen worden. Op basis hiervan kan een onderzoeker bepalen of alle clusters die relevant zijn ook opgenomen zijn in de ontologie. Ook kan uitgaande van een bestaand concept gezocht worden naar gerelateerde concepten door te zoeken naar woorden die vaak in de context van het concept voorkomen, bijvoorbeeld met een methode als mutual information (Church &

Hanks, 1990). Van de samen voorkomende woorden kan een onderzoeker of domeinexpert vervolgens bepalen of deze woorden een synoniem zijn, een deelconcept, of een gerelateerd concept. Dit wordt dan gebruikt om waar nodig de ontologie aan te passen of uit te breiden. Bij beide methodes blijft het nodig om de domeinexpert de resultaten te laten verwerken, aangezien automatische methodes vaak geen onderscheid maken tussen woorden die (ongeveer) hetzelfde betekenen, of woorden met een verschillende betekenis die vaak bij elkaar voorkomen. "Rechter" en "vonnis" zullen vaak samen in een document voorkomen, maar daaruit volgt niet dat een vonnis een soort rechter is of andersom. Dit laat zien dat er een verschil is tussen een conceptuele indeling en een onderwerp-gestuurde indeling, zoals veel taxonomieën. In een algemene taxonomie zullen immers "rechter" en "vonnis" beide onder hetzelfde onderwerp vallen (rechtspraak). In appendix D is bij wijze van *proof of concept* een dergelijke inductieve analyse toegepast op het huidige onderzoek, waaruit inderdaad een aantal mogelijk relevante concepten en vooral personen die toegevoegd zouden kunnen worden.

Ten slotte is het mogelijk om het hele proces automatisch (bottom up) te beginnen in plaats van met een bestaande indeling. Automatic Ontology Building of Ontology Learning zijn technieken waarin uit een grote hoeveelheid tekst automatisch gezocht wordt naar patronen die bepaalde 'ontologische relaties' weergeven (Cimiano 2006). Een voorbeeld is een patroon als "Zoogdieren en andere dieren", waaruit opgemaakt kan worden dat een zoogdier een soort dier is. Algemeen wordt gesteld dat de uitkomsten van dergelijke processen door een domeinexpert moeten worden gevalideerd en aangepast. Daarom wordt vaak gesproken van "semi-automatic" ontology building. Het voordeel van een dergelijke aanpak is dat het resultaat minder gestuurd wordt door mogelijke vooroordelen of misconcepties van de onderzoeker, en meer door de latente kennis die aanwezig is in de bronteksten. Ook kan het tijd besparen door een startlijst van concepten en relaties te geven. In een domein zoals van het huidige onderzoek, waarover veel kennis toegankelijk is en waarvan ook al veel formele onderverdelingen bestaan ligt het echter minder voor de hand om uit te gaan van een automatische lijst. Ook sluit een automatische indeling niet (noodzakelijk) goed aan op de bestaande literatuur over bijvoorbeeld vertrouwen en instituties.

Zoektermen: het meten van concepten in de tekst.

Nadat bepaald is welke concepten relevant zijn moet bepaald worden of een concept in een stuk tekst voorkomt. Dit is gedaan door middel van zoektermen of *search queries* bestaande uit (combinaties van) trefwoorden. Hierbij werd gebruik gemaakt van de SOLR query language (voorheen: Lucene). Daarin kan gebruik gemaakt worden van wildcards (gerechtshof* voor zowel gerechtshof als gerechtshoven), phrases ("hoge raad"), booleaanse combinaties (sp OR "socialistische partij"), en afstandsbepalingen ('hoofd aivd"~3, wat betekent dat 'hoofd' en 'AIVD' binnen drie woorden van elkaar voor moeten komen in een zinsdeel zoals "hoofd van de AIVD").

De trefwoorden zijn in een iteratief proces opgesteld door getrainde onderzoeksassistenten. Op basis van gezond verstand wordt een eerste lijst met zoektermen opgesteld. Daarna wordt in het bronmateriaal gekeken naar de kwaliteit van de zoektermen. Allereerst wordt gekeken naar de termen die heel veel of heel weinig voorkomen, omdat dat kan duiden op een spelfout of verkeerde conditie (als bijvoorbeeld het woord "om" als indicator van het OM wordt meegenomen). Vervolgens wordt per zoekterm gekeken of (1) de gevonden teksten inderdaad het concept bevatten, en (2) of in niet

gevonden teksten die wel relevant zouden kunnen zijn het concept inderdaad niet voorkomt. Voor dat laatste worden tijdelijke zoektermen gemaakt zoals ("recht* NOT grondrecht*") als gekeken moet worden of 'grondrecht*' een voldoende zoekterm is voor het concept grondrechten. De resulterende trefwoorden zijn in Appendix B te vinden.

Geldigheid van de zoektermen

Of de concepten correct gemeten worden is een kwestie van betrouwbaarheid en validiteit. In hoeverre kunnen we garanderen dat de concepten die we meten echt in de teksten voorkomen, en in welke mate kunnen we stellen dat de concepten die we zoeken ook altijd gevonden worden? *Precision* en *recall* geven een indicatie van deze verhoudingen.

Precision. De precision van een zoekterm heeft betrekking op het aantal gevonden artikelen dat het concept bevat wat de zoekstring behoort te vinden. Bijvoorbeeld, als de zoekstring 100 artikelen oplevert, en daarvan bevatten 90 artikelen daadwerkelijk het concept, dan is de precision van de zoekstring 90 Zo zal de zoekstring “ministerie buitenland”~5 wellicht uitsluitend artikelen vinden waarin een Ministerie van Buitenlandse Zaken voorkomt, maar ook artikelen, en daarbinnen, zinnen vinden over het Ministerie van Buitenlandse Zaken van andere landen.

Recall. Een hoge precision is geen garantie voor een goede zoekstring. De zoekstring zal zonder alternatieve benamingen voor het ministerie ook veel relevante artikelen kunnen missen. De mate waarin een zoekstring alle artikelen vindt die in 'werkelijkheid' het concept bespreken heet de recall. Bijvoorbeeld, als de zoekstring 60 zoekresultaten oplevert, en in werkelijkheid komt het concept waar men naar op zoek is in 100 artikelen voor, dan is de recall van de zoekstring 60%.

Bij precision gaat het er dus om zo min mogelijk valse hits te krijgen, dat wil zeggen, teksten die over iets anders gaan. Bij recall gaat het erom zo min mogelijk teksten die wel over het onderwerp gaan te missen. Ter vergelijking: in het strafrecht wordt maximale *precision* gerealiseerd als niemand wordt bestraft die onschuldig is (hoewel de prijs voor het uitbannen van deze vorm van rechterlijke dwalingen misschien is dat sommige misdadigers hun straf ontlopen) en maximale *recall* als geen enkele misdadiger ontkomt aan bestraffing (hoewel de prijs daarvoor misschien is dat ook onschuldigen bestraft worden). Om precision en recall te berekenen moet bekend zijn welke concepten 'werkelijk' in een tekst aanwezig zijn. Als benadering van deze werkelijkheid is een selectie van belangrijke, algemene termen uit de ontologie voor 165 artikelen gecodeerd door een getrainde codeur. In Tabel 2 worden precision en recall van kernbegrippen uit het onderzoek weergegeven. Precision en recall worden vaak gecombineerd tot één maat. In tabel 2 wordt de F-score weergegeven. De F-score wordt berekend als het harmonisch gemiddelde van precision en recall.[11] Het is gebruikelijk om naast de F-score de onderliggende precision en recall zelf te vermelden, omdat bij een middelmatige waarde voor de F-score weten we anders niet zouden weten of dat aan de precision, aan de recall, of aan beide geweten moet worden.

[11] $F = 2\frac{\text{precision} \times \text{recall}}{\text{precision} + \text{recall}}$

Tabel 2: Precision en recall van kernbegrippen uit het onderzoek

Termen (geaggregeerd)	Precision	(n)	Recall	(n)	F-score
Eerste macht, regering	0.74	(74)	0.65	(84)	0.69
Tweede macht, parlement	0.71	(24)	0.63	(27)	0.67
Rechtspraak (3de macht, OM, advocatuur)	0.69	(26)	0.78	(23)	0.73
Verdachten/Criminelen	0.81	(16)	0.38	(34)	0.52
Slachtoffers	0.92	(13)	0.43	(28)	0.59
Geweldsmisdrijven	0.67	(36)	0.77	(31)	0.72
Geldmisdrijven	0.93	(15)	0.88	(17)	0.90
Zedenmisdrijven	0.83	(6)	1.00	(5)	0.91
Straf, sanctie, veroordeling	0.90	(10)	0.64	(14)	0.75
Klassieke grondrechten	1.00	(2)	0.67	(3)	0.80

Alleen 'geweldsmisdrijven' heeft een precision van lager dan 70%. De recall daarentegen is voor een aantal concepten matig of zelfs slecht. Vooral de brede categorieën verdachten en slachtoffers scoren slecht op de recall, en dus op de F-score (0.52, resp. 0.59). Een verklaring hiervoor kan zijn dat deze op een gegeven moment bij name worden genoemd (men denke bijvoorbeeld aan 'Robert M') waarbij door de journalist voor bekend wordt verondersteld dat hij verdachte was.

Overwegingen en keuzes

Ook voor de zoektermen is gebruik gemaakt van een top-down methodologie. Dit heeft als grote voordeel dat het inzichtelijk is waarom een bepaalde tekst een bepaalde meetwaarde heeft opgeleverd. De resultaten zijn dus transparant. Ook kan de meting gemakkelijk worden herhaald met identieke resultaten omdat de zoektermen een volledige weergave zijn van de meetmethode.

Uit de geldigheidsmeting hierboven bleek al dat de resultaten van deze top-down benadering niet zaligmakend zijn. Een aanvulling kan zijn om corpustechnieken te gebruiken teneinde de trefwoorden aan te vullen. Met gelijksoortige technieken als hierboven besproken (LSA, mutual information) kunnen woorden gezocht worden die in betekenis lijken op bestaande trefwoorden. Dit heeft als voordeel dat de transparantie van de methode behouden blijft terwijl toch een betere recall mogelijk gemaakt wordt. In Appendix D wordt gedemonstreerd hoe in het bijzonder eigennamen gemakkelijk gevonden kunnen worden. Ook kan met behulp van *named entity recognition* (e.g. Tjong Kim Sang & De Meulder, 2003) automatisch een lijst opgesteld worden van alle voorkomende namen, plaatsen, en organisaties in een verzameling teksten. Deze namen kunnen vervolgens onder de betreffende concepten worden geplaatst. Wij verwachten dat het gebruik van dergelijke methodes een zeer nuttige toevoeging kan zijn aan de gebruikte methodologie, zeker als overgegaan wordt op continue monitoring van het nieuws, waarbij te verwachten valt dat in de actualiteit nieuwe termen en namen voorkomen die niet in de oorspronkelijke indeling staan.

Naast een methode gebaseerd op zoektermen wordt in de computationele taalkunde veel gebruik gemaakt van *machine learning* om te bepalen of een bepaalde tekst over een bepaald onderwerp of concept gaat (text classification; zie bv Sebastiani 2002). Hierbij wordt met behulp van (grote hoeveelheden) handmatig gecodeerd trainingsmateriaal een statistisch model opgebouwd waaruit bijvoorbeeld de woordfrequenties dienen als voorspellers van het voorkomen van het concept.

Alhoewel hiermee zeer goede resultaten worden behaald, heeft de methode twee grote nadelen: het resulterende model is niet transparant (een zgn. black box), waardoor niet duidelijk is waarom een bepaald concept in een tekst gevonden is. Ook is het lastig (en duur) om voor zeer veel concepten genoeg trainingsmateriaal te vinden en te coderen, vooral als sommige concepten relatief zeldzaam zijn. Ten slotte kan trainingsmateriaal uit een bepaald medium (domein) of tijdvak niet rechtstreeks gebruikt worden om teksten te onderzoeken uit een ander medium of tijdvak, omdat de gevonden statistische verbanden vaak van bijna toevallige aard zijn. Als bijvoorbeeld al het trainingsmateriaal uit NRC Handelsblad afkomstig is, kan heel goed juridisch redacteur Folkert Jensma gevonden worden als indicator van het concept rechtspraak. Een dergelijk verband is niet geldig voor een ander medium. Ook kan een woord als "Donner" in het ene tijdvak een indicator zijn voor het Ministerie van Justitie, in een volgend tijdvak voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken, en later weer voor de Raad van State. Voor een menselijke expert is het direct duidelijk dat Donner niet zonder meer als algemeen trefwoord voor die concepten gebruikt kan worden, maar voor een statistisch model is dat pas "duidelijk" als alle tijdvakken in de trainingsdata zitten. Om deze redenen verwachten wij niet dat machine learning de meest zinvolle techniek is voor tekstmining naar vertrouwen in de rechtsstaat.

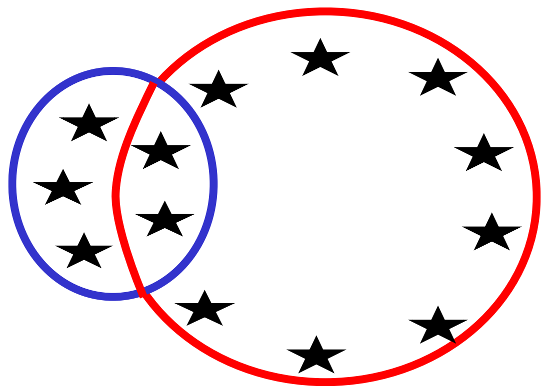
In dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de query engine lucene/solr die beperkte mogelijkheden heeft voor woordpatronen in zoekstrings. Zo is het wel mogelijk om een suffix-wildcard te gebruiken ("recht*"), maar kunnen geen prefix-wildcards gebruikt worden ("*recht"). In het licht van het veelvuldig gebruik van samentrekkingen in het Nederlands (bijvoorbeeld "strafrecht", "migratierecht") is dit een beperking van deze techniek. Door gebruik te maken van een meer expressieve zoektaal, bijvoorbeeld met regular expressions, kan deze beperking opgevangen worden, maar dat kan ook leiden tot meer false positives (bijvoorbeeld "terecht" voor "*recht"). Een andere mogelijkheid is het gebruiken van automatische morphologische analyse, die een samentrekking kan reduceren tot de onderliggende componenten (dus "strafrecht" -> [straf][recht]). Top op zekere hoogte is dit ingebouwd in het zinsontledingsprogramma Alpino (Bouma & van Noord, 2005), dat als basis dient voor de hoofdstukken vijf en zes.

Frames als associaties tussen concepten

Framing is een concept met een rijke maar zeer uiteenlopende literatuur in de sociale wetenschappen. Het woord frame suggereert een kader of raamwerk waarbinnen een bepaald onderwerp wordt geplaatst. In dit onderzoek zien wij een frame als een netwerk van associaties rond een concept. De mediadiscussie rondom het DNA-verwantschapsonderzoek in de zaak van Marianne Vaatstra kan bijvoorbeeld belicht worden vanuit het frame van opsporing, van gerechtigheid/vergelding, maar ook van privacy/databeheer. Welk frame de berichtgeving domineert kan een groot effect hebben, aangezien wat men gaat vinden over dit DNA-onderzoek ofwel zal afhangen van wat men al vond over opsporing, of van wat men al vond over gerechtigheid en vergelding, of over wat men al vond over privacy: bij een dominant frame van gerechtigheid zullen mensen eerder geneigd zijn te participeren dan bij een dominant frame van privacy-effecten.

In dit onderzoek gaan wij uit van asymmetrische associaties. Uitgangspunt hierbij is een artikel van Tversky (Tversky, 1977) , waarin hij laat zien dat associaties die mensen leggen asymmetrisch zijn . Kerosine doet denken aan een vliegtuig omdat kerosine nagenoeg alleen dient als brandstof voor

vliegtuigen, maar een vliegtuig doet veel mensen misschien denken aan vakantie, omdat zij nagenoeg alleen dan van een vliegtuig gebruik maken. Zo denkt men bij moslims tegenwoordig vrijwel niet meer aan de terroristen van 9/11, maar omgekeerd bij terrorisme nog wel aan moslimfundamentalisten, omdat er in de grote categorie van moslims maar weinig terroristen zijn, terwijl in de beleving van de westerse wereld binnen de kleine categorie van grote terroristen er wel moslimfundamentalisten te vinden zijn (terwijl men in Spanje weer aan de ETA denkt). In de meeste westerse landen is 9/11 de berichtgeving over terrorisme en de Islam lang na dato blijven kleuren (Ruigrok & van Atteveldt, 2007). Met automatische inhoudsanalyses kan eenvoudig worden nagegaan in hoeveel van de gevallen waarin een actor of issue genoemd wordt, tevens andere onderwerpen aan de orde komen.

Figuur 2: artikelen over twee onderwerpen 'rood' en 'blauw' waaruit een asymmetrische relatie voortvloeit

Stel dat er vijf berichten verschenen zijn over onderwerp "blauw" , tien over onderwerp "rood", en dat in twee artikelen zowel onderwerp "blauw" als onderwerp "rood" aan de orde kwam. We zien in dit voorbeeld dan dat de associatie van rood met blauw, gedefinieerd als de proportie van de blauwe artikelen die tevens rood zijn, 40% bedraagt, terwijl de associatie van blauw met rood, gedefinieerd als de proportie van het aantal rode artikelen dat tevens blauw is slechts 20% bedraagt. Zo geformuleerd is de associatie een asymmetrische variant van de veel gebruikte Jaccard maat.

Overwegingen en keuzes

Zoals gesteld is framing een zeer divers concept. In dit onderzoek maken wij gebruik van een relatief simpele operationalisatie van frames die met het voorbeeld van rode en blauwe artikelen hierboven werd uitgelegd. Het voordeel daarvan is dat het gemakkelijk automatisch te meten is, en dat de betrouwbaarheid van de meting slechts afhangt van de betrouwbaarheid van de meting van de onderliggende concepten. Het nadeel is dat het niet helder is welk verband tussen concepten wordt gelegd, alleen dat er een verband is. Dit nadeel wordt deels opgevangen in de analysis op basis van syntax en sentiment.

Deze methode houdt verband met de literatuur over *association rules* (Agrawal, Imielinski & Swami 1993). In association rule mining worden op basis van een database van gezamenlijke voorkomens van concepten associatieregels opgesteld. In het bovenstaande voorbeeld zou bijvoorbeeld de regel

[blauw→ rood] geleerd kunnen worden. Onze associatiemaat komt overeen met de *confidence* maat uit die literatuur: hoe zeker weten we dat rood voorkomt als we blauw waarnemen? De andere belangrijke maat uit die literatuur is die van de support. De support is de hoeveelheid aandacht voor de intersectie van de sets in de totale database. In onze termen dus de aandacht voor het samen voorkomen van beide concepten in alle berichten. Deze informatie wordt in onze rapportage impliciet gegeven. Immers, de aandacht voor het ene concept (b.v. Blauw: 5 berichten) vermenigvuldigd met de associatie (blauw→ rood =40% van 5=2 berichten) geeft het absolute aantal artikelen dat de associatie "ondersteunt", wat kan worden vergeleken met het totaal aantal artikelen in de populatie. Een andere maat uit deze literatuur is de *lift*, die de associatie vergelijkt met wat men zou verwachten als de concepten statistisch onafhankelijk zouden zijn. Deze maat komt dicht bij een maat als de correlatie tussen de voorkomens van beide concepten. Wij hebben gekozen om juist uit te gaan van de 'ruwe' associatie omdat wij er vanuit gaan dat de publiekseffecten gebaseerd zijn op associaties, ongeacht of die "toevallig" zijn of meer dan toevallig.

Mediagezag: syntactische Analyse voor het bepalen van rollen

Voor het uitvoeren van de bronnenanalyse is het van belang om te weten of een actor aangehaald wordt als bron van een uitspraak of als onderwerp. Ook voor de sentimentanalyse is het noodzakelijk om te weten welke actor positief of negatief is over welke andere actor of onderwerp. We willen dus weten welke semantische rol een actor in een zin vervult. We spreken van een semantische rol omdat de syntactische rol kan verschillen van de semantische rol. Als een verdachte door het OM wordt aangeklaagd dan is syntactisch gezien de verdachte het onderwerp, maar semantisch gezien is hij het voorwerp van het aanklagen. Als een burger een klacht indient tegen de overheid, dan is de klacht het syntactische lijdend voorwerp, maar semantisch gezien hoort de klacht bij het predicaat, en is de overheid de ontvanger van de klacht.

Uitgaande van een grootschalige grammaticale analyse (Bouma & van Noord, 2005) zijn per zin semantische rollen geëxtraheerd uit teksten (van Atteveldt, Kleinnijenhuis, & Ruigrok, 2008), waarna de positieve of negatieve strekking ervan kan worden bepaald met sentimentanalyse (van Atteveldt, Kleinnijenhuis, Ruigrok, et al., 2008).

Semantische rollen geven informatie over de vraag volgens wie wat of wie op welke manier in verband wordt gebracht met wat of wie (Dixon, 1992, 2005). Omdat de semantische analyse vertelt op welke manier het een met het ander in verband wordt gebracht, kan vervolgens een sentimentanalyse worden uitgevoerd om uit de manier waarop dit verband wordt verwoord te extraheren of daaruit iets spreekt over een positieve of negatieve houding, een positieve of negatieve attitude, een positieve of negatieve lading, een vermeerdering of versterking of juist een vermindering of verzwakking, een doel om het ander te vermeerderen of te versterken of juist te verminderen of te verzwakken, enzovoorts. Kortom, geëxtraheerd kan worden of daaruit een positief of een negatief sentiment van het een ten opzichte van het ander spreekt. Met een grammaticale analyse gevolgd door een semantische analyse en een sentimentanalyse komen we zo dichter bij de politieke en sociale betekenis van teksten dan met de analyse van louter en alleen het voorkomen of samen voorkomen van actoren en issues in teksten. Terwijl sentimentanalyse doorgaans wordt toegepast op teksten als geheel, weten we nu veel fijnmaziger waarover positief of negatief gesproken wordt. Een fijnmazige analyse per zin is noodzakelijk

als per nieuwsartikel heel veel verschillende actoren, issues en aspecten belicht worden, zoals doorgaans in nieuwsartikelen over politiek, economie en recht het geval is.

In het navolgende wordt een overzicht gegeven van hoe deze analyse technisch is uitgevoerd. Na bespreking van de algemene doelstelling en opzet wordt per stap de "pipeline" van de analyse belicht.

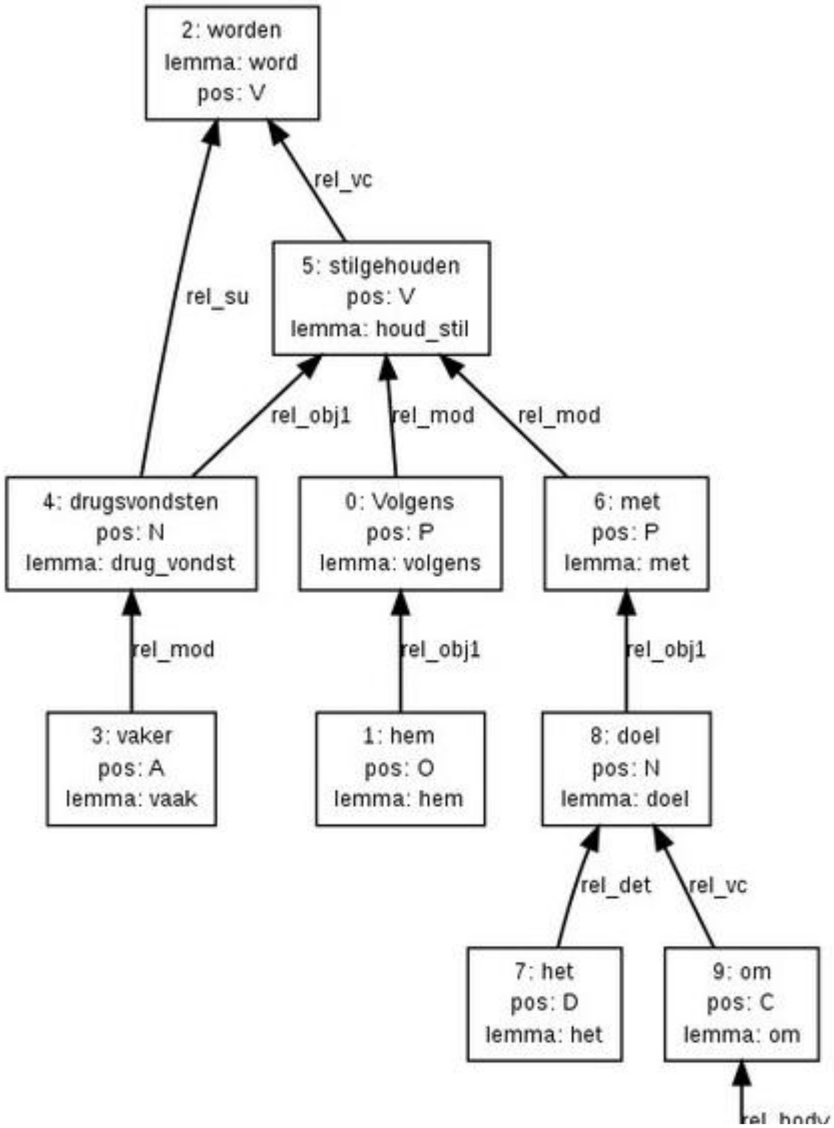
Doelstelling en opzet

Het doel van de analyse is om informatie uit zinnen te halen over welke relaties in de tekst worden gelegd, en of die relaties positief of negatief zijn. Deze relaties noemen wij wel kernzinnen. Kernzinnen kennen een vaste (subject, predicaat, object) structuur, met eventueel een aangehaalde bron. Grof gezegd betekent een negatief predicaat dat het subject (bv een kamerlid) het object (bv levenslange gevangenisstraf) slecht vindt of wil verminderen of afzwakken. Van een positief predicaat spreken we als het subject het object wil vermeerderen, bevorderen, versterken, enzovoorts. Het predicaat gaat dus over de houding ten opzichte van het semantische object. Een veel voorkomende misvatting is dat een positief predicaat betekent dat in de tekst een positief sentiment ten opzichte van het subject wordt uitgesproken. Echter, als een Kamerlid het goed acht dat er vaker levenslang wordt opgelegd, betekent dat nog niet dat dit Kamerlid goed geacht wordt. De gevonden kernzinnen kunnen antwoord geven op vragen over de toon van uitspraken (in de media) van de politiek over de rechtspraak, en over de vraag of de magistratuur vooral geciteerd wordt of juist onderwerp is van gesprek.

Kort gezegd werkt de analyse door ontleding, graaftransformaties (transformaties op een netwerk met gerichte relaties), en lexicale sentiment- en objectherkenning. Elke zin wordt, door het voor de ontleding van Nederlandse zinnen aan de Rijksuniversiteit Groningen ontwikkelde ALPINO (Bouma & van Noord, 2005), ontleed tot een "dependency graph" (waarin elk punt (elke node) een woord is en elke relatie een grammaticale afhankelijkheid). Aan deze graaf worden door middel van een serie transformaties met SPARQL de semantische rollen (subject, source, etc.) toegevoegd. Door deze rollen te combineren worden kernzinnen geconstrueerd. Tenslotte wordt door lexicale sentimentanalyse en conceptherkenning de kernzin voorzien van een lading (sentiment) en concepten uit de ontologie, ook wel kenobjectenboom (zie bijlagen D en A).

In het vervolg van deze bijlage wordt dit proces stapsgewijs doorlopen, uitgaande van de voorbeeldzin "Volgens hem worden vaker drugsvondsten stilgehouden met het doel om criminelen te pakken" (Algemeen dagblad, 2011-05-14: Politie meldt cocaïnevangst om liquidatie te voorkomen)

Stap 1) Ontleding door Alpino

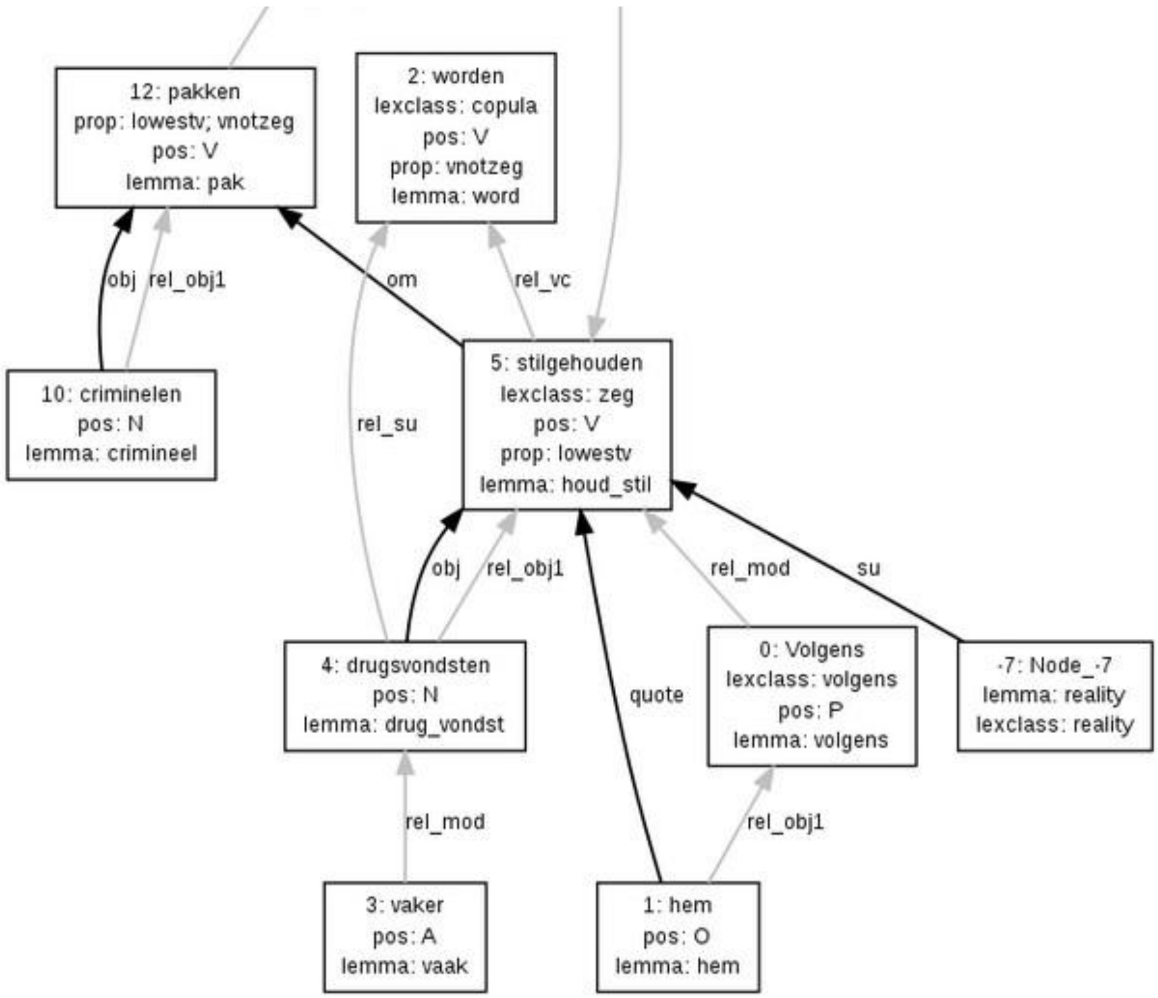
Figuur 3 Alpino output

Elke zin wordt door Alpino ontleed tot een *dependency graph*. Gegeven een zin produceert Alpino een set van grammaticale relaties tussen de woorden. "Drugsvondsten" is dan bijvoorbeeld het subject (onderwerp) van "stilgehouden". Daarnaast produceert Alpino de woordsoort (POS tag; bv zelfstandig naamwoord) en lemma (stam; bv. drugsvondst in plaats van drugsvondsten). Aangezien het ontleden met Alpino een vrij tijdrovend proces is (1-10 seconde per zin op een moderne desktop computer) worden hiervoor de computers van het interuniversitaire rekencentrum SARA gebruikt. De resultaten worden opgeslagen als child-relation-parent tripletten en lemma-informatie in de AmCAT database aan de VU (van Atteveldt, 2008). In Figuur 3 wordt een deel van de dependency graaf van de voorbeeldzin weergegeven.

Stap 2) Extractie van rollen met graaftransformaties

De eenvoudigste manier om semantische rollen te definiëren op basis van de syntaxgraaf is het toepassen van een serie van graaftransformaties. Op deze manier kunnen eerst een aantal voorbereidende stappen worden gezet, zoals het toevoegen van lexicale informatie en het verwerken van conjuncties, en kan daarna de daadwerkelijke extractie gedaan worden.

Deze transformaties zijn opgeschreven in SPARQL 1.1, een in het Semantic Web ontwikkelde query-taal voor het ondervragen en aanpassen van grafen. Een transformatie in SPARQL bestaat uit een definitie van een patroon, gevolgd door optionele invoegingen en verwijderingen. Een voorbeeld van een transformatie is de regel om het subject van actieve werkwoorden te herkennen: als er een node is met een "su" relatie met een andere node, en die node is het laagste werkwoord van een gezegde, dan

Figuur 4 Semantisch rollen

wordt er een semantische subject relatie gemaakt tussen deze nodes. In totaal zijn 58 van dergelijke regels opgesteld en gebruikt, de lexicale verrijking niet meegerekend. Toepassing van deze regels mondt uit in de toevoeging van de aldus gedefinieerde semantische rollen aan de met Alpino gevonden grammaticale relaties.

In Figuur 4 zijn een deel van deze rollen voor de voorbeeldzin weergegeven. De semantische rollen zijn hier zwart, de grammaticale relaties van Alpino zijn grijs. Te zien is dat drugsvondsten herkend zijn als object van stilgehouden, terwijl "hem" de bron is van deze stelling. Ook is te zien dat er een zogenaamde "reality" node is toegevoegd om als subject te dienen: er wordt niet gezegd wie de vondsten stilhoudt, dus wordt "reality" als placeholder gebruikt. Ten slotte is te zien dat er een "om" relatie is herkend. Dit drukt uit dat het stilhouden een middel is om het pakken (van criminelen) te bereiken. Een andere veelvoorkomende rol komt in deze voorbeeldzin niet voor, namelijk de 'equivalentie' rol, die gebruikt wordt om bijvoorbeeld apposities ("Minister-president Rutte …") en veel copula-constructies ("Rutte is minister-president …") mee te verwerken.

Technisch worden de transformaties uitgevoerd door de Alpino output als RDF in een Fuseki Sparql-over-Http server op te slaan, en vervolgens de SPARQL1.1 MODIFY transformaties een voor een uit te voeren. Met een SPARQL SELECT worden aan het eind de gevonden rollen weggeschreven.

Stap 3) Constructie van kernzinnen

Uit de semantische rollen kunnen relatief eenvoudig kernzinnen worden opgebouwd. In de eerste stap worden de mogelijke predicaten (gezegdes) bepaald door alle werkwoordsketens samen te voegen (dus, "wordt stilgehouden" is een mogelijk predicaat).

Vervolgens worden drie regels toegepast:

1. Als een predicaat een subject en een object rol heeft, dan wordt een (subject, predicaat, object) kernzin geconstrueerd. Een eventuele source relatie die naar het predicaat wijst wordt als bron aan de kernzin toegevoegd.
2. Als een predicaat van een kernzin met een om relatie naar een ander predicaat wijst, en dat predicaat heeft een object relatie, dan worden nog twee kernzinnen geconstrueerd op basis van de eerste kernzin (het middel) en de tweede predicaat-object relatie (het doel):
    a. Het middel subject wil bereiken dat het doel bereikt wordt: middel-subject, doel-predicaat, doel-object)
    b. Volgens het middel subject leidt het middel-object tot het doel: middel-subject: (middel-object, ALS middel-predicaat DAN doel-predicaat, doel-object).
3. Ten slotte levert elke equivalentie relatie een kernzin op met 'is gelijk aan' als predicaat.

De lemmata die deel uitmaken van elke plaats in de kernzin worden vervolgens bepaald door te beginnen met het kernwoord van die plaats, en vervolgens alle kinderen toe te voegen die niet tot een andere rol behoren.

type	source	subject	predicate	condition	object
Reality	hem/O		houd_stil/V,word/V		drug_vondst/N
Affective	hem/O		pak/V		crimineel/N
Causal	hem/O	drug_vondst/N	pak/V	houd_stil/V,word/V	crimineel/N

Figuur 5 Kernzinnen

Figuur 5 geeft de gevonden kernzinnen uit de voorbeeldzin weer. De eerste zin is de directe kernzin die gemaakt wordt op basis van de eerste regel: volgens “hem” houdt “men” (reality) drugsvondsten stil. De tweede en derde kernzin volgen uit regel twee: men wil (affective) criminelen pakken, en het stilhouden.

Geldigheid en betrouwbaarheid van syntactisch-semantische analyse

Om te toetsen wat de betrouwbaarheid van de syntactische- en sentimentanalyse is is een post-hoc analyse uitgevoerd waarbij een codeur heeft beoordeeld of de analyse klopt. Deze codeur is opgeleid in de NET methode, een methode voor handmatige semantische netwerkanalyse die qua resultaten vergelijkbaar is met de voor dit onderzoek toegepaste automatische methode.

Omwille van de foutanalyse heeft de codeur hierbij geschat of bij bron, subject, predicaat en object de correcte woorden uit de zin waren bepaald; en of gegeven deze woorden het correcte kenobject is herkend. Voor elke inschatting waren de mogelijke antwoorden goed, matig, of fout, waarbij matig werd toegekend als het antwoord niet goed was, maar ook niet echt fout. Tabel 2.2 geeft een overzicht van de resultaten.

Variable	Goed	Matig	Fout	Acc	N
Bron (woorden)	8	0	12	40%	20
Bron (kenobjecten)	5	4	3	63%	12
Subject (woorden)	241	7	46	84%	294
Subject (kenobjecten)	89	0	12	88%	101
Predicaat (woorden)	208	12	32	87%	252
Object (woorden)	214	23	58	79%	295
Object (kenobjecten)	87	15	31	74%	133

Tabel 3: Evaluatie herkenning onderdelen syntactische en semantische analyse

Uit Tabel 2.2 blijkt dat er uiteindelijk weinig bronnen waren gevonden (n=20 bronnen, waarbij in 12 gevallen kenobjecten), die ook nog redelijk vaak niet goed waren. Dit is duidelijk een punt waar verbetering mogelijk is. Voor zowel subject, predicaat, als object geldt dat de analyse veel beter was, met scores rond of boven de 80%. Zowel het herkennen van de woorden als het bepalen van sentiment en kenobjecten ging goed.

Hierbij moet worden opgemerkt dat deze evaluatie geen formele gold-standard gebaseerde evaluatie is. Een ander nadeel van de test was dat deze gebaseerd was op berichten uit de dagbladpers. Gedurende het onderzoek bleek dat de herkenning van bronnen, subjecten, predicaten en objecten uitgaande van korte twitterberichten die een andere opbouw hebben dan zinnen uit dagbladen problematisch was. In de hoofdstukken over mediagezag en sentimentanalyse die gebaseerd zijn op automatische zinsontleding moet twitter daarom buiten beschouwing blijven.

Overwegingen en keuzes

Alhoewel het bepalen van betekenis van zinnen op basis van syntactische analyse niet nieuw is (e.g. Dowty, Wall & Peters 1980), wordt deze methode niet algemeen toegepast. Kernbezwaar is dat het moeilijk is gebleken om met handgeschreven regels een taalkundig bevredigende weergave van "de"

betekenis van de een zin te geven. Echter, wij zijn slechts op zoek naar een heel beperkt aspect van de betekenis, namelijk de rollen die gespeeld worden door de actoren. Uit ons eerder aangehaalde onderzoek blijkt dat het wel degelijk mogelijk is om dit op een bevredigende manier te doen.

De regels worden nu met de hand geconstrueerd en gevalideerd. Dit geeft aanzienlijke beperkingen in vooral de recall van de regels. In de computationele lexicologie worden dergelijke rollen rondom een werkwoord ook wel frames genoemd, en er wordt gewerkt aan een database van mogelijke rollen rondom verschillende werkwoorden: FrameNET (Baker & Fellbaum 2009). Deze database is echter nog beperkt in omvang en rijkheid, en er is nog geen goede Nederlandstalige versie. Dit maakt het in de nabije toekomst moeilijk om de regels op te stellen op basis van FrameNET. Ook het automatisch vinden van regels is moeilijk omdat het automatisch leren van graaftransformaties een complex onderwerp is en (mede daardoor) veel gecodeerde data nodig zou zijn (Zhizhkun 2007). Het coderen van deze teksten op het detailniveau dat nodig is voor het leren van relaties, zou veel inspanning vergen. We verwachten daarom dat in de nabije toekomst er geen beter alternatief is voor het bepalen van semantische rollen.

Sentimentanalyse: toon van de berichtgeving

Na de syntactisch-semantische analyse volgt de sentimentanalyse. Het doel van de sentimentanalyse is bepalen of de gevonden relatie tussen subject en object positief dan wel negatief is. Ook kan in het subject of object zelf sentiment worden uitgedrukt, als bijvoorbeeld wordt gesproken over ‘de slagvaardige minister’. De sentimentanalyse is een lexicale analyse die gebruik maakt van de syntactische structuur om negaties, omkeringen etc. te verwerken.

Het sentimentlexicon was in eerste instantie gebaseerd op een lexicon afkomstig van het Cornetto project (Maks & Vossen, 2011). Dit lexicon is in het onderzoek van Vossen en Maks (Letteren VU) tot stand gekomen door de combinatie van bestaande lexica; automatische uitbreiding o.b.v. onverrijkte corpora; en handmatige controle en verbetering. Dit betreft een algemeen lexicon gericht met name op expliciete subjectiviteit. Verbindingswoorden zoals “voorstellen” en “voorkomen” zijn traditioneel geen sentimentdragers, maar in onze methode hebben ze wel degelijk lading: als een minister een plan voorstelt, dan is hij voor dat plan. Om deze woorden toe te voegen zijn de relevante woorden uit de Brouwers thesaurus aan het lexicon toegevoegd.

Voor dit project is dit lexicon op twee manieren verbeterd. Ten eerste is het gecombineerd met de Nederlandse Brouwers' thesaurus (Brouwers, 1989), waarbij woorden die een richting aanduiden (verhogen, verlagen, afschaffen) ook opgenomen zijn (met dank aan Standaarduitgeverij voor de digitale versie). Ten tweede is vanuit de voor WODC verzamelde artikelen een frequentie-analyse gedaan, waarbij van de 5000 meest voorkomende zelfstandig naamwoorden, werkwoorden en bijvoeglijk naamwoorden is gecontroleerd of de lading (of gebrek daaraan) in het lexicon strookt met het relationele sentiment zoals vereist voor dit onderzoek. In totaal heeft dit 4.139 extra lemmata opgeleverd, en is van 5.124 lemmata het sentiment aangepast. 17.946 lemmata bleven gelijk. In Tabel 4 wordt een overzicht gegeven van het totaal aantal lemmata in het uiteindelijke lexicon.

Woordsoort	Positief	Neutraal	Negatief	Intensifier
Bijvoeglijk naamwoord	1788	1167	2396	29
Bijwoord	96	398	103	27

Zelfstandig naamwoord	2231	5311	3549	6
Werkwoord	1043	1758	1596	1

Tabel 4: lemmata uitgesplitst naar woordsoort en sentiment

Om het sentiment van een relatie of rol te bepalen worden alle lemmata die bij die relatie of rol horen opgezocht in het lexicon. Vervolgens worden alle intensifiers en negators toegepast op het direct bovenliggende sentiment-lemma. Ten slotte wordt vanaf elk sentimentwoord dat zelf geen sentimentwoorden "onder" zich heeft in de grammaticale structuur het pad naar boven genomen, waarbij het sentiment wordt vermenigvuldigd met de sentimentwoorden op dat pad. Op die manier wordt "weigert vrij te laten" een negatief predicaat (weigeren is negatief, vrijlaten positief, positief maal negatief is negatief), terwijl "weigert te veroordelen" positief is (negatief maal negatief is positief).

Geldigheid en betrouwbaarheid van de sentimentanalyse

De betrouwbaarheid van de sentimentanalyse is getoetst met dezelfde procedure als voor de syntactisch-semantische analyse. De getrainde codeur heeft voor elke zin uit de validatieset aangegeven of het sentiment goed, matig, of fout was. Dit oordeel is gegeven voor het sentiment van het predicaat en van de rollen subject en object. In Tabel 5 worden de uitkomsten van deze validatie vermeld. Wat uit deze analyse blijkt is dat de sentimentanalyse algemeen goed is. Op alle plaatsen werd het gegeven sentiment in >80% van de gevallen als goed gekenmerkt.

Variable	Goed	Matig	Fout	Acc	N
Subject (sentiment)	22	2	3	88%	27
Predicaat (Sentiment)	108	23	27	80%	158
Object (sentiment)	55	8	14	80%	80

Tabel 5: Evaluatie herkenning onderdelen syntactische en semantische analyse

Overwegingen en Keuzes

Sentimentanalyse is een veld dat al ruim een decennium relatief veel aandacht geniet in de computationele taalwetenschap (Pang en Lee, 2008).In deze literatuur zijn ruwweg twee manieren van aanpak te onderscheiden: lexicale en statistische modellen. Ons onderzoek past dus in de lexicale traditie. In deze literatuur is veel aandacht voor (semi-)automatische uitbreiding en domein-adaptatie van het lexicon zoals hierboven besproken. Het voordeel van lexicale analyse is wederom dat de resultaten transparant zijn. Daarnaast is het mogelijk om domein-specifieke aanpassingen te maken door te kijken naar de in het domein frequente lemmata.

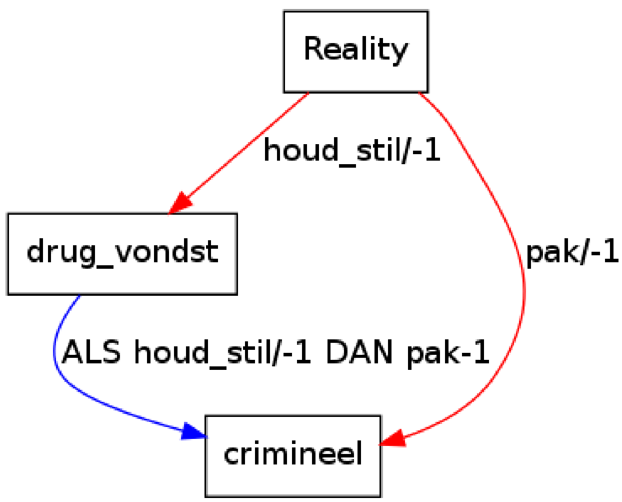
De alternatieve methode, machine learning, kan een betere prestatie bereiken, maar ten koste van slechtere transparantie en de noodzaak van gecodeerde trainingsdata. In tegenstelling tot text classificatie kan wel verwacht worden dat het gevonden statistische model relatief weinig last heeft van verschuivingen van het tijdvak. Wel kan verwacht worden dat in verschillende (soorten) media andere woorden gebruikt worden om toon aan te geven (geenstijl.nl hanteert ander taalgebruik dan NRC).

Gezien de relatief goede geldigheid zoals hierboven beschreven denken wij dat de huidige lexicale aanpak voldoende is voor tekstmining in het juridische domein.

Semantische Netwerkanalyse: wie zegt wat over wie?

De hierboven beschreven stappen vormen samen een semantische netwerkanalyse. Elke zin wordt ontleed en uit de syntactische structuur worden de semantische rollen bepaald. Van elke subject, predicaat, en object wordt het sentiment bepaald. Daarnaast wordt van elke bron, subject, en object bepaald welke concepten in dat tekstdeel voorkomen. Dit laatste gebeurt door van de in het artikel herkende concepten (met behulp van de zoektermen zoals eerder beschreven) te kijken of een van de synoniemen in het tekstdeel voorkomen.

Het eindproduct van al deze stappen is een set relaties tussen subjecten en objecten, het semantische netwerk. Uit Figuur 6 kan het netwerk worden afgelezen voor de voorbeeldzin die ook eerder is gebruikt. Het gaat slecht met criminelen (ze worden immers gepakt) en ook met drugsvondsten (ze worden stilgehouden). Drugsvondsten zijn ietwat tegenintuïtief goed voor criminelen: als ze worden stilgehouden dan worden de criminelen gepakt. Dit levert een netwerk op dat in balans is, beide paden van Reality naar crimineel zijn (transitief) negatief.

Figuur 6: "Reality" als het subject niet gespecificeerd is

Overwegingen en keuzes

De semantische netwerkanalyse zoals hier beschreven bestaat uit veel losse stappen. Dit betekent dat er veel stappen mis kunnen gaan en er relatief veel verschillende technieken worden gebruikt. Dit is echter onvermijdelijk om rijke informatie uit vrije tekst te kunnen halen. Een rode draad door deze technieken is het gebruik van regelgebaseerde, top-down technieken. Deze hebben als voordelen dat alle stappen transparant zijn zodat ook de tussenresultaten nuttige informatie kunnen opleveren, en dat uiteindelijk alle nieuwsitems langs precies dezelfde meetlat gelegd kunnen worden. De hoofdstukken 3 t/m 7 zullen laten zien hoe elke stap uit de pijplijn waardevolle informatie kan geven over het vertrouwen in de rechtsstaat.

Dit laat onverlet dat het goed zou zijn om in een vervolgonderzoek of meer continue monitoring van (traditionele of sociale) media meer gebruik te maken van inductieve verbeteringen van de technieken. Gedacht wordt dan vooral aan technieken om automatisch concepten, trefwoorden, regels, of sentiment-lemmata voor te stellen. Hiervan zijn hierboven en in appendix D enkele voorbeelden gegeven.

In de dataset zoals deze voor het conceptrapport is gebruikt is om technische redenen nog zeer beperkt gebruik gemaakt van anaphora-resolutie. Verwijzingen zoals de 'hem' uit de voorbeeldzin worden niet tot hun referent herleid. Omdat de zinnen geselecteerd zijn op het voorkomen van de kernconcepten uit dit onderzoek, wordt verwacht dat dit niet een zeer grote invloed heeft op de resultaten.

Wel worden de zogenaamde 'definite noun phrase' anaphora deels verwerkt. De zoektermen voor minister, ministerie etc. bevatten de woorden minister of ministerie, zodat als een zin alleen "de minister" noemt, de in het artikel gevonden minister aan die plaats wordt toegekend. Voor vervolgonderzoek zou het zeker aan te raden zijn om een meer algemene anaphora-resolutie uit te voeren. Helaas zijn hiervoor voor het Nederlands echter geen standaard-tools beschikbaar, maar gezien het actieve onderzoek op dit terrein (zie bijvoorbeeld het werk van Hendrickx en collega's) is te hopen dat hier binnenkort verandering in komt.

Vergeleken met handmatige coderingen bieden automatische methoden het voordeel dat, als de apparatuur eenmaal werkt, relatief goedkoop grote hoeveelheden documenten kunnen worden verwerkt. Nu de hele keten van tekst naar semantisch netwerk gereed is kan deze dienen als basis van vervolgonderzoek, waarbij de methode waar nodig kan worden verbeterd of aangepast. Bij een continue monitoring (in tegenstelling tot de post-hoc analyses zoals hier gepresenteerd) zal daarbij extra aandacht besteed moeten worden aan nieuwe concepten, termen, of uitdrukkingen. Het is van belang om hiervoor een goede kwaliteitscontrole op te zetten. Hierin kunnen zowel automatische indicatoren zitten, bijvoorbeeld het automatisch maken van lijsten van niet herkende eigennamen of veel voorkomende woorden in predicaten tussen gevonden concepten. Het is ook van belang om periodiek handmatige controle uit te voeren, die weer kan dienen als basis van verbetering van de methode.

Opzet onderzoek naar nieuwseffecten op het vertrouwen in de rechtsstaat

In hoofdstuk zeven zal worden onderzocht of de aard van de mediaberichtgeving ook aantoonbaar invloed uitoefent op, of aantoonbaar wordt beïnvloed door het vertrouwen van burgers in de rechtsstaat blijkens opinie-onderzoek. We noemen dit de *nieuwseffectanalyse.*

In de literatuur wordt verondersteld dat het vertrouwen van burgers in de rechtsstaat afhankelijk is van de informatie waarover zij kunnen beschikken (Van den Berg, et al., 2012). Uit onderzoek van Van Gestel (2006) blijkt dat de invloed van journalisten op de politieke agenda op zijn zachtst gezegd niet groot is als de criminaliteit in het geding is. Eerder laat de journalistiek zich leiden door het dominante politieke klimaat. Uit quasi-experimenteel onderzoek (met een survey-embedded experiment) blijkt dat media

wel een zekere invloed kunnen hebben op hun publiek. Weliswaar blijven respondenten van mening dat criminelen gevangenisstraf verdienen ook al wordt hen verteld dat de kans op recidive na gevangenisstraf groot is, maar respondenten gaan wel minder negatief denken over de taakstraf als hen verteld wordt dat de kans op recidive na een taakstraf verhoudingsgewijs klein is (Ruiter, et al., 2011).

Bedacht dient te worden dat het volgen van nieuws in de media als zodanig al een uiting is van vertrouwen in maatschappelijke instituties. Rijkeren, hoger opgeleiden, protestanten stellen vertrouwen in tal van instituties (regering, rechtspraak, dagbladen, tv, vakbonden, ondernemingen, etc.), en volgen ook het nieuws in de media vaker. Wie de media niet vertrouwt en niet volgt, zal naar verwachting ook minder vertrouwen hebben in de rechtsstaat. Getoetst zal daarom moeten worden of het vertrouwen in de rechtsstaat bij wie de media wel volgt, en bij wie het vertrouwen in de rechtsstaat in het algemeen groot is, toch afhankelijk is van de aard van de berichtgeving over de rechtsstaat.

In het kader van de nieuwseffectanalyse worden aspecten van het nieuws over kwesties die aan de rechtsstaat raken kunnen worden uitgesplitst per kwartaal en per onderzocht medium. Dat maakt een koppeling mogelijk met gegevens over het vertrouwen in de rechtspraak van Nederlandse burgers, die elk kwartaal ondervraagd zijn in het kader van het SCP-onderzoek Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB). Aan elke ondervraagde respondent die in een kwartaal ondervraagd is, is in het COB-onderzoek gevraagd welke media hij of zij volgt. Voorts zijn vragen gesteld over het vertrouwen in de rechtspraak, in de overheid, en in andere instituties. Verder zijn sociaal-demografische kenmerken van de respondenten vastgelegd. Helaas is niet het vertrouwen in de rechtsstaat gemeten, maar het vertrouwen in de rechtspraak, dat wel gemeten is, komt voldoende in de buurt om dit hoofdstuk te kunnen schrijven.

Van elke respondent uit het onderzoek is, op grond van antwoorden op vragen over zijn of haar mediakeuzen, dus in beginsel bekend met welk nieuws over de rechtsstaat in de media van zijn of haar keuze hij of zij beinvloed zou kunnen zijn. Als een respondent media volgt waarin veel bericht wordt over ontsnappingen uit gevangenissen, dan kan een gering vertrouwen in de rechtsstaat eventueel op het conto worden geschreven van zulk nieuws. Als een respondent media volgt waarin niet of nauwelijks bericht is over ontsnappingen uit gevangenissen, dan verwachten we niet dat het vertrouwen van die respondent in de rechtsstaat zal verminderen.

De meeste respondenten die deelnemen aan het COP-onderzoek hebben de vragenlijst beantwoord in de eerste maand van het kwartaal (dus in januari, april, juli, of oktober). Om te voorkomen dat tegen de tijdslijn in geredeneerd wordt, relateren we het vertrouwen van een respondent in de rechtsstaat in een bepaald kwartaal, zoals vooral gemeten in de eerste maand van het kwartaal, aan het nieuws uit de media van zijn of haar keuze in het voorafgaande kwartaal. We gebruiken hierbij de COB-kwartaalmetingen over drie jaar, vanaf het tweede kwartaal van 2009 tot en met het eerste kwartaal van 2012. Het in deze kwartalen gemeten vertrouwen in de rechtspraak wordt steeds gerelateerd aan het nieuws van het voorafgaande kwartaal, dus al met al aan het nieuws vanaf het eerste kwartaal van 2009 tot en met het laatste kwartaal van 2011. We nemen op de koop toe, dat door deze keuze van opeenvolgende kwartalen onder tafel verdwijnt dat sommige effecten van nieuws nog in dezelfde maand, of zelfs op dezelfde dag, optreden. Het spreekwoord wil dat vertrouwen te voet komt, maar te

paard gaat. Effecten van negatief nieuws zouden volgens dit gezegde altijd nagenoeg terstond optreden, hetgeen vaak bevestigd wordt in de analyse van nieuwseffecten op financiële markten. Ook in de analyse van effecten van politiek nieuws in Nederland zie we dat negatief nieuws vaak snel doorwerkt, komt echter naar voren dat ook negatief nieuws soms nog op de wat langere termijn van een paar maand een *sleeper-effect* kan hebben (Kleinnijenhuis, Van Hoof, & Oegema, 2006).

Alleen met herhaalde metingen bij dezelfde respondenten, met panel survey onderzoek, kan immers worden vastgesteld dat respondenten van mening *veranderen* als gevolg van bepaald nieuws. De COB-kwartaaldata zijn steeds weer op een verse steekproef gebaseerd. Dat heeft als voordeel dat gewenningseffecten bij de beantwoording van vragen worden uitgesloten, maar als nadeel dat minder goed kan worden nagegaan welke aspecten van het nieuws er precies toe doen, en modellen met een groot aantal verschillende mogelijke nieuwseffecten eerder instabiel worden. De nieuwseffectanalyse is daarom toegespitst op de effecten van de aandacht voor diverse issues in het nieuws.

In nieuwseffectonderzoek kunnen onmogelijk alle factoren betrokken worden die in aanvulling op het nieuws invloed uitoefenen. In dit onderzoek kan worden gecontroleerd of verschillen tussen respondenten in verschillende perioden op het punt van hun vertrouwen in de rechtspraak, die voor rekening van verschillen in het nieuws dat men volgde zouden kunnen komen, in plaats daarvan, of in aanvulling daarop, op het conto van verschillen in sociaal-demografische kenmerken zouden kunnen komen, en/of op het conto van een breder institutioneel vertrouwen. Er zijn tal van andere factoren waarvan het plausibel is dat ze eveneens het vertrouwen in de rechtsstaat beïnvloeden, zoals eerdere ervaringen met politie en justitie, gesprekken in de persoonlijke omgeving, invloeden van opinieleiders in de eigen omgeving, boeken die men gelezen heeft, enzovoorts. Deze niet onderzochte factoren komen tot uiting in een lage verklaarde variantie door toedoen van de wel onderzochte factoren.[12]

Onderzochte perioden en onderzochte media

Onderzoeksvragen naar de dynamiek in de berichtgeving over de rechtsstaat kunnen alleen worden beantwoord door middel van een longitudinale vergelijking door de tijd heen, dus door een vergelijking tussen perioden. Het beeld dat klassieke journalistieke media bieden in vergelijking tot het beeld dat opdoemt uit internetgerelateerde media zoals twitter kan alleen door een cross-sectionele vergelijking worden verhelderd, dus door een vergelijking tussen verschillende media. In de tabellen in de vervolghoofdstukken combineren we daarom steeds een vergelijking tussen perioden met een vergelijking tussen media.

We kiezen ervoor perioden en media te vergelijken waarvoor longitudinale data beschikbaar zijn. Het ligt voor de hand dan de jaren 1993 en 1994 (intussen digitale data over dagbladen via ®LexisNexis) te vergelijken met een recente periode, in dit geval van 2009 tot en met het eerste kwartaal van 2012.

[12] Hierbij wordt verondersteld dat de niet onderzochte factoren willekeurig verdeeld zijn over de respondenten, en dat ze geen invloed uitoefenen op de wel onderzochte factoren (dus noch op de mediaberichtgeving, noch op de achtergrondkenmerken van respondenten), zodat ze de invloed van deze wel onderzochte factoren niet vertekenen.

Begin en einddatum van de recente periode zijn ingegeven door de beschikbaarheid van kwartaaldata over de publieke opinie (met dank aan SCP Onderzoek Burgerperspectieven) ten aanzien van het vertrouwen in de rechtsstaat. Ook regionale dagbladen, gratis dagbladen, en zelfs televisiedata zijn beschikbaar vanaf 2009 (met dank aan NOS TT888). Twitterdata zijn beschikbaar vanaf het eerste kwartaal van 2012. Er wordt nog een tussenliggende periode geanalyseerd van 2004-2005 waarvoor weliswaar alleen gegevens over dagbladen beschikbaar zijn, maar wel over meer dagbladen dan in de periode 1993-1994. De jaren 2004 en 2005 na 9/11 en de moord op Fortuyn in mei 2002 zijn interessant omdat als gevolg van de *war on terror* en de moord op Theo van Gogh vraagstukken van Veiligheid en Justitie hoger dan ooit op de politieke agenda en de media-agenda stonden. Als argument daarvoor kan gelden dat de Minister van Justitie in 2004 en 2005, op de minister-president na, in de media de meest genoemde politicus werd (Kleinnijenhuis, Oegema, & Takens, 2009).[13]

Om over de gehele periode een uniforme gegevensverzameling te verkrijgen is uitgaande van de juridische en politicologische literatuur een *ontologie* opgesteld van voor het onderwerp van de rechtsstaat relevante *issues* en relevante spelers of *actoren.* In Bijlage B wordt deze ontologie weergegeven. Vervolgens is een selectie gemaakt van in beginsel relevante items binnen elk van de media, uitgaande van de twitter-query om voor zoveel mogelijk issues en actoren twitterberichten te vinden. De twiter-query is tamelijk restrictief, omdat op een beperkt aantal trefwoorden gezocht kan worden, zonder verdere specificaties in termen van woordafstanden of woordverbuigingen. Na een filter om bijvoorbeeld sportberichten buiten beschouwing te laten zijn de resterende items in de analyse opgenomen. Een overzicht van aantallen relevante items per kwartaal en per medium is opgenomen in bijlage A. In bijlage B wordt voor elk van de elementen uit de ontologie ook een Solr-zoekformule weergegeven, waarmee is nagegaan of, en zo ja, hoe vaak, de actor of het issue voorkomt in elk van de items.

Hoe vaak de elementen uit de ontologie voorkomen is van belang voor de aandachtsanalyse. Hoe groot de conditionele kans is dat een tweede actor of issue voorkomt, gegeven het voorkomen van een eerste actor of issue, is van belang voor de framinganalyse. Voor de bronnenanalyse en de sentimentanalyse is van belang hoe de elementen uit de ontologie figureren in het gereconstrueerde semantische netwerk.

Onderzoeksinfrastructuur

Alle relevante gegevens over de items uit de geanalyseerde media binnen de geanalyseerde perioden zijn vergaard en geanalyseerd met de door Van Atteveldt ontwikkelde Amsterdam Content Analysis Toolkit AMCAT (van Atteveldt, 2008). Voor de preprocessing, met name voor de grammaticale analyses met ALPINO, werd gebruik gemaakt van parallel geschakelde werkstations bij SARA (Stichting Academisch Rekencentrum Amsterdam). Aanvullend zijn analyses verricht met statistische programma's zoals R, Stata en Eviews, en met visualisatieprogramma's zoals Pajek en Graphviz.

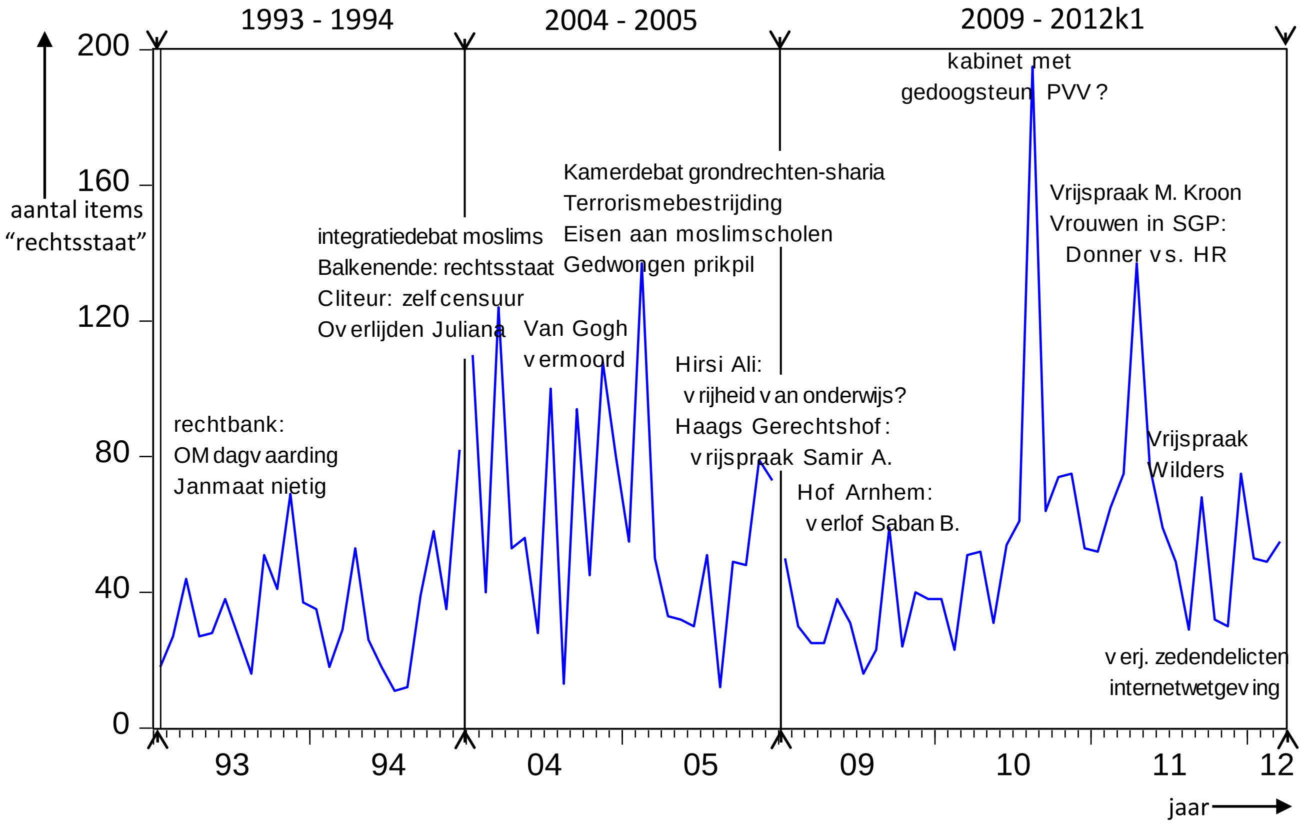
[13] Ter vergelijking: in de jaren voorafgaand aan en volgend op 2004 en 2005 kwam de Minister van Justitie niet voor in de top-10 van meest genoemde politici in de media.

3.Media-aandacht

Het doel van dit hoofdstuk is om via een analyse van de media-aandacht na te gaan in hoeverre burgers geïnformeerd worden over de verhouding tussen regering, parlement en rechterlijke macht, en over hun grondrechten. We beginnen dit hoofdstuk met een chronologie van het nieuws waarin de rechtsstaat expliciet genoemd wordt. Vervolgens komt de media-aandacht aan de orde voor de onderwerpen die aan de rechtsstaat gerelateerd zijn. We beginnen met de aandacht voor de rechtspraak in verhouding tot de aandacht voor de regering en de volksvertegenwoordiging als de twee andere machten binnen de trias politica. Vervolgens wordt nader gespecificeerd op welke actoren de media-aandacht voor de derde macht, en op welke onderwerpen de media-aandacht voor justitiële issues betrekking heeft. Een belangrijke vraag daarbij is hoe de verschillende grondrechten van burgers aan de orde komen. Bij de analyse van de media-aandacht letten we op veranderingen in de loop der tijd, maar ook op verschillen tussen media.

Chronologie van de media-aandacht voor de rechtsstaat

In Figuur 7 wordt de maandelijkse ontwikkeling van de berichtgeving over de rechtsstaat weergegeven in termen van het aantal verschenen artikelen in de drie dagbladen waarover in alle drie onderzoeksperioden (1994-1995; 2004-2005 en 2009-2012) digitaal gegevens vergaard konden worden. Op de *y*-as wordt het aantal verschenen artikelen over de rechtsstaat weergegeven en op de *x*-as staan het onderzoeksjaar en de onderzoeksmaand weergegeven. De grafiek laat twee onderbrekingen zien: tussen 1994 en 2004 en tussen 2005 en 2009.

Figuur 7: Maandelijkse aandacht in drie dagbladen voor de rechtsstaat (aantal artikelen) in drie perioden

In November 1993 vonnist de rechter CD-politicus dat Hans Janmaat niet gedagvaard zal worden wegens rassendiscriminatie.

> "'Leve de rechtsstaat', kon Janmaat triomfantelijk roepen, nadat de president mr E. Timmermans de aanklacht onderuit had gehaald. 'We kunnen een nieuwe dagvaarding uitbrengen', probeerde mr. Welschen nog. Zijn nederlaag kreeg er alleen maar meer reliëf door" (AD, 26 november 1993).

De tegenstelling die tot uiting komt in de berichtgeving over de vrijspraak van Janmaat in November1993 luidt een lange periode in waarin de rechtsstaat ter discussie staat.

In de jaren 2004-2005, vlak na 9/11, is de aandacht voor de rechtsstaat in de mediaberichtgeving groter dan in 1993-1994. Aandachtspieken ontstaan in maart 2004, november 2004 en februari 2005. Steeds gaat het om de rechten van de Islamitische minderheid in Nederland, die oververtegenwoordigd is in de criminaliteit, en die na 9/11 met terrorisme geassocieerd wordt. De Islam, terrorisme, immigranten worden na 9/11 in tal van westerse media sterk met elkaar geassocieerd (Ruigrok & van Atteveldt, 2007). De rechtsstaat wordt in de periode 2004-2005 in verband gebracht met grondrechten zoals de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van onderwijs en de vrijheid van godsdienst. De media-aandacht is vooral groot bij de Kamerdebatten van maart 2004 en februari 2005. Publicist Paul Cliteur stopt ermee omdat hij zich niet veilig voelt. De geslaagde moordaanslag van Mohammed B. op Theo van Gogh in november 2004 laat de discussie over de rechtsstaat opnieuw opwaaien. In februari 2005 bereikt die discussie een voorlopig hoogtepunt als de Tweede Kamer debatteert over grondrechten, over de verenigbaarheid van de sharia met de Grondwet, over terrorismebestrijding, en over eisen die aan

moslimscholen gesteld moeten worden. Ayaan Hirsi Ali wil zelfs de grondwettelijk verankerde vrijheid van onderwijs ter discussie stellen om in te kunnen grijpen bij moslimscholen. In november 2005 laait de discussie opnieuw op als de vermeende terrorist Samir A. wordt vrijgesproken door het Gerechtshof in Arnhem. “In plaats dat rechters burgers beschermen tegen terreurverdachten, waarvan het zonneklaar is dat ze met een beroep op de verwerpelijke radicale islam de intentie hebben een barbaarse aanslag te plegen, beschermen ze verdachten door hen met creatieve juridische tovenaarskunst vrij te spreken”, aldus Geert Wilders (in: Trouw, 22 november 2005), die het over deze uitspraak aan de stok krijgt met Minister van Justitie Donner, die in de jaren 2004-2005 uitgroeit tot de meest nieuwswaardige minister in het kabinet na de minister-president (Kleinnijenhuis, et al., 2009).

In de derde hier onderzochte periode, van 2009 tot en met het eerste kwartaal van 2012, staat de discussie over de rechtsstaat keert het immigratievraagstuk als onderliggend thema nog steeds terug. Een aandachtspiek ontstaat in September 2009 als het Gerechtshof van Arnhem verlof geeft aan de gewelddadige Turkse vrouwenhandelaar Saban B., die vervolgens ontsnapt naar Turkije. De grootste aandachtspiek ontstaat in de nazomer van 2010 als het er naar begint uit te zien dat het CDA en de VVD afkoersen op een minderheidskabinet dat gedoogd zal worden door de van haat zaaien tegen de Islam verdachte PVV. De onderzoeksperiode eindigt in zekere zin waar zij begon. In 1993 werd de van haat zaaien tegen vreemdelingen verdachte Hans Janmaat vrijgesproken. Na een uitzonderlijk proces, waarin afgaande op de mediaberichtgeving eigenlijk oud-rechter Schalken van het Amsterdamse Gerechtshof in de beklaagdenbank terecht komt. wordt Geert Wilders op 23 juni 2011 van hetzelfde vrijgesproken.

> "Wilders omzeilt de vraag of zijn vertrouwen in de rechtsstaat is hersteld met dit vonnis. ‘Ik ben hier blij mee. Het is het enige juiste vonnis. Een verhit maatschappelijk debat kan weer zonder angst voor veroordeling. De vrijheid van meningsuiting heeft het gewonnen van het strafrecht. Iedereen moet zich nu vrij kunnen voelen om kritiek te uiten.’" (De Telegraaf, 24 juni 2011).

Pas aan het einde van de onderzoeksperiode wordt de discussie over de rechtsstaat langzamerhand weer bepaald door onderwerpen die geen verband houden met het immigratievraagstuk, terrorisme of moslimfundamentalisme. In april 2011 staat de rechtsstaat ter discussie omdat het OM uiteindelijk bakzeil haalt tegen Marco Kroon, die wegens zijn moed en dapperheid in Uruzgan bekroond is met de Willemsorde, maar vervolgens verdacht werd van het gebruik en bezit van cocaïne. In december 2011 komt de discussie over de rechtsstaat in het teken te staan van de vraag of de verjaring van zedendelicten afgeschaft moet worden om pedofiele priesters in de Katholieke Kerk uit de jaren vijftig nog te kunnen straffen. Aan het einde van de onderzoeksperiode gaat intussen een aanzienlijk gedeelte van de media-aandacht uit naar de vraag of de rechtsstaat in het geding komt doordat de privacy van burgers in het internettijdperk geschonden wordt, hetzij door frauduleuze praktijken van criminelen, hetzij door marketingpraktijken van internetbedrijven, hetzij door maatregelen van overheidswege om internetmisbruik tegen te gaan.[14]

[14] Als percentage van de totale aandacht voor justitiële issues neemt de aandacht voor privacy (zie “bescherming persoonlijke levenssfeer” in de ontologie van Bijlage A) toe van 0.6% in de dagbladen van 1993-1994 via 1.8% in de dagbladen van 2004-2005 tot 3.3% in de dagbladen van 2009-2012. Dit hangt samen met de gestegen aandacht voor internetmisdrijven die de privacy bedreigen. De aandacht voor computervredebreuk (inclusief internetfraude,

Verwacht had misschien kunnen worden dat niet zozeer de schermutselingen tussen de politiek en de rechterlijke macht over de grondrechten, de Islam en de terrorismebestrijding in het debat over de rechtsstaat de boventoon zouden voeren, maar de opzienbarende rechterlijke dwalingen in de onderzoeksperiode. Bij twee rechterlijke dwalingen waarbij in de onderzoeksperiode een ommekeer te zien viel (januari 2005, heropening Schiedammer parkmoord; april 2010, vrijspraak Lucia de Berk) is wel een klein piekje te zien, maar in verhouding gaat het om bescheiden pieken in de berichtgeving.

De aandacht voor de rechtsstaat in verschillende soorten media blijft moeilijk vergelijkbaar, onder andere omdat wat een item is en wat daarvan een onderdeel is van mediumsoort tot mediumsoort verschilt. De lengte van items in termen van het aantal woorden verschilt sterk tussen tweets en achtergrondartikelen in dagbladen. Het vaakst wordt er over de rechtsstaat gesproken op Twitter (ruim 1000 keer), maar op de totale hoeveelheid berichten over justitiële issues en over de eerste, tweede en derde macht (zie bijlage A) is de relatieve aandacht voor de rechtsstaat op Twitter juist gering. De hoeveelheid aandacht voor de rechtsstaat in televisieprogramma's is relatief gering, maar op de totale hoeveelheid aandacht voor de voornoemde onderwerpen juist relatief groot. De aandacht voor de rechtsstaat in verschillende dagbladen voor de rechtsstaat kan wel worden vergeleken. NRC Handelsblad besteedt de meeste aandacht aan de rechtsstaat, en Metro het minst. Tussen deze twee extremen zitten achtereenvolgens Trouw, de Volkskrant, De Telegraaf, AD, De Limburger, Spits en het Dagblad van het Noorden.

Aandacht voor de drie machten uit de trias politica

De aandacht voor de rechtsstaat kan worden afgemeten aan discussies over de rechtsstaat als zodanig, maar belangrijker is de aandacht voor de regering, de volksvertegenwoordiging en de rechtspraak als de drie machten waarop de rechtsstaat rust. Onder de rol van de rechtspraak vatten we de rollen van de rechter, het OM en de advocatuur samen. Een belangrijke vraag is of de aandacht voor de rechtspraak wel gelijke tred houdt met de aandacht voor de eerste en tweede macht.

Het antwoord op die vraag kan worden afgelezen uit Tabel 6. In deze tabel komen, evenals in de vervolgtabellen uit dit hoofdstuk, een longitudinaal en een cross-sectioneel perspectief samen. De eerste drie kolommen maken een vergelijking *tussen perioden* mogelijk door de ontwikkeling van de berichtgeving in dagbladen in de drie onderzochte perioden weer te geven (1993-1994, 2004-2005, 2009-2012). De laatste vier kolommen maken een *vergelijking tussen media* door binnen de periode 2009-2012 het patroon in de berichtgeving van vier mediasoorten te vergelijken (dagbladen, publieke televisie, nieuwssites en twitter). De aandacht van dagbladen in de periode 2009-2012k1 speelt zowel een rol in de vergelijking tussen perioden als in de vergelijking tussen media.

---

hacken, etc.; zie Bijlage A) neemt toe van 0.5% in 1993-1994 via 2.2% in 2004-2005 naar 7.7% in de periode 2009-2012. Op de televisie (12.9%) en op websites (20.8%) is griezelen als gevolg van computervredebreuk nog geliefder dan in dagbladen (7.7%). Opmerkelijk is dat in dezelfde periode de bescherming van de privacy op de televisie minder aandacht (1.8%) maar op websites meer aandacht krijgt (5.5%) dan in dagbladen (3.2%).

	Vergelijking perioden			Vergelijking media			
	1993-1994 dagbladen	2004-2005 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 publieke televisie	2009-2012k1 nieuwssites	2012k1 twitter
Regering, tweede macht	23	23	23	23	20	28	26
Parlement, eerste macht	13	10	10	10	15	9	5
Partijen	12	14	19	19	18	16	20
Rechtspraak, derde macht	7	8	7	7	12	7	4
Burgers, burgerij, bevolking	15	16	14	14	15	13	10
Justitiële issues	29	29	26	26	20	26	35
Rechtsstaat	0.3	0.5	0.3	0.8	0.8	0.2	0.2
TOTAAL	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Minimum N	55202 artikelen	81374 artikelen	181637 artikelen	181637 artikelen	1674 uitzendingen	21685 berichten	189897 tweets

Tabel 6: Aandachtsverhouding trias politica, per periode en per mediumsoort (kolompercentages*)

* De kolompercentages zijn berekend door voor elke rij het aantal artikelen/uitzendingen/berichten te percenteren op de *som* van het aantal artikelen/uitzendingen/berichten/tweets over alle onderwerpen. Daarbij wordt geen rekening gehouden met het gegeven dat in een artikel/uitzending/bericht doorgaans verschillende onderwerpen voorkomen. Als Minimum N wordt daarom voorzichtigheidshalve het aantal artikelen/uitzendingen/berichten/tweets vermeld uit de rij met het grootste aantal artikelen/uitzendingen/berichten/tweets vermeld (i.p.v. N als de optelsom over alle rijen).

Uit de tabel kan worden afgelezen dat de rechtspraak – rechters, OM en advocatuur – in de loop der jaren in dagbladen steeds ongeveer zeven tot acht procent bedragen heeft. Nieuwssites lijken – althans gemiddeld – in dit opzicht op dagbladen. Op de publieke televisie is de aandacht hoger, en op twitter geringer. Toen topadvocaten en misdaadjournalisten voor het eerst veelvuldig op televisie verschenen werd dit wel gezien als de vulgarisering van het recht (NTR-documentaire Kijken in de ziel, 17 november 2010. Strafprocessen zijn nu in de openbaarheid te volgen via de televisie, of het nu gaat om de verpleegster, de ideologische moordenaar, de topcrimineel, de politicus of pedofiel, om Lucia de B., Mohammed B., Willem H., Geert W., of Robert M. Het personificeren van het recht via de televisie wordt als een probleem gezien (onder andere door Mr. I. Leskie, NTR-documentaire Kijken in de ziel, 17 november 2010). De cijfers geven aan dat de televisie inderdaad aan de rechtspraak een verhoudingsgewijs grote rol toekent. De relatieve aandacht voor de rechtspraak in vergelijking met de aandacht voor de eerste en tweede macht is het grootst op de televisie.

In vergelijking met de eerste en tweede macht krijgt de rechtspraak voldoende aandacht om te kunnen stellen dat de media de trias politica als grondslag voor de rechtsstaat (Donner & van der Pot, 1972: 162) voor het voetlicht brengen. Dit rechtvaardigt de verwachting dat juist burgers die tijd besteden aan het volgen van de media zoveel informatie toegespeeld krijgen over de instituties van de rechtsstaat, dat zij geneigd zullen zijn daarop te vertrouwen. Het rechtvaardigt de verwachting dat zij minder geneigd zullen zijn voetstoots te geloven dat in Nederland eigenrichting, vriendjespolitiek, rechtsongelijkheid, willekeur en onrecht heersen. Daar staat tegenover dat hun medeburgers die nauwelijks of geen tijd besteden aan het volgen van de media minder snel gealarmeerd zullen raken door negatief nieuws waaruit blijkt dat in Nederland, alle instituties en institutionele verhoudingen ten spijt, het recht en het rechtsgevoel met voeten getreden worden. Zonder nieuws geen wetenschap van het spel der machten binnen de trias politica als grondslag voor de rechtsstaat, maar negatief nieuws kan het gerezen vertrouwen in die instituties wel beschamen. In hoofdstuk 7 komen we terug op tegenstrijdige effecten die het volgen van nieuws kan hebben op het vertrouwen in de rechtsstaat.

Uit Tabel 6 komt naar voren dat in het nieuws van de afgelopen twintig jaar de aandacht voor de regering ongeveer gelijk gebleven is. Als we de aandacht voor politieke partijen even buiten beschouwing laten, dan is de aandacht voor de Tweede Kamer en voor de andere organen van de volksvertegenwoordiging in dagbladen iets geringer geworden, maar in het televisienieuws nog onverminderd groot. In het televisienieuws lijken de microfoons in de Tweede Kamer slechts het decor voor het politieke nieuws te vormen. Op nieuwswebsites en op twitter speelt de volksvertegenwoordiging als institutie een minder grote rol. Voor politieke partijen zien we een andere trend dan voor de Tweede Kamer als institutie. Politieke partijen zijn al meer dan een eeuw de belangrijkste spelers in de volksvertegenwoordiging, maar toch is de aandacht voor politieke partijen in dagbladen in de afgelopen twintig jaar nog toegenomen. De publieke televisie, nieuwssites en twitter doet niet onder voor de huidige aandacht in dagbladen: 20% op twitter, 16% op nieuwswebsites, 18% op de publieke televisie in vergelijking met 19% in dagbladen. Deze verandering is niet onopgemerkt bleven. De jaren tachtig met drie grote partijen waarvan er twee zich in het Torentje verschansten achter de regering hebben plaatsgemaakt voor een gefragmenteerd politiek bestel met een groot aantal politieke partijen, met tal van woordvoerders die elk op hun eigen manier het nieuws van de dag willen maken (Kleinnijenhuis, et al., 2009). Een vergelijkbare ontwikkeling naar een grotere fragmentatie, en een grotere nieuwswaardigheid van alle politieke partijen samen, zien we in andere meerpartijenstelsels, bijvoorbeeld in Israël (Rahat & Sheafer, 2007).

Er is veel gesproken over de *horizontalisering* van politiek en bestuur, waarbij de leidende gedachte is dat er een tendens is van hiërarchisch bestuur (government) naar netwerksturing, ook wel *governance* genoemd (ROB, 2011: 44). In het nieuws van de afgelopen twintig jaar is echter de rol van burgers en van de bevolking niet structureel groter geworden. Juist in berichten over aan de rechtsstaat gerelateerde kwesties op nieuwswebsites en in tweets, dat wil zeggen, juist in de nieuwste media, is de rol van burgers geringer (13% resp. 10%) dan in de traditionele media (14-16% in dagbladen, 15% op televisie). Nieuwe media zoals twitter worden door politici, bestuurders en advocaten vooral met het oog op elkaar, dus 'horizontaal', ingezet. Als ze 'verticaal' gebruikt worden, dan is dat vaak om een toplaag van geïnteresseerde burgers te informeren, zonder zelf al te veel in discussie te treden ("persberichten in 140 tekens", aldus Slots (2011)).

Een veelgehoord verwijt aan de journalistiek is dat de inhoud van wat gezagsdragers te zeggen hebben steeds meer ten koste gaat van personen als zodanig, zulks als gevolg van popularisering, populisme en personalisering. Het wetenschappelijk bewijs voor een onafgebroken trend is echter zwak (Van Aelst, Sheafer, & Stanyer, 2012; van Santen, 2012). Ook de cijfers uit Tabel 6 geven geen aanleiding te spreken over een eenduidige trend naar minder inhoud: in dagbladen is de relatieve aandacht voor de inhoud (aangeduid als "justitiële issues") iets afgenomen (van 29% naar 26%), op televisie is de aandacht nog iets kleiner (20%), maar nieuwssites (26%) en twitter (35%) doen niet onder voor dagbladen.

Aandacht voor het samenspel binnen de rechtspraak

Welke periode of welke mediumsoort men ook beschouwt, steeds krijgt de rechter meer aandacht dan de advocatuur, terwijl de advocatuur weer meer aandacht krijgt dan het OM, zo blijkt uit de hierna volgende Tabel 7.

Tabel 7: Aandacht voor rechter, OM en advocatuur (percentages van totale aandacht* voor rechtspraak)

	1993-1994 dagbladen	2004-2005 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 publieke televisie	2009-2012k1 nieuwssites	2012k1 twitter
	Vergelijking perioden			Vergelijking media			
	1993-1994 dagbladen	2004-2005 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 televisie	2009-2012k1 nieuwssites	2012k1 twitter
Rechter, zittende magistratuur	57	57	60	60	73	61	48
OM, staande magistratuur	14	19	17	17	2	28	8
Advocatuur, rechtsbescherming	42	45	45	45	66	30	38
Raad van State, afd. bestuursrechtspraak	9	6	7	7	6	5	8
TOTAAL Derde macht	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	13429 artikelen	23156 artikelen	51160 artikelen	51160 artikelen	982 uitzendingen	5334 berichten	19368 tweets

* Omdat in een artikel/uitzending/bericht/tweet de hier genoemde actoren samen kunnen voorkomen, kan de optelsom van de percentages groter zijn dan 100%. De percentagebasis van 100% wordt gevormd door het aantal artikelen/uitzendingen/berichten/tweets over alle actoren in de tabel.

Uit Tabel 3 kan worden opgemaakt dat in dagbladen de aandacht voor de advocatuur toenam tussen 1993-1994 en 2004-2005 (van 42 naar 45%), en dat de aandacht voor de rechter toenam tussen 2004-2005 en 2009-2012 (van 57 naar 60%). Meer ruimte voor de media om hun informatiefunctie te vervullen en meer inzicht geven in de belangenafweging van de rechter waren hoofddoelstellingen van de Persrichtlijn 2008, die werd uitgevaardigd door de de presidentenvergadering, waarin de presidenten van de rechtbanken, de gerechtshoven, de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven zitting hebben. Of het nu een gevolg is van deze nieuwe richtlijn, of van autonome ontwikkelingen, feit is dat zowel rechters en hun voorlichters als verslaggevers de richtlijn overwegend een verbetering vinden (Ruigrok, Kester, Scholten, Ismaili, & Goudswaard, 2011: 78), en dat de media-aandacht voor de rechter (zittende magistratuur) nadien is toegenomen (van 57 naar 60%).

Het OM krijgt beduidend minder aandacht dan de rechter en de advocatuur, zeker op televisie (slechts 2%). Voor een deel vloeit deze geringere aandacht voor uit het feit dat het OM standpunten over aankomende en lopende zaken als objectieve informatie voor het voetlicht brengt. Televisiekijkers worden er niet voortdurend aan herinnerd dat rechtsprocessen niet zomaar beginnen, maar dat er behalve advocaten en rechters ook daarnaast het OM een onmisbare rol vervult binnen de rechtspraak.

De grote rol van het bestuursrecht in de betrekkingen tussen burgers en de overheid wordt weerspiegeld in de media-aandacht voor de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Gedurende de onderzoeksperiode is geen sprake van een stijgende lijn in de aandacht voor de bestuursrechtspraak. De publieke televisie en nieuwswebsites besteden verhoudingsgewijs de minste aandacht aan de bestuursrechtspraak.

Aandacht voor justitiële issues

Onder de algemene term "justitiële issues" uit Tabel 8 worden inhoudelijke kwesties geschaard, waarvan de belangrijkste in Tabel 8 afzonderlijk worden opgenomen. De aandacht voor klassieke grondrechten steeg tussen 1993-1994 en 2004-2005 van 25% naar 39%. In Tabel 9 wordt de aandacht voor (grond)rechten, voor de bovenste categorie van issues uit Tabel 8, nader uitgesplitst.

Tabel 8: Aandacht voor een verscheidenheid aan Justitiële issues (percentage van totale aandacht*)

	Vergelijking perioden			Vergelijking media			
`	1993-1994 dagbladen	2004-2005 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 televisie	2009-2012k1 nieuwssites	2012k1 twitter
Rechten	68	22	21	21	49	12	9
Rechtsstaat	1	2	1	1	4	1	1
Rechtsproces, rechtspraak	27	34	35	35	68	46	24
Opsporing	15	21	23	23	46	34	19
Rechtsgang, rechtsproces	5	6	5	5	18	4	2
Straf, sanctie, veroordeling	11	12	12	12	34	12	3
Tenuitvoerlegging	1	0	1	1	3	0	0
Criminaliteit, strafbare feiten	63	76	76	76	96	77	76
Geweldsmisdrijven	36	51	48	48	85	48	48
Terreur, terrorisme	5	14	7	7	33	6	3
Geldmisdrijven	22	23	26	26	50	23	28
Zedenmisdrijven	6	7	8	8	27	9	3
Mensenhandel	1	1	2	2	5	1	1
Verstoring openbare orde	7	5	4	4	17	3	1
Overtreding	8	10	13	13	25	11	9
Overlast	6	7	10	10	19	7	6
Verkeersovertredingen	1	1	2	2	3	2	1
Persoonlijkheidskenmerken	6	6	7	7	17	6	1
TOTAAL Justititele Issues	100% 55202 artikelen	100% 81374 artikelen	100% 181637 artikelen	100% 181637 artikelen	100% 1674 uitzendingen	100% 19987 berichten	100% 189897 tweets

* Omdat in een artikel/uitzending/bericht/tweet de hier genoemde onderwerpen samen kunnen voorkomen, kan de optelsom van de percentages groter zijn dan 100%. De percentagebasis van 100% wordt gevormd door het aantal artikelen/uitzendingen/berichten/tweets over alle onderwerpen in de tabel. Merk op dat de aldus berekende percentuele aandacht voor een deelonderwerp (aangegeven door inspringing) hooguit gelijk kan zijn aan de aandacht voor het (bovenliggende) hoofdonderwerp, maar nooit groter.

Uit Tabel 8 blijkt dat de criminaliteit het belangrijkste thema vormt temidden van daaraan gerelateerde thema's (rechten, rechtsstaat, rechtsproces, persoonlijkheidskenmerken). In maar liefst 96% van de uitzendingen op de publieke televisie die iets met de rechtsstaat van doen hebben (zie paragraaf over populatiezoekstrings in Appendix B) speelt criminaliteit een rol. In de andere onderzochte media ligt dit percentage in de buurt van de 75%, dus circa 20% lager. De aandacht voor criminaliteit is gigantisch, met maar liefst 13%, gestegen tussen 1993-1994 en 2004-2005, dus in de periode tussen de jaren voor 9/11 en de opkomst van en moord op Pim Fortuyn, en de jaren erna.

Het patroon dat geldt voor criminaliteit in het algemeen keert in verhevigde mate terug bij het deelonderwerp geweldmisdrijven, en daarbinnen weer in versterkte mate bij het deelonderwerp terreur en terrorisme. De aandacht voor geweldsmisdrijven op de publieke televisie ligt met 85% ongeveer dertig procent hoger dan de aandacht in andere media, en bijna vijftig procent hoger dan de 36% aandacht van dagbladen in de periode 1993-1994. De aandacht voor terreur en het gevaar van terroristische aanslagen is het hoogst in de periode 2004-2005, dus in de jaren van de moord op Theo van Gogh, dat wil zeggen, in de jaren vlak na de geslaagde terroristische aanslag op de Twin Towers van 9 september 2011, die het aanzien van het eerste decennium van het derde millennium zou bepalen. De cijfers over de aandacht voor deelonderwerpen binnen de categorie van geweldsmisdrijven laten zien dat ook de aandacht voor vermogensmisdrijven geleidelijk steeg, evenals de aandacht voor zedenmisdrijven en de aandacht voor overlast. Gezegd kon weer worden dat de burger de burger tot last was. Zo bezien passen ook de nieuwe strijd tegen de “hufterigheid”, het wereldwijde nieuws over zedenmisbruik in de Rooms-Katholieke kerk, en het dagelijkse nieuws over de nationale pedofilie-zaken tegen Benno L. en Robert M. in een trend die al minstens tien jaar geleden werd ingezet.

In wisselwerking met de vergrote aandacht voor criminaliteit is ook de media-aandacht voor het rechtsproces, de berechting en de rechtspraak gegroeid, van 27% via 34% naar 35%, dus met wederom de grootste sprong tussen 1993-1994 en 2004-2005. Wederom is de aandacht van de televisie het grootst, maar ook nieuwssites met geenstijl.nl voorop laten zich niet onbetuigd. Binnen de aandacht voor het rechtsproces is vooral de aandacht voor de opsporing gestegen (van 15% via 21% naar 23%). De tenuitvoerlegging van straffen kreeg en krijgt weinig aandacht. Dat komt overeen met de bevinding dat media meestal weinig aandacht schenken aan de tenuitvoerlegging van eenmaal aanvaard beleid. Wat er geschiedt in gevangenissen en tbs-inrichtingen onttrekt zich goeddeels aan het oog van de media.

De terreuraanslagen van 9/11 door moslimfundamentalisten, de moord op Pim Fortuyn en de moord op Theo van Gogh maakten ook dat hopeloos onverenigbare grondrechten weer ter discussie kwamen te staan. De aandacht voor klassieke grondrechten steeg tussen 1993-1994 en 2004-2005 van 25% naar 39%.

Tabel 9: Aandacht voor verschillende (grond)rechten voor burgers, als percentage van totale aandacht ervoor*

	Vergelijking perioden			Vergelijking media			
	1993-1994 dagbladen	2004-2005 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 televisie	2009-2012k1 nieuwssites	2012k1 twitter
Klassieke grondrechten	25	39	39	39	46	41	18
Recht op zelfbeschikking	2	2	2	2	1	1	0
Vrijheid van godsdienst	2	6	8	8	5	5	1
Vrijheid van drukpers	10	10	11	11	20	17	6
Vrijheid van onderwijs	1	4	2	2	1	1	0
Vrijheid van meningsuiting	5	15	15	15	19	16	8
Vrijheid van vereniging	1	0	1	1	1	1	0
Vrijheid van processie	1	1	1	1	3	1	0
Stemrecht, staatkundige vrijheid	5	5	4	4	3	3	2
Gelijksheidsgeboden	50	38	39	39	36	42	68
Positieve discriminatie	2	1	2	2	1	2	1
Rassendiscriminatie	35	19	18	18	16	19	63
Discriminatie naar geslacht	6	5	5	5	4	3	2
Discriminatie naar geloof	8	12	12	12	11	11	2
Discriminatie politieke gezindheid	1	0	0	0	0	0	0
Bescherming persoonlijke levenssfeer	6	8	10	10	6	10	4
TOTAAL Grondrechten	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	5806	7792	16516	16516	365	1473	14537
	artikelen	artikelen	artikelen	artikelen	uitzendingen	berichten	tweets

* Omdat in een artikel/uitzending/bericht/tweet de hier genoemde onderwerpen samen kunnen voorkomen, kan de optelsom van de percentages groter zijn dan 100%. De percentagebasis van 100% wordt gevormd door het aantal artikelen/uitzendingen/berichten/tweets over alle onderwerpen in de tabel. Merk op dat de aldus berekende percentuele aandacht voor een deelonderwerp (aangegeven door inspringing) hooguit gelijk kan zijn aan de aandacht voor het (bovenliggende) hoofdonderwerp, maar nooit groter.

Daarbinnen steeg vooral de aandacht voor twee grondrechten die tot voor kort onomstreden leken en juist in elkaar verlengde leken te liggen. De aandacht voor de vrijheid van godsdienst steeg van 2% via 6% tot 8%. De aandacht voor de vrijheid van meningsuiting steeg van 5% naar 15%, een niveau dat al bereikt was in 2004-2005. Is iemands godsdienst een geldige reden om anderen te mogen discrimineren of om zelf niet gediscrimineerd te worden? Gaat de vrijheid van meningsuiting zo ver dat anderen beledigd mogen worden, dat tot haat mag worden aangezet, en dat godslastering geoorloofd is? Maakt het nog uit of een geloof achterlijk genoemd wordt, of de aanhangers ervan geen gezichtssluier mogen dragen? De discussie culmineerde in het verwarrende proces tegen PVV-leider Geert Wilders, waarbij het OM bij wijze van uitzondering vrijspraak bepleitte (zie de eerdere Figuur 1 en de toelichting daarop).

Pim Fortuyn pleitte ervoor het anti-discriminatiegebod van artikel 1 van de Grondwet af te schaffen, omdat het artikel een vrije meningsuiting over de Islam in de weg stond. Discriminatie op grond van geloof is, wellicht door toedoen van Fortuyn, een groter thema geworden in het nieuws dan ervoor (van 8% naar 12% in het nieuws over grondrechten). Andere vormen van discriminatie zijn juist uit beeld verdwenen. Racisme, discriminatie op grond van ras, was wellicht de grootste doodzonde, en de grootste vorm van politieke incorrectheid in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw, met de dood gestoken vijftienjarige Antilliaanse Kerwin Duinmeijer in 1983 als merkmaal (als ‘key event’ in sociaal-wetenschappelijk jargon). In 1993-1994 gaat het nog steeds in 35% van de artikelen over grondrechten over rassendiscriminatie en racisme. In die jaren lag de afkeer van racisme nog in het verlengde van de afkeer van neo-fascisme. De aandacht voor dat thema is haast gehalveerd (via 19% in

in 2004-2005 naar 18% in 2009-2012). Echter, op twitter is de aandacht voor rassendiscriminatie wel enorm groot (63% van alle aandacht voor grondrechten, vooral omdat op twitter de andere grondrechten weinig aandacht krijgen).

Verschillen tussen mediatitels

In de voorafgaande tabellen werden, om de rode draad vast te houden bij de opzet om zowel longitudinale als cross-sectionele vergelijkingen mogelijk te maken, verschillende mediatitels die tot dezelfde mediumsoort per onderzoeksperiode samengevoegd.

In Tabel 10 en Tabel 11 worden de mediatitels afzonderlijk weergegeven voor de periode waarin ze samen onderzocht zijn, te weten de periode van 2009 tot en met het eerste kwartaal van 2012. In Tabel 10 zijn de dagbladen afzonderlijk opgenomen, en in Tabel 7 de overige media.

Tabel 10: Aandacht voor verschillende justitiële kwesties in verschillende dagbladen 2009-2012

	Telegraaf	AD	NRC H	Volkskrant	Trouw	D vn Noorden	Limburger	Spits	Metro
Rechten	15	14	34	31	31	12	13	16	13
persoonlijkheidskenmerken	6	7	7	8	7	7	6	6	6
Rechtsstaat	1	1	3	2	2	0	1	1	0
Rechtsproces, rechtspraak	37	42	31	27	30	41	37	37	38
Opsporing	24	29	18	16	16	28	25	24	29
Rechtsgang, rechtsproces	6	5	7	5	6	5	5	5	4
Straf, sanctie, veroordeling	13	13	12	11	12	13	11	12	9
Invrijheidstelling	1	1	1	0	1	1	1	1	0
Tenuitvoerlegging	1	0	1	1	1	0	1	1	0
Criminaliteit, strafbare feiten	79	81	72	73	72	77	79	77	79
Geweldsmisdrijven	48	52	47	46	47	45	46	49	50
Terreur, terrorisme	7	6	10	10	9	4	5	7	5
Geldmisdrijven	31	30	25	24	21	27	28	22	25
Ontsnapping	1	1	0	0	0	0	0	1	0
Zedenmisdrijven	8	9	9	9	10	6	7	9	7
Mensenhandel	1	2	2	2	2	1	1	2	2
Verstoring openbare orde	3	3	7	6	5	2	3	3	2
Overtreding	14	15	9	10	9	16	17	11	16
Overlast	10	10	6	7	7	12	13	8	13
Verkeersovertredingen	2	3	1	1	1	3	2	1	2
TOTAAL Justitiële Issues	100% 25897 artikelen	100% 23643 artikelen	100% 23081 artikelen	100% 23825 artikelen	100% 21558 artikelen	100% 23871 artikelen	100% 22092 artikelen	100% 8436 artikelen	100% 9234 artikelen

* Omdat in een artikel/uitzending/bericht/tweet de hier genoemde onderwerpen samen kunnen voorkomen, kan de optelsom van de percentages groter zijn dan 100%. De percentagebasis van 100% wordt gevormd door het aantal artikelen/uitzendingen/berichten/tweets over alle onderwerpen in de tabel. Merk op dat de aldus berekende percentuele aandacht voor een deelonderwerp (aangegeven door in te springen) hooguit gelijk kan zijn aan de aandacht voor het (bovenliggende) hoofdonderwerp, maar nooit groter.

Er zijn grote verschillen tussen dagbladen, die voor een deel hun ideologische afkomst en voor een deel de samenstelling van hun huidige lezerspubliek weerspiegelen. Uit

Tabel 10 blijkt dat de dagbladen met een hoger opgeleid publiek de meeste oren hebben naar de fundamentele discussie over grondrechten die op de achtergrond speelt bij anti-terrorismemaatregelen, het proces tegen Wilders en de aanpak van pedofilie (NRC Handelsblad 34%, De Volkskrant en Trouw 31%, vergeleken met De Telegraaf en AD resp. 15% en 14%, Dagblad van het Noorden en De Limburger resp. 12% en 13%, en Spits en Metro resp. 16% en 13%). In het verlengde hiervan gooit de “rechtsstaat” als nieuwsthema de hoogste ogen bij NRC Handelsblad (3% van de aandacht voor rechten), het dagblad met het hoogst opgeleide lezerspubliek.

Dagbladen die veel aandacht besteden aan grondrechten, besteden verhoudingsgewijs juist weinig aandacht aan het rechtsproces zelf. Het rechtsproces, met daarbinnen de opsporing als belangrijkste deelthema, krijgen de meeste aandacht in het AD (42%), Dagblad van het Noorden (41%), Metro (38%), en in De Telegraaf, De Limburger en Spits (37%). NRC Handelsblad besteedt slechts 31% aandacht aan het rechtsproces en Trouw slechts 30%. De Volkskrant (27%) besteedt de minste aandacht aan het rechtsproces.

De verschillende dagbladen verschillen weinig van elkaar als het gaat om de berichtgeving over de straffen die misdadigers opgelegd krijgen. Ze verschillen ook niet heel erg veel meer in aandacht voor de criminaliteit als zodanig, of in hun aandacht voor zedendelicten in het bijzonder. NRC Handelsblad, de Volkskrant en Trouw schrijven vaker over geweldsmisdrijven dan De Telegraaf en het AD, de gratis kranten en de regionale dagbladen, maar het verschil is nog groter bij vermogensdelicten. Ze schrijven juist weer minder over overtredingen, met overlast die burgers elkaar aandoen als belangrijkste deelthema en verkeersovertredingen als een ander deelthema. Ontsnappingen uit de gevangenis komen weinig voor, maar bij De Telegraaf, Spits en het AD gaat het toch om een procentpunt van alle aandacht voor justitiële onderwerpen.

Tabel 11: Aandacht voor verschillende justitiële kwesties bij de publieke tv, websites en twitter 2009-2012

	NOS-journaal	EenVandaag	DWDD	GeenStijl	Fok	Twitter
Rechten	45	50	57	25	10	9
persoonlijkheidskenmerken	13	19	23	6	6	1
Rechtsstaat	3	5	5	2	0	1
Rechtsproces, rechtspraak	79	62	49	24	50	24
Opsporing	57	39	29	16	37	19
Rechtsgang, rechtsproces	21	17	11	3	5	2
Straf, sanctie, veroordeling	41	30	23	7	13	3
Invrijheidstelling	4	3	3	0	1	0
Tenuitvoerlegging	3	3	2	0	1	0
Criminaliteit, strafbare feiten	98	93	93	78	77	76
Geweldsmisdrijven	90	78	81	50	48	48
Terreur, terrorisme	43	22	22	11	6	3
Geldmisdrijven	57	47	36	28	23	28
Ontsnapping	3	0	0	0	1	0
Zedenmisdrijven	29	25	25	8	9	3
Mensenhandel	5	5	5	2	1	1
Verstoring openbare orde	22	12	11	5	2	1
Overtreding	27	24	22	13	11	9
Overlast	20	19	16	10	7	6
Verkeersovertredingen	4	3	3	2	3	1
TOTAAL Justitiële Issues	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	854	500	320	3116	16871	189897
	uitzendingen	uitzendingen	uitzendingen	berichten	berichten	tweets

* Omdat in een artikel/uitzending/bericht/tweet de hier genoemde onderwerpen samen kunnen voorkomen, kan de optelsom van de percentages groter zijn dan 100%. De percentagebasis van 100% wordt gevormd door het aantal artikelen/uitzendingen/berichten/tweets over alle onderwerpen in de tabel. Merk op dat de aldus berekende percentuele aandacht voor een deelonderwerp (aangegeven door in te springen) hooguit gelijk kan zijn aan de aandacht voor het (bovenliggende) hoofdonderwerp, maar nooit groter.

Vooraf moet opgemerkt worden dat de cijfers voor de afzonderlijke andere media in Tabel 11 zich moeilijker onderling laten vergelijken dan de cijfers voor dagbladen uit de reeds besproken

Tabel 10. De achtergrond daarvan is dat items in verschillende mediasoorten structureel van elkaar verschillen in rmen van het aantal woorden.[15]

Daarom vergelijken we hier enerzijds de televisieprogramma's en anderzijds de internetafhankelijke media vooral onderling.

Binnen de televisieprogramma's neemt EenVandaag op veel aandachtsgebieden een positie in tussen De Wereld Draait Door en het NOS-journaal. Daarom zetten we de berichtgeving in De Wereld Draait Door af tegen de berichtgeving in het NOS-journaal. De Wereld Draait door besteedt in vergelijking met het NOS-journaal meer aandacht aan (grond)rechten en meer aandacht aan juridisch relevante persoonlijkheidskenmerken van verdachten (wilsbekwaamheid, te goeder trouw, etc.), maar juist weer minder aandacht aan het concrete rechtsproces, de berechting en de rechtspraak. DWDD besteedt in vergelijking met het NOS-journaal minder aandacht aan de opsporing, aan de rechtsgang, aan de straffen die opgelegd worden, aan terrorisme, aan geldmisdrijven, aan zedenmisdrijven en aan overtredingen. Het NOS-journaal besteedt ook de meeste aandacht aan de vrijlating van gevangenen, en aan hun ontsnapping. Kortom, DWDD verhoudt zich tot het NOS-journaal, zoals de Volkskrant zich verhoudt tot De Telegraaf.

GeenStijl.nl mag dan "tendentieus, ongenuanceerd en nodeloos kwetsend" willen zijn, toch wordt er veel aandacht besteed aan de fundamentele discussie over grondrechten. In vergelijking tot FOK en Twitter is er op GeenStijl veel te doen over terrorisme, en over overtredingen die overlast veroorzaken. In aanmerking genomen dat het moeilijk het is om in een bericht van 140 tekens verschillende thema's tegelijkertijd aan de orde te stellen, is het opmerkelijk hoeveel aandacht op twitter uitgaat naar criminaliteit, en dan in het bijzonder naar geweldsmisdrijven en geldmisdrijven.

Samenvatting

In de twintigjarige onderzoeksperiode 1993-2012 vielen discussies over de rechtsstaat meestal samen met discussies over terroristen, islamfundamentalisten, immigranten en/of criminelen. Kwaliteitsdagbladen zoals de Volkskrant en NRC Handelsblad gingen de agenda vormen van de media met een groter publiek. De samenhang was het sterkst in de jaren 2004-2005, toen in de berichtgeving nog veelvuldig gesproken werd over de betekenis van moslimfundamentalisme voor slecht geïntegreerde moslimimmigranten in de aanloop naar 9/11 en in de aanloop naar de moord op Pim Fortuyn. Op de achtergrond speelde vaak een in de Grondwet onbeantwoorde vraag over de machtenscheiding binnen de trias politica een rol, namelijk of de onafhankelijke rechter nu zijn

[15] De gemiddelde woordlengte wordt ook beïnvloed door de keuze om niet de afzonderlijke items uit een televisienieuwsuitzending maar de uitzending als geheel als item te beschouwen. Deze keuze is gemaakt omdat het bij automatische tekstmining onduidelijk kan waar het ene item in het andere item overgaat. De tabel zou lagere percentages voor televisienieuwsrubrieken bevatten als niet televisienieuwsuitzendingen maar televisienieuwsitems daaruit aan de basis van de percentageberekening gestaan zouden hebben. Omgekeerd zouden de percentages voor nieuwssites hoger geweest zijn als complete sites op een bepaalde dag in plaats van berichten op een site de grondslag voor de percentageberekening gevormd zouden hebben.

onafhankelijkheid laat gelden door ook te oordelen over politici of juist door zich te onthouden van politieke inmenging.

Wie het nieuws in de media volgt, wordt voldoende geïnformeerd over grondrechten en over de rechtsstaat, dat wil zeggen over de drie machten in de trias politica die met elkaar een evenwicht moeten zoeken. De aandacht voor de derde macht is wel beduidend kleiner dan de aandacht voor de eerste, en vooral de tweede macht. De hernieuwde belangstelling van media voor politieke partijen in een gefragmenteerd politiek landschap speelt daarbij een rol. Binnen de rechterlijke macht krijgt de rechter iets meer aandacht dan de advocatuur en veel meer aandacht dan het OM.

Binnen de onderwerpen waarover bericht wordt is in de loop der jaren de berichtgeving over met elkaar botsende grondrechten een voornamere rol gaan spelen. Het proces tegen Wilders wegens haat zaaien waarbij het OM vrijspraak bepleitte vormt een voorbeeld van botsende opvattingen over grondrechten en over de machtenscheiding, dat wil zeggen, over twee begrippen die de kern uitmaken van de definitie van *rechtsstaat* in hoofdstuk 1. Staat het anti-discriminatiebeginsel voorop, of de vrijheid van meningsuiting? Bewijst de rechter zijn onafhankelijkheid ten opzichte van regering en volksvertegenwoordiging door politici te straffen die de vrijheid van meningsuiting ruim opvatten, of door zich te onthouden van politieke inmenging? Ook de berichtgeving over criminaliteit, en in het bijzonder over geweldsmisdrijven is in belang toegenomen. In samenhang daarmee is ook de aandacht voor het rechtsproces, en in het bijzonder voor de opsporing toegenomen. In het medialandschap, zowel in het dagbladenlandschap als in het televisielandschap, kunnen duidelijk twee polen worden onderscheiden. Media zoals De Telegraaf en het NOS-journaal besteden relatief veel aandacht aan geweldsmisdrijven, de opsporing daarvan, de voortijdige vrijlating of ontsnapping van gevangenen en over overtredingen en overlast veroorzaakt door medeburgers. Dagbladen zoals de Volkskrant en televisieprogramma's zoals De Wereld Draait Door richten zich sterker op de grondrechten van burgers die hierbij in het geding zijn.

4.Associatieve framinganalyse: in één adem genoemde onderwerpen

Het doel van dit hoofdstuk is een *framinganalyse* uit te voeren op wat media berichten over onderwerpen die verband houden met de rechtsstaat. Het gaat er om hoe de verschillende onderwerpen worden ingekaderd, door het ene onderwerp steeds in het kader van een ander onderwerp te bespreken. Als een onderwerp in de media steeds in een adem genoemd wordt met een specifiek ander onderwerp, dan wordt het eerste onderwerp zo vaak geassocieerd met het tweede onderwerp, dat na verloop van tijd een bericht over het eerste onderwerpen als vanzelf gedachten oproept over dat tweede onderwerp, zowel bij het publiek als bij journalisten zelf die voornamelijk nieuws over het eerste onderwerp gaan zoeken op de doorsnede met het tweede onderwerp, zoals in hoofdstuk 2 werd uitgelegd.

Om de figuren niet overvol te laten zijn, worden in de figuren alleen kansen weergegeven die groter zijn dan 0.35, of groter dan 0.20 voor de rechtsstaat als centraal issue en de derde macht als centrale actor. Een onderwerp dat weinig aan bod komt in het nieuws, zal doorgaans in de visualisatie weinig binnenkomende pijlen hebben, omdat het onwaarschijnlijk is dat een onderwerp dat heel veel in het nieuws er in één adem mee genoemd wordt: als onderwerp *x* in 1000 berichten voorkomt en onderwerp *y* in 10 berichten, dan bedraagt de kans dat in een bericht over *x* ook *y* genoemd wordt immers hooguit één procent.

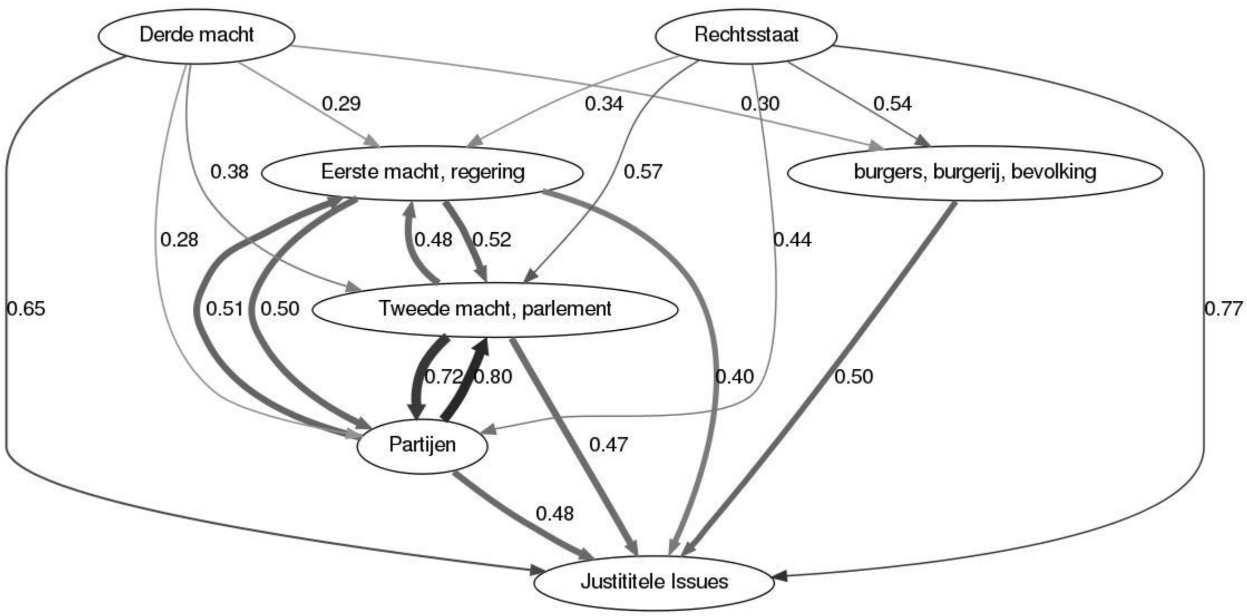
Inhoudelijk gaat het in dit hoofdstuk over de vraag waarover in de media nog meer geschreven wordt zodra het gaat over de rechtsstaat, of over de rechterlijke macht, of over justitiële issues. Waarmee worden deze onderwerpen geassocieerd?

In de figuren in dit hoofdstuk worden asymmetrische associaties gevisualiseerd met de dikte van de pijl van *x* naar *y*. Het getal tussen 0 en 1 bij een pijl van *x* naar y drukt de proportie berichten over *x* uit waarin het tevens over *y* gaat. Dat wordt ook wel beschouwd als de confidence, of als de kans, dat een bericht over *y* gaat, gegeven dat het artikel over *x* gaat. Die kans wordt visueel weergegeven met een pijl, met de sterkte van de proportie (of confidence, kans) als een getal erbij. Het aantal berichten dat aanleiding geeft om te veronderstellen dat als *x* in het geding is tevens *y* ter sprake worden zal worden gebracht (ook wel 'support' genoemd) kan tegelijkertijd worden weergegeven door de dikte van de pijl te laten variëren.[16] Zo kan in Figuur 4 bijvoorbeeld tot uitdrukking worden gebracht dat de kans dat in artikelen over de rechtsstaat ook andere justitiële issues ter sprake komen (77%) groter is dan de kans dat in berichten over de regering een van die justitiële issues genoemd wordt (40%), hoewel de diktes van de pijlen laten zien dat er over de rechtsstaat in verhouding tot justitiële issues minder artikelen verschijnen dan over de regering in verhouding tot justitiële issues.

[16] In het jargon van de paragraaf uit hoofdstuk 2 over "
Frames als associaties tussen concepten" wordt de *confidence* uitgedrukt in getallen bij pijlen en de *support* in de dikte van pijlen.

Associatieve framing in drie perioden

Voor de drie perioden die in dit onderzoek worden vergeleken (1993-1994, 2004-2005 en 2009-2012) gaan we na hoe rechters, bestuurders en volksvertegenwoordigers, dat wil zeggen, de drie spelers uit de trias politica die elkaar in evenwicht moeten houden, zich afgaande op de mediaberichtgeving feitelijk tot elkaar, tot allerhande justitiële kwesties, tot de rechtsstaat en tot de burgers verhouden.

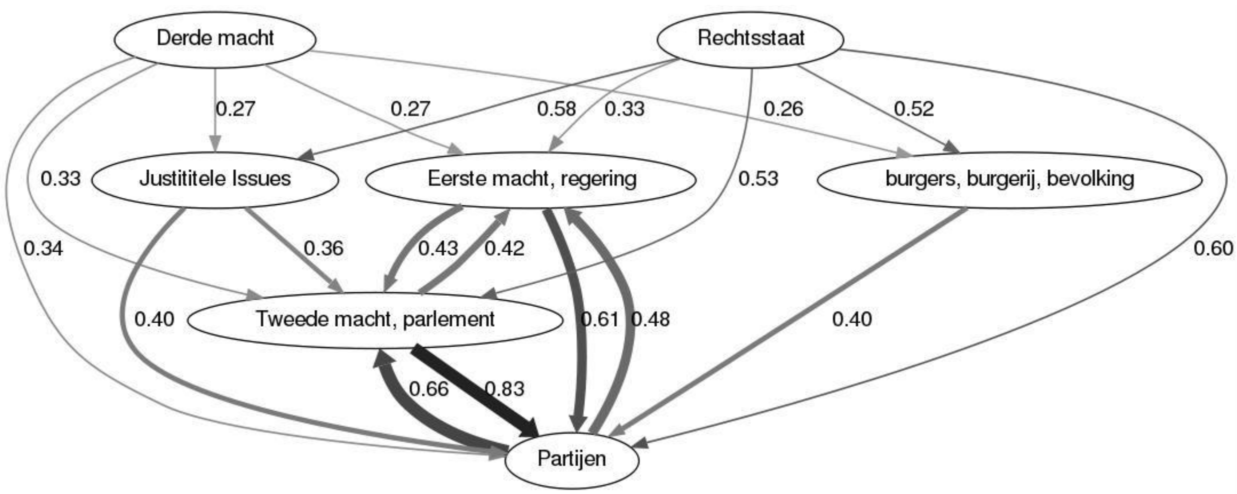
Figuur 8: Associatief frame rond derde macht en rechtsstaat 1993-1994

* Leesvoorbeeld: In 50% van de artikelen over de regering komt ook een politieke partij ter sprake; omgekeerd komt in 51% van de artikelen waarin een partij voorkomt ook de regering ter sprake. De dikte van de pijlen geeft aan dat in veel mediaberichten zowel de regering als een partij voorkomt.

Het eerste dat opvalt in Figuur 8 is dat de pijlen in het algemeen lopen van weinig genoemde onderwerpen naar veel genoemde onderwerpen, wat correspondeert met het gegeven dat men, ongeacht welke kleine aanleiding er ook is om ergens over te beginnen, men nagenoeg altijd uitkomt bij onderwerpen waar al heel veel over gesproken is. De rechtsstaat en de derde macht hebben geen inkomende pijlen, wat betekent dat er geen enkel onderwerp is uitgaande waarvan men welhaast gedwongen moet denken aan de derde macht of de rechtsstaat. Dat is een constante door de tijd heen, zoals blijkt uit een vergelijking met de twee navolgende figuren.

In de periode 1993-1994 gaan artikelen waarin de rechtsstaat voorkomt in iets meer dan de helft van de gevallen ook over de Tweede Kamer, en/of over burgers en de bevolking (0.57, resp. 0.54). Minder vaak gaan ze ook over de regering (0.34), of over politieke partijen (0.40). Al deze vier onderwerpen doen zelf weer denken aan Justitiële issues. In de periode 1993-1994 gaat de discussie over de rechtsstaat nog over de tamelijk abstracte verhouding tussen volksvertegenwoordigers en burgers. Bij de rechterlijke macht denkt men in de periode 1993-1994 wel direct aan justitiële issues (0.65). Bij de rechterlijke

macht is men geneigd te denken aan de eerste macht (0.29) en de tweede macht (0.38). De omgekeerde relaties zijn veel zwakker: wie denkt aan regering of parlement hoeft niet noodzakelijkerwijs te denken aan de derde macht.

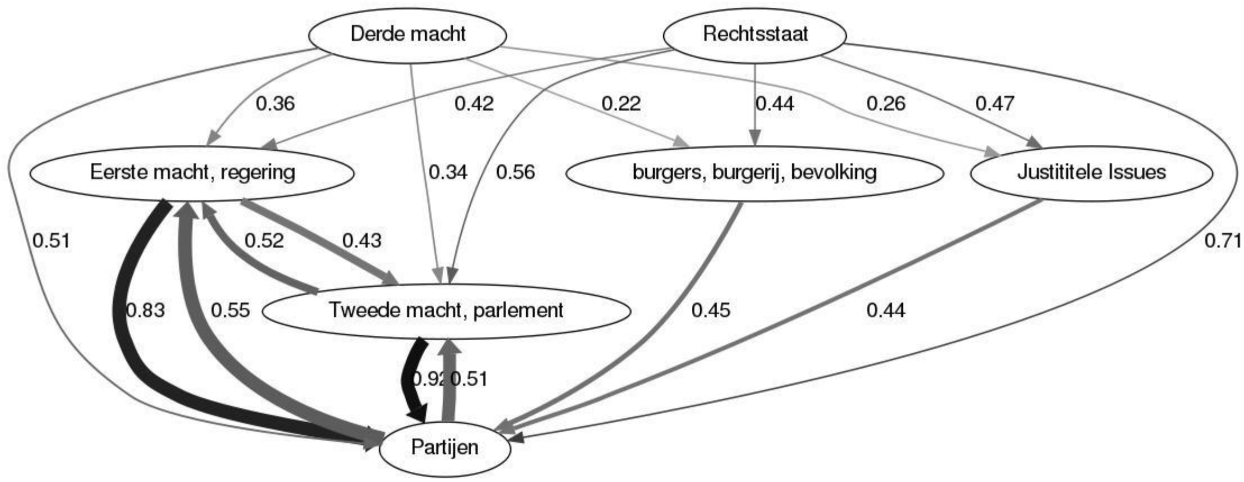
Figuur 9: Associatief frame rond derde macht en rechtsstaat 2004-2005
* Leesvoorbeeld: In 43% van de artikelen over de regering komt ook een politieke partij ter sprake; omgekeerd komt in 42% van de artikelen waarin een partij voorkomt ook de regering ter sprake. De dikte van de pijlen geeft aan dat in veel mediaberichten zowel de regering als een partij voorkomt.

Tien jaar later geldt nog steeds dat wie nieuws volgt over regering of parlement niet als vanzelf ook veel opsteekt over de derde macht, of over de rechtsstaat. De pijlen in Figuur 9 lopen immers van derde macht en rechtsstaat naar andere zaken, en niet andersom. In 2004-2005 is het minder vanzelfsprekend geworden dat wie het nieuws volgt over de derde macht als vanzelf sterk betrokken wordt op justitiële issues: in vergelijking met de eerste periode is de associatie afgezwakt (van 0.65 naar 0.26). Wie anno 2005-2006 in aanraking komt met justitiële kwesties, komt vermoedelijk vervolgens weer nieuws over politieke partijen tegen (0.46). Die associatie werd in 1993-1994 veel minder gelegd. De verklaring is dat justitiële kwesties in 2004-2005 gepolitiseerd beginnen te raken. In de verhouding tussen de grondrechten, bijvoorbeeld, gaat het niet om de botsing van politieke beginselen, waarover in de rechterlijke macht onmogelijk neutraal gesproken kan worden. Ook wie nieuws volgt over de Tweede Kamer als geheel (tweede macht), en de regering (eerste macht) komt snel in aanraking met politieke partijen (0.83, resp. 0.61). Met andere woorden, de nieuwsanalyse bevestigt de indruk dat na Fortuyn politieke partijen weer belangrijker geworden zijn, ook al omdat de politiek sterker polariseerde dan in de jaren tachtig en het begin van de jaren negentig.

Het frame, het kader waarin de rechtsstaat belicht wordt is eveneens verschoven. De kans dat wie in aanraking komt met nieuws over de rechtsstaat tevens in aanraking komt met nieuws over justitiële issues is terug gelopen van 0.77 naar 0.27. De kans dat wie in aanraking komt met nieuws over de

rechtsstaat tevens in aanraking komt met nieuws over een politieke partij is toegenomen van 0.44 naar 0.60.

Samenvattend kan gesteld worden dat in 2005-2006 het nieuws over de rechtspraak en de rechtsstaat in politiek vaarwater terecht komt. De kwesties waarover de rechter zich moet uitspreken in deze periode hebben dan ook vaak een uitgesproken politiek karakter, of het nu gaat over de hoofddoekjes, de uitzetting van asielzoekers, of de bestrijding van terrorisme en fundamentalisme onder moslimjongeren.

Figuur 10: Associatief frame rond derde macht en rechtsstaat 2009-2012
* Leesvoorbeeld: In 83% van de artikelen over de regering komt ook een politieke partij ter sprake; omgekeerd komt in 56% van de artikelen waarin een partij voorkomt ook de regering ter sprake. De dikte van de pijlen geeft aan dat in veel mediaberichten zowel de regering als een partij voorkomt.

In de meest recente onderzoeksperiode 2009-2012 zijn politieke partijen in vergelijking tot de periode 2004-2005 nog centraler komen te staan.

De kans dat wie nieuws volgt over de derde macht tevens nieuws volgt over een politieke partij is gestegen van minder dan 0.20 in de periode 1993-1994 via 0.34 in de periode 2004-2005 gestegen tot 0.51 in 2009-2012. De kans dat wie nieuws tegenkomt over de rechtsstaat, tevens in aanraking komt met nieuws over politieke partijen is van 0.40 in de periode 1993-1994 via 0.60 in de periode 2004-2005 gestegen tot 0.71.

Met andere woorden, meer dan de helft van het nieuws over rechtspraak en rechtsstaat in de periode 2009-2012 is gepolitiseerd. De onafhankelijke rol van de rechter waarvan sprake moet zijn in een rechtsstaat komt dan in het geding. De cijfers geven geen rechtstreeks uitsluitsel over de vraag of deze onmiskenbare politisering van de rechtspraak ontstaan is door inmenging van de politiek in de rechtspraak, of door politieke inmenging van de rechter. De periode 2009-2012 wordt gedomineerd door nieuws over de verhouding van de derde macht tot de PVV. De belangrijkste verklaring voor de politisering wordt gevormd door het proces tegen PVV-leider Geert Wilders. In januari 2009 besluit het Hof van Amsterdam tot vervolging van Geert Wilders over te gaan. De inhoudelijke behandeling start in

oktober 2010, waarbij nota bene het OM vrijspraak bepleit. Eind oktober wordt de rechtbank gewraakt, omdat Schalken, destijds plaatsvervangend raadsheer bij het Amsterdamse Gerechtshof en voorstander van het proces tegen Wilders bij een etentje getracht zou hebben een getuige-deskundige, de arabist Jansen, te beïnvloeden. In februari 2011 wordt het proces hervat, waarop volledige vrijspraak volgt op 23 juni 2011. Met andere woorden, de politisering van de rechtspraak in de periode 2009-2012 ontstond voor een belangrijk deel door politieke inmenging van het Amsterdamse gerechtshof.

In de periode 2009-2012 is het dualisme in de Nederlandse politiek in ere hersteld. Dat het kabinet Rutte I om steun bij partijen moet vragen komt tot uiting in een nog hoger percentage artikelen over de regering waarin tevens partijen ter sprake komen (83%) dan in voorafgaande perioden (50%, respectievelijk 43%).

Samenvatting

In de media tekent zich vanaf de eerste onderzoeksperiode (1993-1994) tot de laatste onderzoeksperiode (2009-2012) een geleidelijke, maar duidelijke verschuiving af in de framing van de rechtspraak en de rechtsstaat. Nieuws over de derde macht en over de rechtsstaat wordt steeds vaker ingekaderd in nieuws over politieke partijen. Er is sprake van politisering van de rechtspraak. Bij deze politisering botsen twee opvattingen over de rol van de onafhankelijke rechter. Toont de rechter zijn onafhankelijke positie door zich van politieke inmenging te onthouden, of juist door oordelen over politici te vellen waaruit moet blijken dat ook vergaande politieke meningen onder de ‘rule of law’ vallen? Welke zijde men ook kiest in dit debat, vast staat dat deze politisering betekent dat het moeilijk wordt nieuws over de rechtsstaat of over de derde macht te vinden waarin politieke partijen *niet* genoemd worden, zodat het voor lezers en kijkers dan moeilijk zal worden om te geloven in de politieke onafhankelijkheid van de rechter. Wat dit betekent voor het vertrouwen in de rechtsstaat komt aan de orde in hoofdstuk 7, waarin de effecten worden onderzocht die de mediaberichtgeving heeft op het vertrouwen in de rechtsstaat bij burgers.

Vertrouwen in de rechtsstaat kan afhankelijk worden geacht van drie componenten: van voldoende informatie om onzekerheid te verminderen, van verwachtingen omtrent een positieve afloop van contacten met de rechtsstaat, en van voldoende wederkerigheid waarbij de rechtsstaat tijdig en professioneel reageert op initiatieven van burgers (Van den Berg, et al., 2012). Politisering van de rechtsstaat zet de positieve verwachtingen van burgers en de wederkerigheid onder druk. De media zorgen dan wel voor voldoende informatie om vertrouwen in de rechtsstaat mogelijk te maken, maar de berichtgeving behelst dat de rechterlijke macht in politiek vaarwater verzeild is, waardoor het vertrouwen in de professionaliteit van de rechter onder druk staat. Daardoor zal wellicht een categorie van burgers gaan verwachten dat, gegeven hun politieke overtuiging, de rechterlijke macht zich tegen hen zou kunnen keren. Afhankelijk van de politieke voorkeur, verwacht een bepaalde categorie van burgers dan geen positieve en geen rechtvaardige uitkomst meer van contact met de rechtsstaat. Van wederkerigheid is geen sprake meer. De verwachting is dat positieve inspanningen van burgers niet beloond zullen worden.

5.Bronnenanalyse en mediagezag: wie krijgt het voor het zeggen?

Journalisten zijn voor hun nieuwsgaring afhankelijk van bronnen die elke dag opnieuw een efficiënte nieuwsgaring garanderen via persberichten, persconferenties, perswoordvoerders en perscentra, en door interviews en achtergrondgesprekken met gezichtsbepalende leiders toe te staan. Zo faciliteren journalistieke bronnen niet alleen de journalistiek, ze financieren ook de journalistiek (Cook, 1998). Bronnen die het nieuws aandragen, zijn in een goede gelegenheid om het nieuws van hun invalshoek (of *frame*) en toonzetting te voorzien. Journalisten zijn vaak pas in staat tegenovergestelde, kritische geluiden te laten horen, nadat binnen de elite van nieuwswaardige bronnen onenigheden en conflicten zijn ontstaan (Hallin, 1984; Schuck, Xezonakis, Elenbaas, Banducci, & de Vreese, 2011). Alleen om deze reden al is het belangrijk om in kaart te brengen wie als bronnen van het nieuws fungeren, waarbij parafrasen en citaten als indicator kunnen gelden voor wie de bron van het nieuws was.

We spreken van een groot *mediagezag* als een actor vaker optreedt als bron van het nieuws dan als doelwit van wat andere actoren te zeggen hebben. In onderzoek naar de mediaberichtgeving verhoudt het mediagezag van een actor zich tot een positief sentiment ten opzichte van die actor (zie daarover het volgende hoofdstuk), zoals de gepercipieerde competentie van een politicus zich verhoudt tot de sympathie voor een politicus in survey-onderzoek. Om steun te verwerven, bijvoorbeeld om stemmen te winnen, is een positief sentiment, respectievelijk sympathie, niet genoeg. Het publiek moet de indruk krijgen dat degene wie om steun of om medestanders vraagt het vermogen bezit om een boodschap te laten weerklinken.[17]

Drie nieuwsrollen

Zoals in hoofdstuk 2 werd gesteld, geldt het als een indicator voor een groot gezag dat een actor vaker in zijn of haar hoedanigheid als bron van het nieuws optreedt dan in andere rollen. Een indicator voor een gering gezag is dat een actor vooral in zijn of haar hoedanigheid als doelwit fungeert van wat anderen zeggen of doen. Politici die verlegen zitten om media-aandacht kunnen zich een rol laten welgevallen als doelwit van wat anderen zeggen, mits ze van de erop volgende gelegenheid die ze van journalisten krijgen om weerwoord te geven maximaal gebruik maken. Zulke provocateurs kunnen uiteindelijk toch veelvuldig als bron van het nieuws gaan fungeren. Het omgekeerde patroon kan zich

[17] Wat mediagezag is kan bijvoorbeeld worden geïllustreerd met een eindeloos herhaald fragment uit het eerste verkiezingsdebat bij RTL4 in de korte verkiezingscampagne van 2012 tussen de lijsttrekkers Roemer (SP) en Rutte (VVD). Roemer vraagt in zijn eigen spreekbeurt aan Rutte uit te leggen wat hij wil, en zal dan commentaar geven. Daarmee geeft Roemer het recht om het even voor het zeggen te hebben uit handen. Als Rutte van dat recht gebruik gemaakt door iets te zeggen dat Roemer totaal niet had verwacht, geeft Roemer geen welsprekende reactie, en krijgt het dus nog steeds niet voor het zeggen. Dat het misschien wel sympathiek van Roemer was om het Rutte zelf te laten vertellen en dat het misschien niet sympathiek van Rutte was om van de gelegenheid misbruik te maken, doet aan het antwoord op de vraag wie de competentie bezat om het voor het zeggen te krijgen niets toe of af.

ook voordoen. Journalisten laten dan uitvoerig een bron aan het woord die in grote conflicten verwikkeld is. Juist door zo’n Pyrrhusoverwinning in het nieuws laaien de conflicten en de kritiek op deze bron op, waardoor aan die bron definitief het zwijgen kan worden opgelegd.

Met een grammaticale analyse gevolgd door een semantische analyse van rollen (zie Appendix D) kan worden nagegaan hoe vaak de actoren die de rechtsstaat dragen (eerste, tweede en derde macht, en daarbinnen weer de rechter, het OM en de advocatuur) in welke rol in het nieuws naar voren komen. In Tabel 12 staan de resultaten van deze analyse uitgesplitst naar drie onderzoeksperioden, en voor de laatste onderzoeksperiode weer naar verschillende mediatypen. Twitter ontbreekt in deze tabel, omdat de uitkomsten van de analyse onvoldoende robuust waren (zie Appendix D). We bespreken de tabel door primair actoren met elkaar te vergelijken.

Het gezag van de belangrijkste actoren wordt weergegeven in Tabel 12. Per actor wodt weergegeven hoe groot de aandacht voor die actor in de rol als bron uitgedrukt als het percentage van de aandacht voor alle actoren in hun rol als bron is. Met andere woorden, het gaat om het aantal zinnen waarin deze actor geciteerd wordt ten opzichte van het totale aantal citaten. Als een actor 28 keer zou worden geciteerd, maar alle actoren samen zouden 1000 keer worden geciteerd, dan zou dit percentage afgerond 3% bedragen. In de vervolgrij wordt de aandacht voor dezelfde actor, maar dan in de subjectrol, op dezelfde manier uitgedrukt. Ook de aandacht voor de actor in de objectrol wordt zo berekend. Als de drie percentages ongeveer even groot zijn, dan komt die actor in elke rol verhoudingsgewijs ongeveer even vaak een rol als bron, subject en object. Er zijn allerlei verschillende maatstaven van mediagezag in omloop, net zoals er allerlei verschillende associatiemaatstaven in omloop zijn, maar hier kan worden volstaan met een eenvoudige maatstaf. We drukken het gezag uit als het verschil tussen het percentage dat een actor als bron voorkomt en het aantal keren dat een actor als object voorkomt. Als een actor geciteerd wordt in 3% van de zinnen waarin er geciteerd wordt het nieuws, en als object verschijnt in 3% van de zinnen waarin een object verschijnt, dan is er sprake van een normale, neutrale mediagezagscore van 0. Afgerond kan dat echter -1 of +1 worden, zoals het geval is in het nieuws over de rechterlijke macht in de periode 1993-1994.

Als van de ene op de andere periode alle percentages ongeveer evenveel stijgen dan betekent dit gewoon dat de totale aandacht stijgt, zonder dat er veel verandert in het gezag van de actor.

Uit Tabel 7 blijkt dat de nieuwswaardigheid van de rechter in elk van de drie toegekende rollen toegenomen is. De relatieve hoeveelheid aandacht voor de rechter loopt op van 3% in de periode 1993-1994 tot 10 à 13 % in de periode 2009-2012, afhankelijk van of men let op dagbladen of op de televisie.Op nieuwswebsites is de aandacht met 4 à 5% beduidend geringer, maar nog steeds groter dan in 1993-1994 in dagbladen. De aandacht neemt gelijkelijk toe, nagenoeg ongeacht op welke rol in het nieuws men let.

Tabel 12: Gezag Actoren als functie van rol als bron, actor en doelwit (kolompercentages)

		Vergelijking perioden			Vergelijking media		
		1993-1994 dagbladen	2004-2005 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 televisie	2009-2012k1 nieuwssites
Rechtspraak							
Rechter	bron	3	6	13	13	12	5
	actor/subject	3	6	12	12	10	4
	doelwit/target	3	6	12	12	10	5
	=> gezag	-1	0	1	1	3	0
OM	bron	1	2	4	4	1	3
	actor/subject	1	2	4	4	0	3
	doelwit/target	1	1	1	1	0	1
	=> gezag	0	1	3	3	1	2
Advocatuur	bron	6	12	22	22	11	13
	actor/subject	4	6	10	10	4	3
	doelwit/target	4	7	14	14	4	4
	=> gezag	2	5	7	7	7	8
Regering	bron	54	43	27	27	39	33
	actor/subject	43	39	29	29	30	35
	doelwit/target	49	43	29	29	37	24
	=> gezag	5	0	-2	-2	2	9
Uitvoerende instanties	bron	1	1	2	2	1	1
	actor/subject	2	2	3	3	2	2
	doelwit/target	3	3	4	4	2	2
	=> gezag	-1	-2	-2	-2	-1	-1
Parlement	bron	36	36	34	34	36	45
	actor/subject	48	45	42	42	54	54
	doelwit/target	41	40	40	40	47	64
	=> gezag	-5	-4	-7	-7	-12	-18
n uitspraken	n bron	2961	1645	11597	11597	188	723
	n actor/subject	19593	10554	75291	75291	1945	5931
	n doelwit/target	19822	10808	74653	74653	2031	4955

* Leesvoorbeeld: in de dagbladen van 1993-1994 wordt afgerond 3% van de citaten (n=2961), 3% van de subjectrollen (n=19593), en 3% van de doelwitrollen (n=19822) toegeschreven aan de rechter. Het gezag van de rechter wordt berekend door het percentage doelwitrollen af te trekken van het percentage citaten. Afgerond komt daar -1 uit, in plaats van 0 zoals verwacht kon worden (3-3=0).

Het mediagezag van de rechter, hier berekend als het verschil tussen de rechter in zijn rol als bron van het nieuws en de rechter in zijn rol als doelwit van anderen, is ook iets verbeterd (verschil van -1 in dagbladen van 1993-1994, tegenover +3 op de publieke televisie van 2009-2012). Zo bezien kan gesteld worden dat de Persrichtlijn van 2008 die moest leiden tot meer en meer positieve publiciteit voor de rechter zijn uitwerking niet gemist heeft (Presidentenvergadering, 2008; Ruigrok, et al., 2011).

Ook de aandacht voor het OM is toegenomen, maar op een beduidend lager niveau dan voor de rechter en voor advocaten. De winst in gezag is voor het OM het grootst in dagbladen (van 0 naar +3), terwijl de winst voor de rechter het grootst was op televisie (van -1 naar 3).

De onderzoeksgegevens bevestigen de indruk dat vooral de rol van advocaten in het nieuws enorm toegenomen is. Vooral de stijging voor de aandacht in de rol als bron van het nieuws valt spectaculair te

noemen: van 6% tot 22%. Advocaten zijn vrijer dan het OM en veel vrijer dan de rechter om persverklaringen af te leggen. De grotere nieuwswaardigheid van advocaten gaat dan ook gepaard met een stijgend gezag (van +2 naar +7, zowel in dagbladen als op de televisie).De onmogelijkheid voor de rechter om vrijuit te spreken, betekent wellicht dat de rechter vaker terughoudender moet zijn met het zoeken van publiciteit dan gesuggereerd wordt door de Persrichtlijn van 2008, omdat publiciteit in andere rollen niet onverdeeld gunstig is. Het gezag van het OM neemt sterker toe (van 0 naar +3) dan het gezag van de rechter (van -1 naar +1).

De relatieve aandacht voor rechter, OM en advocatuur in elk van de drie rollen is gemeten in verhouding tot de aandacht in dezelfde rollen voor regering en parlement, dus voor de eerste en tweede macht. De tabel laat duidelijk zien, dat het gezag van de regering tanende is (van +5 naar -2 in dagbladen, en naar +2 op televisie). De regering Rutte (2010-heden) onderscheidt zich dan wel met een spraakzame premier, maar mede als gevolg van de Europese schuldencrisis en de hachelijke gedoogsteun van de PVV is de regering vaker doelwit geworden van commentaar of acties van anderen dan voorgaande regeringen. Het dagbladgezag van de regering neemt af van +5 (regering Lubbers-Kok, Paars I) via 0 (kabinet Balkenende II) tot -2 (kabinet Rutte I). Duidelijk is te zien dat het gezag van het kabinet Rutte op de televisie en op websites hoger was (+2, resp. +9) dan in dagbladen (-2). Een maand na de onderzoeksperiode (tot en met maart 2012) zou het kabinet Rutte vallen.

Politieke partijen kunnen een rol als doelwit tijdelijk gebruiken om publiciteit te krijgen, die zij vervolgens kunnen uitbaten door weerwoord te geven, waardoor zij toch ook vaak als bron in het nieuws verschijnen. Politici zoals Bolkestein, Fortuyn, Verdonk en Wilders leken deze tactiek te hanteren. Als politici zich negatieve publiciteit laten welgevallen om in het nieuws op de voorgrond te blijven, dan daalt echter wel het aanzien van de politiek. De cijfers laten zien dat al met al het mediagezag van politieke partijen fors gedaald is van -2 naar -7 in dagbladen, naar -12 op de televisie en naar -18 op nieuwswebsites).

Samenvating

Vatten we de mediagegevens over de rol van de rechter, het OM en de advocatuur in het nieuws samen, dan is de conclusie dat alle drie er samen in geslaagd zijn om voor de derde macht ten opzichte van de eerste en tweede macht terrein te winnen, waarbij de advocatuur het sterkst gegroeid is, zowel in termen van nieuwswaardigheid, als in termen van mediagezag. In termen van mediagezag is de rechter er wel op vooruit gegaan, maar relatief gezien is de achterstand op het OM en vooral op de advocatuur groter geworden.

Wellicht gaat het bij de groeiende aandacht voor de rechtspraak om een internationale trend, althans afgaande op het grote aantal populaire buitenlandse televisieseries waarin rechters, advocaten en openbare aanklagers een hoofdrol spelen. De grotere nieuwswaardigheid van de derde macht is voor alle drie ook gepaard gegaan met een zekere stijging in het door de media aan hen toegekende gezag, maar de advocatuur heeft het duidelijk het meeste gezag gewonnen. Daar staat tegenover dat het gezag van de politiek tanende is. Het gezag van de regering lijkt licht gedaald, terwijl het gezag van politieke partijen fors gedaald is.

6.Sentiment en semantische netwerkanalyse: positieve bejegening?

In het eerste deel van dit hoofdstuk wordt uiteengezet hoe de teneur van de mediaberichtgeving, hoe het in de media uitgesproken sentiment over actoren zich ontwikkeld heeft. In het tweede deel komt aan de orde hoe het netwerk van actoren en issues die met de rechtsstaat van doen hebben zich ontwikkeld heeft. Voor elke relatie binnen dat netwerk kan worden nagegaan wat het sentiment is. Stonden actoren positief of negatief ten opzichte van elkaar? Welke inhoudelijke thema's stelden zij aan de orde, en betoonden zij zich daarbij voor- of juist tegenstanders van bepaalde maatregelen?

Het sentiment wordt uitgedrukt met een getal tussen -1 en +1, waarbij -1 erg negatief, en +1 erg positief betekent. Rood en groen zijn de voor de hand liggende kleuren om een negatieve, respectievelijk een positieve verhouding te visualiseren. In de tabellen en figuren van dit hoofdstuk worden gemiddelde sentimentscores weergegeven, die enerzijds worden gegroepeerd naar periode en mediumsoort, en anderzijds naar specifieke actoren of onderwerpen of naar specifieke relaties tussen actoren of onderwerpen.

Sentimentanalyse: wie of wat wordt positief bejegend?

In Tabel 13 wordt weergegeven in hoeverre via attributie positieve of negatieve eigenschappen worden toegedicht aan de belangrijkste actoren en issues uit dit onderzoek. Bij attributieve relaties gaat het om "terloopse" opmerkingen (bijvoorbeeld "x moet de *kwakkelende y* helpen", "de *sterk gegroeide x* zal …"). Predicatieve relaties zijn hier buiten beschouwing gelaten omdat ze iets minder betrouwbaar vastgesteld kunnen worden ("x heeft het *gelijk* aan zijn zijde").

Tabel 13: Sentimentanalyse van belangrijke actoren en issues

	Vergelijking perioden			Vergelijking media		
	1993-1994 dagbladen	2004-2005 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 dagbladen	2009-2012k1 televisie	2009-2012k1 nieuwssites
Regering	0.65	0.53	0.45	0.45	0.58	0.43
Uitvoerende instanties	0.13	-0.06	-0.11	-0.11	0.24	-0.06
Parlement	0.33	0.32	0.32	0.32	0.27	0.14
Rechtspraak						
Rechter	0.20	0.10	0.19	0.19	0.09	0.04
OM	0.31	0.16	0.23	0.23	0.50	0.59
Advocatuur	0.27	-0.01	0.13	0.13	0.23	0.14
Verdachten / criminelen	-0.74	-0.68	-0.78	-0.78	-0.58	-0.76
Getuigen	-0.11	0.39	0.13	0.13	-1.00	0.67
Justitiële issues						
Grondrechten	0.10	0.11	0.27	0.27	0.36	0.09
Opsporing	-0.52	-0.86	-0.73	-0.73	-0.62	-0.79
Rechtsgang	0.50	0.62	0.49	0.49	0.23	0.82
Criminaliteit	-0.50	-0.53	-0.56	-0.56	-0.76	-0.53
Rechtsstaat	0.47	0.54	0.48	0.48	0.33	0.29

* Leesvoorbeeld. Op een schaal met als waardenbereik -1..+1 krijgt de regering in dagbladen in de periode 1993-1994 een waardering van +0.65. De waardering voor criminaliteit in de dagbladen van dat jaar is met -0.50 negatief. Twitter is in deze tabel buiten beschouwing gelaten omdat de metingen niet robuust bleken.

De tabel laat zien dat over de regering in de loop der tijd al met al positief gesproken wordt. In de loop van de tijd wordt de toon wel iets minder positief (van 0.65 in dagbladen tot 0.45 in dagbladen), hetgeen correspondeert met de mediagezaganalyse uit het vorige hoofdstuk. De uitvoerende instanties liggen meer onder vuur dan de regering: kennelijk halen zij alleen het nieuws als er een misstand lijkt te zijn. In de periode 2009-2012 gaat het dan om tbs-inrichtingen die gevaarlijke criminelen laten ontsnappen. Het gaat vaak om incidenten, bijvoorbeeld dat een blanke politieman het schoolmeisje Milly Boele vermoordt en begraaft in zijn achtertuin. Soms gaat het om structurele kwesties, bijvoorbeeld om de hoon over de *animal cops*.

Hoewel het parlement al met al minder gezag krijgt (zie vorige hoofdstuk), neemt het aantal keren dat er terloops negatief over parlementariërs gesproken wordt niet verder toe. Op websites komen parlementariërs er nog het meest bekaaid af. In alle media blijft de regering er positiever af komen dan het parlement, wat consistent is met het gegeven dat bij veel verkiezingen een regeringsbonus voor partijen te zien is. Combineert men het gegeven dat het mediagezag van partijen van partijen afneemt met het gegeven dat de toon al met al toch niet negatiever wordt, dan is de conclusie dat partijen vaker het doelwit van anderen of van elkaar zijn geworden, maar dat daarbij ook positief over partijen gesproken wordt. Dit kan misschien worden verduidelijkt met relatief nieuwe programma's zoals De Wereld Draait Door en Pauw en Witteman, waarin politici zich moeten laten welgevallen dat andere gasten aan tafel evenveel te vertellen hebben, maar er behalve negatief toch ook positief over hen gesproken wordt.

De rechter heeft de dip hersteld in het vertrouwen dat optrad in 2004-2005 (van +0.20 via +0.10 terug naar +0.19). De periode 2004-2005 stond nog in het teken van de terreurdreiging en de

verontwaardiging over de als te licht ervaren straf voor de moordenaar van Pim Fortuyn in april 2003. Op de televisie is het sentiment ten aanzien van de rechter echter duidelijk minder positief dan het sentiment ten aanzien van het OM. Zelfs advocaten, die vaak op argwaan mogen rekenen, worden terloops gemiddeld positiever beoordeeld dan de rechter.

Voorspelbaar is uiteraard dat verdachten en criminelen, en de criminaliteit als zodanig, negatief bejegend worden. Verrassender is dat ook de opsporing steeds in negatieve termen ter sprake wordt gebracht.

Het sentiment ten opzichte van getuigen wisselt van periode tot periode. Het meest negatief was het sentiment in de periode 1993-1994, ten tijde van de IRT-affaire, waarbij undercoveragenten een dubieuze rol speelden. Verwacht zou kunnen worden dat de negatieve berichtgeving over Peter de la S. in de Holleeder-zaak eveneens het vertrouwen in getuigen zou laten zinken. Dat is wel het geval ten opzichte van de periode, maar al met al blijft het sentiment ten aanzien van getuigen positiever dan in de periode 1993-1994.

Als wordt gelet op de toon van het nieuws over inhoudelijke kwesties die het meest aan de rechtsstaat gerelateerd zijn, dat wil zeggen over de rechtsstaat als zodanig, en over justitiële kwesties zoals de rechtsgang, en de grondrechten, dan valt op dat daarover bijzonder positief bericht wordt. Er is ook zeker geen sprake van een tendens naar steeds negatiever nieuws. Vooral dat over grondrechten zo positief bericht wordt is opmerkelijk, omdat aan veel actuele kwesties van het afgelopen decennium een botsing tussen in hun consequenties tegenstrijdige grondrechten ten grondslag lag (zie hoofdstuk over media-aandacht).

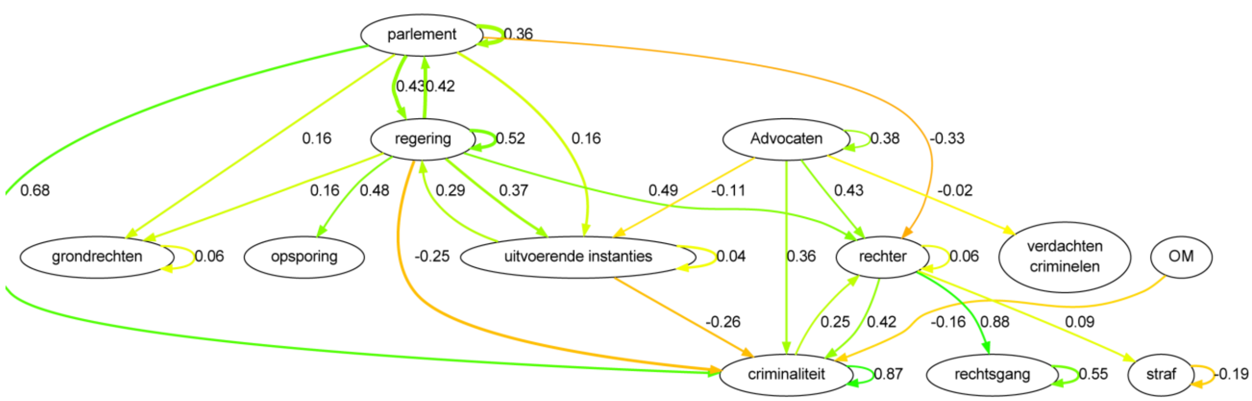
Sentimenten in semantische netwerkanalyse: zijn relaties positief of negatief?

In vijf netwerkfiguren wordt hieronder weergegeven hoe positief of negatief de verschillende actoren zich opstelden ten opzichte van elkaar, en of ze zich in positieve of negatieve zin uitlieten over issues die speelden. We vergelijken weer drie perioden, en binnen de periode 2009-2012 drie verschillende media. Twitter blijft hier wegens meetproblemen (zie Appendix D) weer buiten beschouwing.

In de netwerkfiguren worden de meest voorkomende relaties in het nieuws weergegeven. Positieve relaties worden met groen weergegeven, negatieve relaties met rood. Gemiddeld neutrale relaties worden met tussenkleuren weergegeven. Bij positieve relaties kan men denken aan actoren die andere actoren steunen (bijvoorbeeld in Figuur 11 steun van het parlement voor de regering), aan actoren die vóór (verhoging, versterking of perfectionering van) iets zijn (bijvoorbeeld rechter die vóór perfecte rechtsgang is) of aan ontwikkelingen die elkaar versterken (bijvoorbeeld criminaliteit die zichzelf versterkt). Bij negatieve relaties kan men denken aan actoren die andere actoren bestrijden (bijvoorbeeld parlement dat rechter voor de voeten loopt), aan actoren die ergens tégen zijn (bijvoorbeeld regering en OM die de criminaliteit bestrijden).

Alvorens de resultaten van de semantische netwerkanalyse te interpreteren moet benadrukt worden dat er fouten bij worden gemaakt, die elkaar pas neutraliseren als grote aantallen artikelen worden

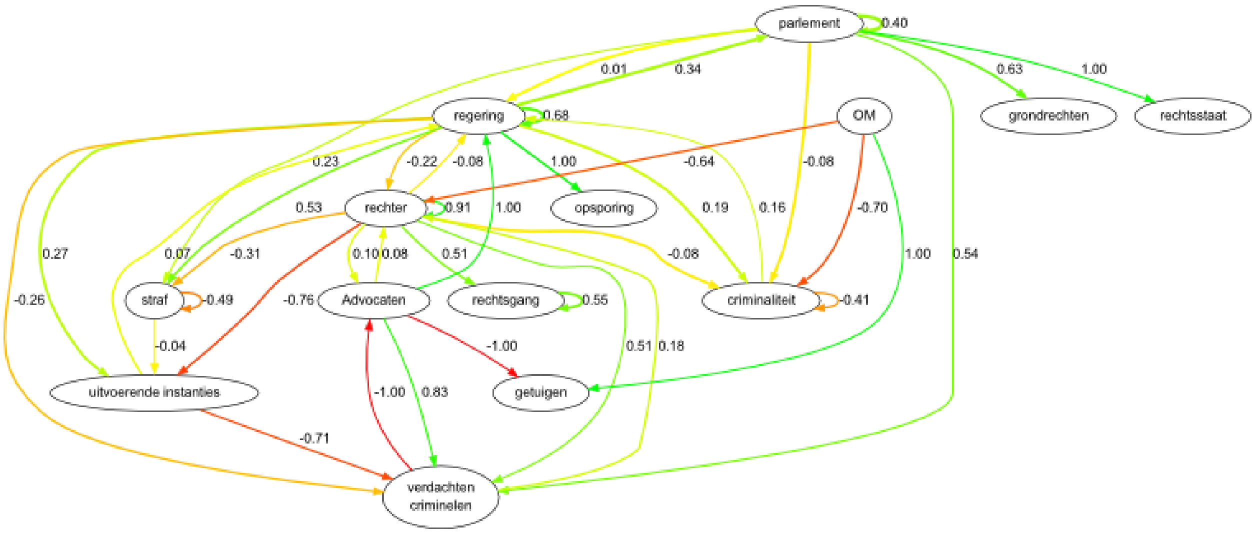
geanalyseerd (van Atteveldt, Kleinnijenhuis, & Ruigrok, 2008). Bij sentimentanalyse in het kader van een semantische netwerkanalyse wordt echter voor elke relatie uit het netwerk bepaald of deze relatie positief of negatief is. De aantallen zinnen per relatie uit het netwerk zijn echter weer zo klein, dat vast staat dat het geschatte sentiment bij een aantal relaties volslagen foutief zal zijn. Helaas is onbekend bij welke relaties het geschatte sentiment foutief zal zijn. Niettemin zijn er verschillen tussen perioden en tussen media die zo evident zijn, dat ze in hun samenhang wel te verklaren moeten zijn uit interessante veranderingen van periode tot periode en uit interessante verschillen tussen media. Omdat afzonderlijke relaties foutief geschat kunnen zijn, wordt in de bespreking getracht om eerder patronen van relaties dan afzonderlijke relaties te bespreken. Per netwerkfiguur wordt de bespreking daarom kort gehouden.

Figuur 11: Semantisch netwerk rond de rechtsstaat, dagbladen 1993-1994 (n=38958)
* Leesvoorbeeld: Het parlement steunt de regering (0.43 groen); regering bestrijdt criminaliteit halfzacht (-0.25, niet vuurrood, maar oranje). De dikte van de pijlen drukt de hoeveelheid aandacht uit.

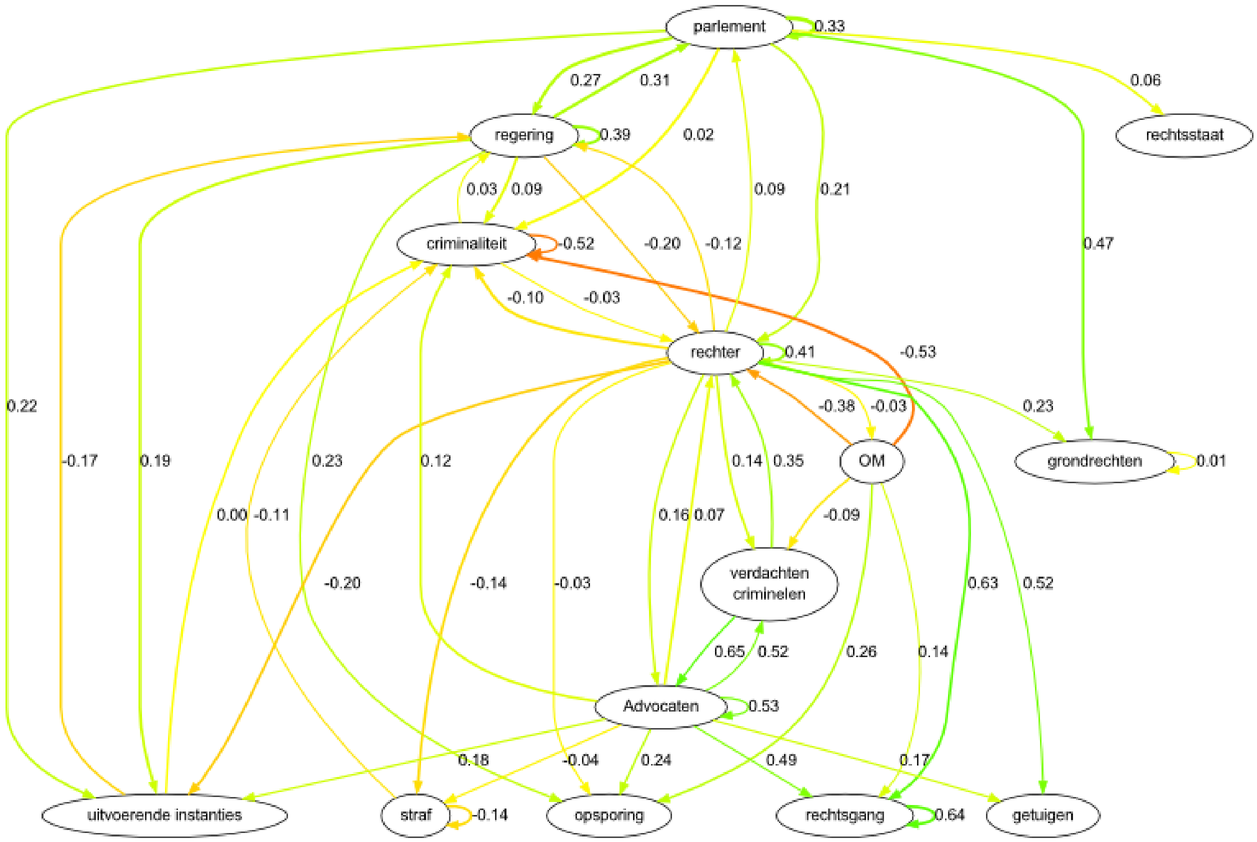
Uit de netwerkfiguur voor 1993-1994 blijkt dat regering, OM en uitvoerende instanties, met name de politie (met de Amsterdamse korpschef Eric Nordholt als boegbeeld) zich tegenover de criminaliteit opstellen. Het meest opvallende is echter dat zoveel actoren zich zo positief opstellen ten opzichte van elkaar en ten opzichte van criminaliteit. Het beeld in de mediaberichtgeving is dat het parlement, advocaten en de rechter uiteindelijk de criminaliteit in de kaart spelen. Dit hangt ten dele samen met de parlementaire enquête over de IRT-affaire, waarin duidelijk wordt dat de regering met infiltratietechnieken die bedoeld waren om de criminaliteit aan te pakken de criminaliteit juist in de kaart gespeeld heeft. Er is geen sprake van dualisme tussen regering en parlement: regering en parlement staan al met al positief ten opzichte van elkaar. De regering en het parlement beroepen zich allebei op grondrechten.

De rechter bekommert zich primair om de rechtsgang.

Figuur 12: Semantisch netwerk rond de rechtsstaat, dagbladen 2004-2005 (n=19430)
* Leesvoorbeeld: Het parlement staat gemiddeld noch positief noch negatief tegenover de regering (0.01, kleur geel); regering is voorstander van perfectionering opsporing (+1.0, groen).

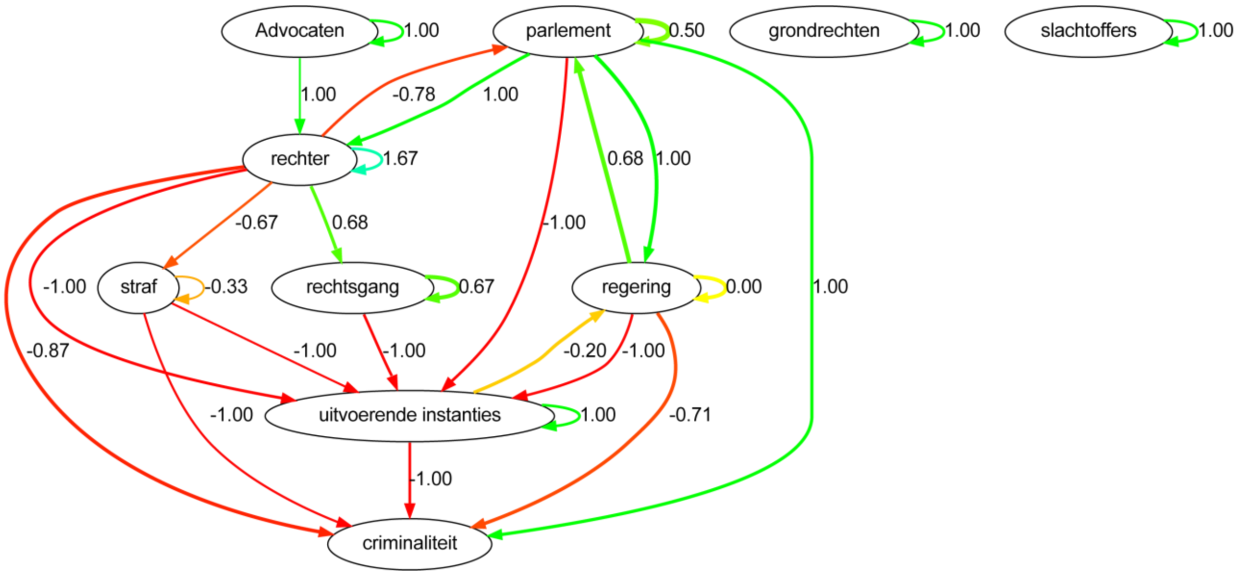
Uit de netwerkfiguur voor 2004-2005 blijkt dat de polarisatie toegenomen is. Veel relaties zijn ofwel extremer negatief, of extremer positief geworden. Het OM treedt nu op als criticaster, niet alleen als aanklager van de criminaliteit, maar ook als bron van kritiek in de media op de onafhankelijke rechter. De rechter keert zich in spraakmakende zaken tegen de politie, bijvoorbeeld bij de vrijspraak van leden van de fundamentalisten van de Hofstede-groep. Grondrechten en de rechtsstaat spelen een belangrijke rol in de parlementaire discussie. Het parlement, aangevoerd door de PvdA als oppositiepartij, stelt zich tijdens het kabinet Balkenende II vaker tegenover de regering op dan in de voorgaande periode, en overigens ook vaker dan in de erop volgende periode, zoals zal blijken uit het navolgende.

Figuur 13: Semantisch netwerk rond de rechtsstaat, dagbladen 2009-2012k1 (n=132745)

* Leesvoorbeeld: OM bestrijdt criminaliteit (-0.53, donkeroranje); criminelen bestrijden elkaar (-0.52, eveneens donkeroranje). De dikte van de pijlen drukt de hoeveelheid aandacht uit.

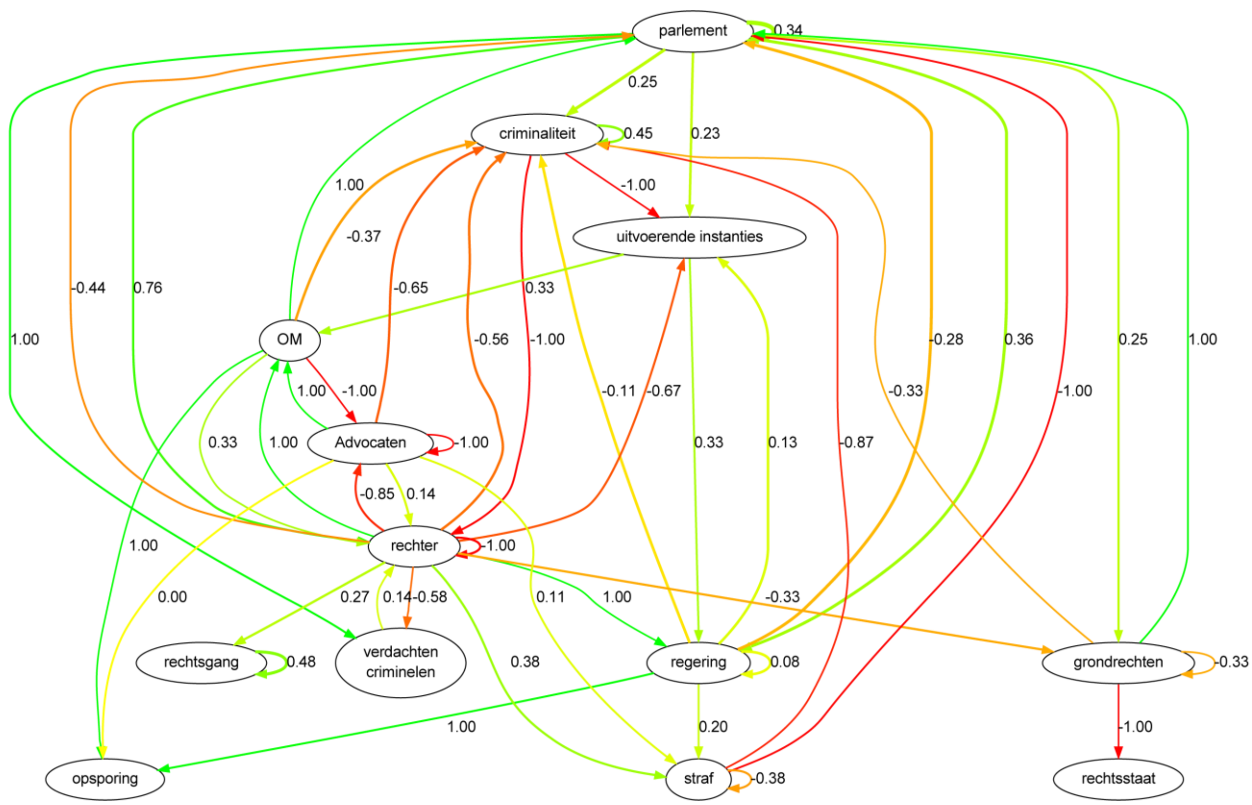
De houding van het parlement ten opzichte van de regering is weer positiever dan tijdens het kabinet Balkenende II. Evenals in de vorige periode is het OM in de periode 2009-2012 de meest markante actor binnen het nieuws over de rechtsstaat. De houding van het OM is onveranderd ten opzichte van de eerdere periode, maar voor het overige blijkt dat de polarisatie van de jaren vlak na 9/11 weer op z'n retour is. Het is de periode waarin de uitvoerende instanties (politie, gevangeniswezen, tbr-instellingen) op allerlei manieren ter discussie staan, niet alleen als gevolg van incidenten waarbij criminelen vrijkomen, of niet eens voor de rechter komen, maar ook als gevolg van reorganisaties waarbij bezuinigd moet worden, hoewel tevens het belang van een sterke politie benadrukt werd. De aard van die uitvoerende instanties brengt met zich mee, dat ze gemakkelijk het doelwit worden van wat anderen zeggen. Dit komt tot uiting in veel binnenkomende pijlen, maar dat ze veel minder vaak zelfstandig als actor optreden (verhoudingsgewijs weinig uitgaande pijlen. In de beeldvorming van de dagbladen ondersteunen criminelen en advocaten elkaar op alle mogelijke manieren: ze ondersteunen elkaar (groene relaties, 0.65, 0.52) en onderhouden in termen van steun en tegenwerking dezelfde relaties tot actoren en issues in hun omgeving.

Figuur 14: Semantisch netwerk rond de rechtsstaat, publieke omroep 2009-2012k1 (n=2719)

* Leesvoorbeeld: Rechter bestrijdt criminaliteit (-0.87, rood); parlement steunt criminelen (+1.00, groen). De dikte van de pijlen drukt de hoeveelheid aandacht uit.

Vergeleken met dagbladen is de berichtgeving op de publieke televisie eenvoudiger, en bovenal gepolariseerder. Dat is voor een deel een methodologisch artefact, omdat het aantal geanalyseerde zinnen in televisienieuws een stuk kleiner is dan in het aantal geanalyseerde zinnen in dagbladnieuws, waardoor de kans dat fouten door de wet van de grote aantallen worden geneutraliseerd kleiner is. Met de nodige voorzichtigheid kan echter nog wel gesteld worden dat het OM in het televisienieuws niet zo'n prominente rol speelt als in dagbladnieuws. Onderwerpen zoals grondrechten en slachtoffers worden geïsoleerder behandeld dan in dagbladnieuws. De spanningen tussen parlement en regering komen minder voor het voetlicht dan in dagbladnieuws. De televisieberichtgeving geeft op een belangrijk punt een dissonant beeld. Niet het OM, maar de politie (onder uitvoerende instanties) en de rechter krijgen de grootste rol in de criminaliteitsbestrijding. Echter, de rechter deelt uiteindelijk geen harde straffen uit, hoewel de criminaliteit door wel hard te straffen bestreden zou kunnen worden.

Figuur 15: Semantisch netwerk rond de rechtsstaat, nieuwssites 2009-2012k1 (n=7515)

* Leesvoorbeeld: Rechter bestrijdt criminaliteit (-0.56, donkeroranje); criminelen steunen elkaar +0.45, groen). De dikte van de pijlen drukt de hoeveelheid aandacht uit.

De berichtgeving op websites houdt het midden tussen de berichtgeving op de televisie en de berichtgeving in dagbladen. Websites lijken op de televisie omdat relaties eenduidiger helemaal positief of helemaal negatief zijn. Nieuwswebsites lijken op dagbladen omdat er veel meer verschillende actoren en issues een belangrijke rol spelen. Door toedoen van GeenStijl.nl spelen grondrechten op websites een veel grotere rol in het debat dan in dagbladen. Er wordt een paradoxaal beeld geschetst. Grondrechten kunnen criminelen bevoordelen. De grondrechten botsen met elkaar. De rechter beschermt de grondrechten niet, maar schuift soms een grondrecht terzijde.

Het Openbaar Ministerie, dat in dagbladen een centrale rol speelde, is ook op de websites centraal aanwezig, maar advocaten en de rechter doen in termen van de helderheid van hun standpunten op websites niet onder voor het OM.

Samenvatting

De kwesties die raken aan de rechtsstaat worden positief belicht in de media. Het sentiment ten opzichte van de onderdelen van de derde macht is gematigd positief. De dagbladberichtgeving lijkt "grijzer" ("geler" in de figuren hierboven).

De netwerkrepresentatie van de berichtgeving in dagbladen in de periode 1993-1994 laat zien dat het beeld wordt geschetst dat iedereen elkaar omarmt terwijl er rechteloosheid heerst omdat de criminelen hun gang kunnen gaan. De criminaliteit wordt eigenlijk door niemand aangepakt. De netwerkrepresentatie van de berichtgeving in dagbladen in de jaren 2004-2005 laten een beeld zien waarin het OM ten strijde trekt tegen alles wat naar criminaliteit en terrorisme zweemt, waarbij het OM de rechter tegenover zich ziet. De markante rol van het OM zou over het hoofd gezien zijn, als alleen was gelet op de aandacht voor actoren: uit hoofdstuk 3 bleek immers dat over het OM minder bericht wordt dan over de rechter of over de advocatuur. In 2004 en 2005 discussieert de volksvertegenwoordiging heftig over de rechtsstaat en de grondrechten. De Tweede Kamer stelt zich scherper op tegenover de regering dan daarvoor en daarna. In de jaren 2009-2012 blijft het OM een centrale speler in de beeldvorming over de rechtspraak. De scherpe tegenstellingen uit de periode 2004-2005, vlak na 9/11, lijken weer wat meer in de vergetelheid te raken. In de beeldvorming over de periode 2009-2012 zijn de uitvoerende instanties (TBS-instellingen, gevangenissen, animal cops) de kop van jut geworden.

Op de televisie en op websites is al met al de berichtgeving over relaties tussen actoren en issues die met de rechtsstaat verband houden eenduidiger positief of negatief dan in dagbladen. Televisiebeelden geven minder dan dagbladen de indruk dat het vooral het OM is dat ten strijde trekt tegen de criminaliteit. Het televisiebeeld geeft een dissonant beeld van rechters: ze treden op tegen de criminaliteit, maar geven hen uiteindelijk slechts lichte straffen. Een verklaring daarvoor is misschien dat bij de presentatie van het vonnis in het televisienieuws meestal meer benadrukt wordt dat de straf lager is dan de eis, dan dat de straf hoger is dan werd gevraagd door de advocaat.

Vergeleken met dagbladen komt op websites, vooral door toedoen van GeenStijl.nl, het problematische karakter van grondrechten tot uiting. Grondrechten botsen met elkaar, ze worden juist door rechters af en toe terzijde geschoven, en ze kunnen criminelen bevoordelen. Advocaten spelen in de beeldvorming op websites een nog centralere rol dan het OM. Dat het vertrouwen in de rechtsstaat onder druk zou kunnen komen te staan doordat de grondrechten problematische aspecten hebben, werd niet of nauwelijks onderkend in eerdere beschouwingen over de rechtsstaat waarin alle grondrechten geacht werden in elkaars verlengde te liggen (bijvoorbeeld WRR, 2002).

7.Effecten van nieuws op het vertrouwen van burgers in de rechtspraak

Doel van dit hoofdstuk is de vraag te beantwoorden of het vertrouwen in de rechtsstaat aantoonbaar afhankelijk is van berichtgeving in de media over kwesties die raken aan de rechtsstaat. Behalve op het hiervoor beschreven onderzoek tekstminingonderzoek is dit hoofdstuk ook gebaseerd op het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB) van het SCP.

Hoe voor de respondenten uit het COB per kwartaal gegevens uit tekstmining afhankelijk van iemands persoonlijke mediakeuzen gekoppeld zijn aan iemands persoonlijke achtergrondkenmerken en iemands persoonlijke opvattingen werd beschreven in de paragraaf over de gebruikte methode in het nieuwseffectonderzoek (vanaf p. 39). Het resultaat van deze koppeling is dat we voor elke respondent datgene wat er te lezen en te zien was in de dagbladen en televisieprogramma's van het voorafgaande kwartaal die deze respondent persoonlijk zei te volgen, kunnen behandelen alsof het doodgewone persoonskenmerken waren, zoals opleiding of welstand. Wat er te lezen en te zien was is in de media van iemands keuze is daarbij in variabelen uitgesplitst die corresponderen met aspecten van de rechtsstaat die in hoofdstuk 3 besproken werden, en met onderverdelingen van die aspecten die in de ontologie zijn opgenomen (Appendix B). Als een respondent meerdere media zei te volgen (wat bijna alle respondenten zeiden te doen) dan is per mediainhoudsvariabele een gewogen gemiddelde berekend van de inhoud van de inhoud van de door die respondent gevolgde media, waarbij gevolgde televisieprogramma's samen en dagbladen samen even zwaar werden gewogen.

In de eerstvolgende paragrafen wordt onderzocht of het vertrouwen in de rechtspraak beïnvloed wordt door sociaal-demografische kenmerken en institutioneel vertrouwen in plaats van, of in aanvulling op het nieuws in de media die iemand volgt. Andere factoren, waarvan aannemelijk is dat ze ook invloed uitoefenen op het in de rechtsstaat gestelde vertrouwen, zoals aanvaringen met politie en justitie, kunnen niet in het onderzoek worden betrokken. Dat hoeft geen groot probleem te vormen. Dat er veel andere factoren invloed uitoefenen, hoeft geen afbreuk te doen aan de invloed van de wel onderzochte factoren. Wel zal dan de verklaarde variantie door toedoen van de onderzochte factoren gering zijn.

Sociaal-demografische kenmerken en vertrouwen in de rechtsstaat

Om de invloed van de media-inhoud op het vertrouwen in de rechtspraak te schatten, is het zinnig eerst na te gaan of dit vertrouwen niet afdoende verklaard kan worden uit sociaal-demografische achtergrondkenmerken. Opleiding en welstand leveren inderdaad een positieve bijdrage aan iemands vertrouwen in de rechtspraak, zo blijkt uit de positieve (gestandaardiseerde) regressiecoëfficiënten in kolom I uit

Tabel 14. Wie het in termen van opleiding en welstand goed getroffen heeft, zal een verhoudingsgewijs groot vertrouwen in de rechtspraak stellen. Ouderen en vrouwen hebben in het algemeen wat minder vertrouwen in de rechtspraak, zoals af te lezen valt uit de bijbehorende negatieve regressiecoëfficiënten. De sociaal-demografische achtergrondskenmerken opleiding, welstand, leeftijd

en sekse verklaren samen bijna 10% van de variantie die tussen burgers bestaat als het gaat om hun vertrouwen in de rechtspraak.

Tabel 14: Regressie-analyses om nieuwsinvloed op vertrouwen in rechtsstaat te schatten (2009k2-2012k1)

	I		II		III	
	Sociaal-demografische achtergrond		plus vertrouwen		plus inhoud media	
Opleiding	0.217	***	0.175	***	0.177	***
Welstand	0.103	***	0.037	***	0.038	**
Leeftijd	-0.052	***	-0.023	***	-0.020	**
sexe (vrouw)	-0.017	*	-0.050	***	-0.051	***
Instiutioneel vertrouwen			0.580	***	0.578	***
media-aandacht						
rechterlijke macht					0.134	***
Rechtsproces					0.246	**
Criminaliteit					-0.143	***
(grond)rechten					-0.165	***
Rechtsstaat					-0.024	*
Ontsnappingen					-0.025	*
Invrijheidsstelling					-0.024	*
PVV					-0.030	+
n	12545		12295		12295	
R_2 adj	0.095		0.419		0.423	

Gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten: + $p_{H0} < 0.10$, * $p_{H0} < 0.05$, ** $p_{H0} < 0.01$, *** $p_{H0} < 0.0001$

Algemeen institutioneel vertrouwen en specifiek vertrouwen in de rechtsstaat

Vertrouwen in de rechtspraak is een vorm van institutioneel vertrouwen (Dekker, Maas-de Waal, & van der Meer, 2004; Van den Berg, et al., 2012). Dekker, Maas-de Wal en Van der Meer (2004) stellen dat “Institutioneel vertrouwen kan worden gezien als een veralgemenisering van vertrouwen in mensen: van specifiek ‘particularized’ sociaal vertrouwen in de eigen groep via algemeen ‘generalized’ sociaal vertrouwen in onbekende medeburgers gaat men tot vertrouwen in hun anonieme voortbrengselen en verbanden” (aldus Stztompa, op.cit. Dekker, et al., 2004: 21). Het is echter nog maar de vraag of dit het pad is waarlangs men in onze multimediamaatschappij vertrouwen opbouwt. Immers, verreweg de meeste burgers besteden elke dag een paar uren aan mediaconsumptie, waardoor de personen die instituties vertegenwoordigen voor hen bekender zullen zijn dan anonieme medeburgers en zelfs bekender dan de meeste leden van de eigen groep. Politici zijn intussen BN’ers, tv-celebrities. Daarom zou vertrouwen ook best andersom kunnen worden opgebouwd: van gegeneraliseerd vertrouwen in de

voortbrengselen en verbanden waarmee bekende politici en andere BN'ers zich in woord en gebaar afficheren, naar specifiek vertrouwen in voortbrengselen, verbanden en personen uit de eigen omgeving die daarmee gelijkenis vertonen. Hoe dit ook zij, een feit is dat het institutionele vertrouwen in Nederland lager is dan in de Scandinavische landen, maar hoger dan in veel andere Europese landen (Dekker, et al., 2004; Van den Berg, et al., 2012).

Institutioneel vertrouwen en verschuivingen in het vertrouwen in de rechtspraak

In de onderzoeksliteratuur wordt de conclusie getrokken dat het vertrouwen in allerlei verschillende instituties aan dezelfde trends onderhevig is. "Another observation is that the trust patterns analysed for various political institutions are remarkably alike, albeit at different levels. All political institutions in the Netherlands experienced an all-time high around the turn of 2000, a steep decline in 2002–2004 and a gradual, but volatile recovery from 2006 onwards … People's trust in political institutions is of a general character: a high level of trust in one institution tends to extend to other institutions, as well" (Bovens & Wille, 2011, p.57). Helaas moet daaraan worden toegevoegd dat het schoksgewijze herstel zich na 2008 niet heeft doorgezet, zo blijkt uit de gegevens van het SCP-onderzoek Continu Onderzoek Burgerperspectieven (Dekker, den Ridder, & Schnabel, 2012, p.8-12; Van den Berg e.a., 2012, p.13-15). Na 2008 is er sprake van een schoksgewijs dalend vertrouwen in alle instituties, met als dieptepunt het tweede kwartaal van 2010, toen in Nederland een verkiezingscampagne gevoerd werd die door toedoen van de problemen in Griekenland en ambtelijke rapporten over mogelijke bezuinigingen volledig in het teken kwam te staan van de Europese schuldencrisis en van de noodzaak om te bezuinigen.

Dat het vertrouwen in alle instituties tegelijkertijd verschuift, is niet het hele verhaal. Het vertrouwen in de regering is bijvoorbeeld systematisch lager dan het vertrouwen in de Tweede Kamer, en veel lager dan het vertrouwen in de rechtspraak. Het hoogst is het vertrouwen in de televisie en in kranten. Nog belangrijker is echter dat het vertrouwen in een specifieke institutie in de loop van de tijd aanzienlijk kan kan stijgen of dalen. We noemden al het dieptepunt van de verkiezingscampagne van 2010, waarbij het vertrouwen in de toen al demissionaire regering Balkenende-IV ongekend laag werd. De cijfers laten echter ook zien dat het vertrouwen in de regering aanvankelijk daalde toen de kredietcrisis in het voorjaar van 2008 steeds sterker het nieuws ging beheersen, maar dat het vertrouwen in de regering enorm toenam nadat de Nederlandse banken gered waren door de regering Balkenende-Bos. Begin 2009 overtrof het vertrouwen van Nederlanders in de regering zelfs kortstondig hun vertrouwen in de grote ondernemingen (Dekker, den Ridder, et al., 2012, p.8-12).

Dat verschuivingen in de loop van de tijd in het vertrouwen in afzonderlijke instituties ten opzichte van het vertrouwen in andere instituties verklaard kunnen worden met bekende feiten over de ontwikkeling van het nieuws in de loop van de tijd, vormt de basis voor de analyse die hier wordt gepresenteerd. Hier zullen we nagaan we na of het deel van het vertrouwen in de rechtspraak dat niet verklaard kan worden uit het vertrouwen in andere instituties misschien door het nieuws over de rechtspraak verklaard kan worden.

Het vertrouwen in afzonderlijke instituties blijkt inderdaad herleid te kunnen worden tot één dimensie van institutioneel vertrouwen, waarin het vertrouwen in de regering, in de Tweede Kamer, in de televisie, in dagbladen, in grote ondernemingen en in vakbonden gecombineerd zijn (Cronbach's α =

0.83). Dat er niettemin variatie in de loop van de tijd overblijft, ook in het vertrouwen in de rechtspraak in vergelijking tot het vertrouwen in andere instituties, vormt de basis voor het nieuwseffectonderzoek.[18]

Effect op vertrouwen in de rechtspraak

In de tweede kolom van regressietabel 14 wordt weergegeven dat het vertrouwen in de rechtspraak voor een groot deel verklaard kan worden uit het vertrouwen in andere instituties, dus uit algemeen institutioneel vertrouwen. De verklaarde variantie op grond van sociaal-demografische achtergrondkenmerken bedroeg 9.5% (onderste rij van Tabel 14), maar door institutioneel vertrouwen in de verklaring op te nemen wordt de verklaarde variantie vergroot tot 41.9%. Deze verklaring kan niet als een causale verklaring worden gezien: het is eerder zo, dat opname van institutioneel vertrouwen in de regressievergelijking het mogelijk maakt om scherper te ontwaren of ontwikkelingen in het nieuws over de rechtspraak specifieke verschuivingen in het vertrouwen in de rechtspraak kunnen verklaren. Met andere woorden, kunnen verschuivingen in het vertrouwen in de rechtspraak ten opzichte van het al in de regressievergelijking verdisconteerde institutionele vertrouwen in andere instituties (zie ook voorafgaande voetnoot) deels uit de aard van het nieuws worden verklaard.

Het institutionele vertrouwen in andere instituties dan de rechtspraak kan zelf voor ruim 18% verklaard worden uit dezelfde sociaal-demografische achtergrondsfactoren als het vertrouwen in de rechtspraak. Het institutionele vertrouwen in andere instituties kan samen met deze sociaal-demografische achtergrondsfactoren 41.9% van de variantie in het vertrouwen in de rechtspraak verklaren. Hoewel vertrouwen dus voortvloeit uit sociaal-demografische achtergrondskenmerken, en vooral uit de hoogte van de genoten opleiding, zit er een component in vertrouwen die daartoe niet te herleiden valt.

---

[18] Voor een deel kan de unidimensionaliteit van institutioneel vertrouwen op het niveau van afzonderlijke respondenten binnen het survey-onderzoek een methodologisch artefact zijn, dat kan ontstaan doordat respondenten bij gelijkvormige vragen over het vertrouwen in allerhande instituties bij de vervolgvragen niet al te veel van hun antwoord op de eerste vraag over vertrouwen zullen afwijken, wat echter wel tot gevolg kan hebben dat antwoorden tussen verschillende respondenten wel systematisch kunnen verschillen. Als dit geheel of ten dele het geval is, dan is echter opname van institutioneel vertrouwen in andere instituties in de regressievergelijking ter verklaring van vertrouwen in de rechtspraak een probaat middel om de meetfouten in het vertrouwen in de rechtspraak als gevolg van de toevalsfactor bij de beantwoording van de eerste vraag over vertrouwen uit te filteren. Overigens is institutioneel vertrouwen geen perfect unidimensioneel begrip. Van perfecte unidimensionaliteit is sprake als het vertrouwen in allerhande instituties niet alleen sterk onderling gecorreleerd is, zoals geïndiceerd met Cronbach's α, maar het vertrouwen in verschillende instituties ook dezelfde oorzaken en gevolgen heeft. Bij verschillende oorzaken en gevolgen, betekent een hoge Cronbach's α dat de verschillende vormen van vertrouwen op een specifieke plaats en een specifiek tijdstip toevallig even gelijk op gaan. Een voorbeeld: vertrouwen in de rechtspraak en vertrouwen in andere instituties worden allebei vergroot door opleiding, welstand en worden allebei kleiner bij het klimmen der jaren. Echter, vrouwen stellen doorgaans een hoger vertrouwen in andere instituties dan mannen, terwijl vrouwen juist een lager vertrouwen hebben in de rechtspraak dan mannen. Daarvan kunnen speculatieve verklaringen gegeven worden, bijvoorbeeld dat vrouwen als gevolg van het proces tegen Lucia de Berk nog steeds een heksenproces vrezen, maar van belang is hier slechts dat vertrouwen in de rechtspraak ook beschouwd kan worden als een zelfstandig gegeven, omdat het afhankelijk is van andere oorzaken dan het vertrouwen in andere instituties.

Nieuwseffecten op het vertrouwen in de rechtsstaat

De hoofdvraag is nu hoe verschuivingen in het nieuws bijdragen aan verschuivingen in het vertrouwen in de rechtspraak.

De derde kolom van Tabel 14 is voor ons doel het meest interessant. Daarin wordt uitsluitsel gegeven over de vraag welke aandachtsthema's uit het nieuws van het voorafgaande kwartaal het vertrouwen in de rechtsstaat significant beïnvloeden. In de regressie-analyses zijn de hoofdthema's uit de ontologie van nieuwsthema's (zie appendix B) opgenomen, verminderd met de aandacht voor drie specifieke subthema's, die zelfstandig in de regressie-analyse zijn opgenomen, omdat zij afgaande op de literatuur wel eens van invloed zouden kunnen zijn op vertrouwen in de rechtsstaat: de ontsnapping van misdadigers uit gevangenis of tbs-inrichting, de invrijheidsstelling van gevangenen of tbs-behandelden, en de aandacht voor PVV-leider Geert Wilders (zie daarover ook hoofdstukken drie en vier).

Aangedragen informatie over de rechtspraak leidt inderdaad tot meer vertrouwen in de rechtspraak, zoals werd geopperd door Van den Berg, Hoekendijk en Niemeijer (2012: 12). Meer nieuws over de rechterlijke macht, en meer nieuws over rechtsprocessen, in de media van iemands keuze leiden een kwartaal later tot een hoger vertrouwen in de rechtspraak. De invloed van nieuws over de "inhoud", dus over rechtsprocessen, werkt nog sterker door (0.246) op het in de rechtspraak gestelde vertrouwen, dan nieuws over de personen en instituties van de rechterlijke macht (0.134). Wie de media niet volgt, zal veelal dus minder vertrouwen hebben in de rechtspraak. Ook vervolgvragen in SCP-onderzoek lieten zien dat veel burgers hoog opgeven over de onpartijdigheid en deskundigheid van rechters (Dekker, den Ridder, et al., 2012, p.9). Dit onderzoek voegt daaraan toe dat nieuws over de instituties van de rechterlijke macht en over rechtsprocessen daaraan aantoonbaar bijdraagt. Van den Berg, Hoekendijk en Niemeijer (2012, p.39-46) stellen dat handelingsopties om het vertrouwen in de rechtsstaat te vergroten kunnen worden onderscheiden op het relationele vlak (overbruggen, responsiviteit tonen, werken aan verwachtingen), op het organisatorische vlak (informeren, verantwoorden, transparantie, professionaliteit), en op het inhoudelijke vlak (streng en strikt, rechtvaardigheid, rechtsstatelijkheid). Dat het nieuws over de instituties binnen de rechtspraak en het nieuws over rechtsprocessen burgers aantoonbaar vertrouwen schenkt in de rechtspraak, betekent wellicht dat media hun handelingsopties goed gebruik gemaakt hebben van hun handelingsopties op het *relationele* vlak (overbruggen, werken aan verwachtingen) en op het *organisatorische* vlak (informeren, verantwoorden, tonen dat professioneel wordt gehandeld) . De uitkomsten bevestigen dat er redenen zijn om positief gestemd te zijn over de door de Persrichtlijn van 2008 in werking gezette grotere openheid van de rechterlijke macht ten opzichte van de media vinden (Ruigrok, et al., 2011: 78).

Aan het vertrouwen in de rechtspraak werd in de periode 2009-2012 echter weer aantoonbaar afbraak gedaan door nieuws over thema's waardoor de verwachtingen van burgers beschaamd kunnen worden dat in Nederland recht en rechtspraak het laatste woord hebben. Betoogd zou kunnen worden dat Nederland op Huxley's *Brave New World* zou lijken als de criminaliteit geheel uitgebannen zou zijn, als grondrechten niet met elkaar zouden botsen, als ze niet voor discussie vatbaar zouden zijn, als de rechtsstaat nooit in het geding zou zijn, als gevangenen nooit zouden ontsnappen, als ze nooit meer

zouden worden vrijgelaten, en als spreken over de PVV verboden zou zijn. Maar toch doet nieuws waaruit blijkt dat we ver verwijderd zijn van een Brave New World de burger opschrikken en doet zulk nieuws afbreuk aan zijn vertrouwen in de rechtspraak.

Hoe meer nieuws er is over criminaliteit, hoe vaker er gesproken wordt over (botsende) grondrechten, hoe vaker de rechtsstaat ter discussie gesteld wordt, of zelfs maar ter sprake komt, hoe vaker er bericht over gevangenen en ter beschikking gestelden die vrijgelaten worden of ontsnappen, en hoe vaker het in het nieuws gaat over de PVV, hoe geringer het vertrouwen in de rechtspraak. Althans, zo werkte het nieuws in de periode 2009-2011 van kwartaal tot kwartaal door op het vertrouwen van burgers in de rechtspraak in het erop volgende kwartaal. Uit vervolgvragen in SCP-onderzoek was al bekend dat bij de rechtspraak klachten worden geuit over te lage straffen, vormfouten en over vervroegde vrijlatingen (Holleeder) (Dekker, den Ridder, et al., 2012, p.9). Dit onderzoek voegt daaraan toe dat de klachten daarover herleid kunnen worden tot het nieuws erover in de media die iemand vol. Uitgaande van het onderscheid van Van den Berg, Hoekendijk en Niemeijer tussen handelingsopties op het relationele vlak, het organisatorisch vlak en het inhoudelijke vlak, kan gesteld worden dat de media op het *inhoudelijke vlak* aantoonbaar afbreuk doen aan het vertrouwen in de rechtsstaat door te berichten dat de straf van de rechter vaak lager uitvalt dan wat het OM eiste, een door te berichten over de weinig strenge en strikte uitvoeringspraktijk, waardoor gevangenen vervroegd vrij kunnen komen of ontsnappen.

Dat nieuws over criminaliteit, en zelfs dat nieuws over ontsnappingen en vervroegde vrijlating het vertrouwen in de rechtsstaat geen goed doet, kan wel worden verklaard uit angst voor criminaliteit. Maar het klinkt merkwaardig dat veel nieuws over grondrechten en over de rechtsstaat ook *afbreuk* doet aan het vertrouwen. Een begin voor een verklaring is dat uit nieuws over de grondrechten en de rechtsstaat in deze onderzoeksperiode (zie hoofdstukken 3 t/m 6) bleek dat er in de praktijk weinig terecht kwam van de schone idealen achter de rechtsstaat met zijn fraaie grondrechten. Uit eerder onderzoek waarin nauwkeurig onderzocht werd wat de mediaberichtgeving over beleidsambities, draagvlak bij de bevolking, en realisering van beleidsdoelen bijdraagt aan de tevredenheid bij burgers over het gevoerde beleid, bleek dat nieuws over ambigue beleidsdoelen, gebrek aan draagvlak en ondoelmatigheid afbreuk doet aan de tevredenheid van burgers (Kleinnijenhuis & van Hoof, 2009). Discussies in de media over grondrechten en de rechtsstaat doen vermoeden dat er sprake is van gebrekkig, falend beleid om de idealen van de rechtsstaat te verwezenlijken. Nieuws over falen in plaats van over successen blijkt in verkiezingscampagnes de belangrijkste verklaring voor het afhaken bij de partij waarop men eerder wilde stemmen (Kleinnijenhuis, Van Hoof, Oegema, & De Ridder, 2007). Als wat geldt voor nieuws over overheidsbeleid, en wat geldt voor nieuws over politieke partijen in campagnetijd, ook geldt voor nieuws over wat de regering, de volksvertegenwoordiging en de rechtspraak willen met de grondrechten en de rechtsstaat, dan is daarmee een verklaring gegeven van het negatieve effect van discussies in het nieuws over grondrechten of over de rechtsstaat.

Een puzzel in nieuwseffectonderzoek is hoe het komt dat de verklaarde variantie na opname van nieuwsvariabelen in een regressiemodel niet sterker stijgt (hier van 0.419 naar 0.423) hoewel nieuwseffecten stuk voor stuk een significante bijdrage aan de verklaring leveren, en waarnemers met gezond verstand ook op macro-niveau effecten van nieuws menen te kunnen ontwaren: zo worden verschuivingen in de polls vaak zonder empirisch bewijs toegeschreven aan nieuwsontwikkelingen. De

verklaring voor de geringe extra verklaarde variantie is dat het, op grond van het nieuws, nagenoeg onmogelijk is om te voorspellen welke lezer of lezeres van De Telegraaf, of welke kijker naar De Wereld Draait Door, door de inhoud van het gevolgde nieuws op andere gedachten zal worden gebracht. De significante regressiecoëfficiënten duiden er echter op dat het wel zeker is *dat* er lezers van De Telegraaf en kijkers naar De Wereld Draait Door op andere gedachten gebracht zullen worden. Dat laatste is wat op macro-niveau waargenomen kan worden.

De verklaarde variantie van variabelen in survey-onderzoek waarin iets *niet* uit het eigen verleden verklaard wordt (hetgeen doorgaans wel gebeurt als tijdreeksgegevens beschikbaar zijn) komt door toedoen van de inherente onbetrouwbaarheid van antwoorden in survey-onderzoek nooit in de buurt van de 100%, of zelfs maar van de 80%. Aan de onbetrouwbaarheid van antwoorden in survey-onderzoek moet in dit onderzoek nog de onbetrouwbaarheid van media-analyses met behulp van tekstmining worden toegevoegd. De conclusie daaruit zou kunnen zijn, dat als de variabelen waarvan verwacht kan worden dat ze een rol spelen (bijvoorbeeld opinieleiders in iemands persoonlijke omgeving, persoonlijk slachtofferschap van criminele activiteiten), maar die niet gemeten konden worden, wel gemeten zouden kunnen worden, ze toch samen een veel kleinere verklaarde variantie zouden blijken op te leveren dan de combinatie van achtergrondkenmerken, institutioneel vertrouwen en het nieuws dat men persoonlijk volgde (42.3%).

Samenvatting

De kern van nieuwseffectonderzoek naar vertrouwen in de rechtspraak is dat afhankelijk van de dagbladen en televisieprogramma's die een burger persoonlijk volgt, nagegaan wordt of het nieuws in die dagbladen en die televisieprogramma's, bijvoorbeeld van het afgelopen kwartaal, kan bijdragen aan de verklaring van diens huidige vertrouwen in de rechtspraak, voorzover dit vertrouwen niet teruggevoerd kan worden op andere factoren. Bij het nieuwseffectonderzoek worden de uitkomsten van het tekstminingonderzoek gecombineerd met gegevens over de mediaconsumptie, sociaal-demografische achtergrondkenmerken, het vertrouwen in de rechtspraak en in andere instituties van afzonderlijke respondenten uit het doorlopende SCP-onderzoek naar de publieke opinie *Continu Onderzoek Burgerperspectieven*.

Het vertrouwen in de rechtspraak kan voor een deel terug worden gevoerd op sociaal-demografische achtergrondkenmerken. Maatschappelijk geslaagde burgers met een hoge opleiding en een grote welstand zijn geneigd een groot vertrouwen in de rechtspraak te stellen. Jongeren zijn geneigd eerder vertrouwen te schenken dan ouderen. Bij vrouwen is het vertrouwen in de rechtspraak gemiddeld gesproken iets lager dan bij mannen.

Het vertrouwen in de rechtspraak hangt sterk samen met het vertrouwen in andere instituties, in de regering, in de Tweede Kamer, in grote ondernemingen, in vakbonden, in dagbladen en in de televisie. Er is sprake van een algemeen institutioneel vertrouwen. Toch kunnen daarbinnen wel verschillen en verschuivingen ontwaard worden. De televisie wordt steevast het beste vertrouwd, de regering steevast het minste, maar met als belangwekkende uitzondering begin 2009, toen de regering geprezen werd omdat de banken gered waren, en de grote ondernemingen even minder vertrouwd werden dan de regering. Die verschillen en verschuivingen maken het interessant om te bezien of het vertrouwen in de

rechtspraak, voorzover dat niet terug gevoerd kan worden op algemeen institutioneel vertrouwen, te verklaren valt uit het nieuws van een kwartaal eerder.

Wat blijkt is dat nieuws over de instituties binnen de rechtspraak, en nieuws over het rechtsproces van een kwartaal eerder bijdraagt aan het huidige vertrouwen in de rechtspraak. Uitgaande van het onderscheid van Van den Berg, Hoekendijk en Niemeijer (2012) tussen handelingsopties om het vertrouwen in de rechtsstaat te vergroten op het relationele vlak, het organisatorische vlak, en het inhoudelijke vlak, kan worden gesteld dat de media aantoonbaar hun handelingsopties gebruiken om op *het relationele vlak* (overbruggen, werken aan verwachtingen, responsiviteit tonen) en op het *organisatorische vlak* (informatie, verantwoording, transparantie, professionaliteit) het vertrouwen in de rechtsstaat te vergroten.

Daar staat tegenover dat nieuws over criminaliteit, ontsnappingen en vervroegde vrijlating het vertrouwen in de rechtsstaat aantoonbaar schaadt. Op het *inhoudelijke vlak* (strengheid, striktheid, moraliteit) doet de werkelijkheid die in de media weerspiegeld wordt dus afbreuk aan het vertrouwen in de rechtsstaat.

Ook wordt afbreuk gedaan aan het vertrouwen in de rechtspraak als er veel nieuws is over de rechtsstaat zelf, over grondrechten, of over de PVV. In de context van het nieuws in de periode 1993-2012 waarin grondrechten en de rechtsstaat weer ter discussie kwamen te staan in het debat over terroristen, moslimfundamentalisten, immigranten en/of criminelen behoeft dat geen verwondering te wekken. Aan het eind van de onderzoeksperiode, en met name na de definitieve vrijspraak voor PVV-leider Geert Wilders wordt het nieuws echter weer beheerst door andere onderwerpen, namelijk door economische onderwerpen zoals de kredietcrisis en de eurocrisis, en door onderwerpen zoals pedofilie, internetmisdrijven en privacy die rechtstreeks raken aan de rechtsstaat. Dat maakt het niet verwonderlijk dat het vertrouwen in de rechtspraak vanaf het derde kwartaal van 2011 hoger is dan in voorgaande metingen (vanaf 2009) het geval was (Dekker, van Houwelingen, & Pommer, 2012, p.10).

8. Samenvatting en conclusies

Samenvatting

De probleemstelling van dit onderzoek is of tekstmining van mediaberichten interessante inzichten kan opleveren omtrent het vertrouwen van burgers in de *rechtsstaat*. De media staan immers deels aan de wieg van de beeldvorming bij burgers van omgevingsontwikkelingen, waarvan hun vertrouwen in de rechtsstaat afhankelijk zou kunnen zijn. Dit werpt de deelvragen op:

1,2. of tekstmining kan helpen om te bepalen welk *beeld van omgevingsontwikkelingen* bij burgers zou ontstaan als zij zich zouden verlaten op de berichtgeving (1) via klassieke media zoals dagbladen en (2) via internetgebaseerde media zoals twitter;

3. of de omgevingsontwikkelingen zoals die in de media worden afgebeeld wel sporen met wat onderzoeksinstellingen daarover rapporteren;
4. of tekstmining wel valide en betrouwbare resultaten oplevert;
5. welke media belangrijk zijn als men tekstmining wil toepassen bij de inventarisatie van omgevingsontwikkelingen die het vertrouwen in de rechtsstaat zouden kunnen beïnvloeden;
6. of de berichtgeving in de media inderdaad het vertrouwen van burgers in de rechtsstaat beïnvloedt.

Bij de *rechtsstaat* gaat het om grondwettelijke verankering, enerzijds van de machtenscheiding tussen de volksvertegenwoordiging, de regering en de rechtspraak, en anderzijds van de grondrechten waarop burgers zich kunnen beroepen. *Vertrouwen in de rechtsstaat* berust uitgaande van deze definitie op de overtuiging dat grondrechten grondwettelijk verankerd zijn, en op de overtuiging dat er sprake is van een scheiding der machten, met een onafhankelijke rol voor de rechter. Zo wordt dit ook beleefd door burgers. Het vertrouwen blijkt het grootst bij wie het ontstaan van de Nederlandse grondwet beschouwt als de belangrijkste gebeurtenis in de geschiedenis van Nederland.

Voor dit onderzoek relevante *omgevingsontwikkelingen* zijn daarom de ontwikkelingen in de beelden die media schetsen van de machtenscheiding tussen de volksvertegenwoordiging, de regering en de rechtspraak, en van de ontwikkeling van (het debat over) de grondrechten. De *beelden van omgevingsontwikkelingen* die in de media tot uitdrukking komen kunnen worden uiteengelegd in vier verschillende aspecten, die achtereenvolgens in de hoofdstukken drie tot en met zes aan de orde zijn gesteld.

a. Hoeveel *aandacht* wordt gegeven aan de instituties en aan de onderwerpen die voor de rechtsstaat van eminent belang zijn?
b. Hoe worden deze instituties (en de actoren daarbinnen) en deze (deel)onderwerpen *geframed*, dat wil zeggen, welke ervan worden in mediaberichten om de haverklap in een adem genoemd?
c. Aan welke instituties en welke actoren komt *mediagezag* toe omdat ze, afgaande op het nieuws, het in de letterlijke betekenis voor het zeggen krijgen?
d. Welke teneur, welk *sentiment* spreekt uit het nieuws over deze instituties en onderwerpen, en uit het nieuws over de verhoudingen tussen deze instituties en onderwerpen?

In dit onderzoek om te laten zien hoe tekstmining kan bijdragen aan nieuwe inzichten in de totstandkoming van het vertrouwen in de rechtsstaat, werd het nieuws van dagbladen, de televisie, nieuwswebsites en twitter vergeleken. Voorts werd het nieuws uit drie onderzoeksperioden (1993-1994, 2004-2005, 2009-2012) vergeleken.

De in dit onderzoek gekozen benaderingen voor tekstmining zijn ingegeven door de wens om uitgaande van het in de juridische en politicologische literatuur ontwikkelde begrippenapparaat over staatsinrichting verschillende onderzoeksperioden, verschillende mediasoorten, en verschillende mediatitels te kunnen vergelijken, dat wil zeggen, langs dezelfde meetlat te kunnen leggen. Daarom is gekozen voor een top-down benadering, waarin alles wat in de onderzochte teksten op het spoor gekomen wordt, wordt gerelateerd aan de *ontologie* die dit begrippenapparaat moet weerspiegelen (zie Appendix B, en hoofdstuk 2 voor de uitleg ervan). Voor de analyse van mediagezag en de teneur van de berichtgeving (hoofdstukken 5 en 6) is ervoor gekozen vooraf automatische zinsontleding (Bouma & van Noord, 2005) toe te passen. Zinsontleding is een vereiste om te achterhalen aan wie mediagezag toekomt, of om te achterhalen wie zich tégen of juist vóór wie of wat opstelt, maar bij automatische ontleding van moeilijke zinnen worden daarbij wel fouten gemaakt: “De beschuldiging van Wilders' advocaat Bram Moszkowicz was dat Schalken Jansen daar heeft willen beïnvloeden door te proberen hem te overtuigen van de beslissing het OM op te dragen om Wilders te vervolgen om zijn uitspraken”. Op grond van de wet van de grote aantallen kunnen op het niveau van complete onderzoeksperioden, mediasoorten en mediatitels dan toch nog betrouwbare uitspraken worden gedaan. De regels voor de opbouw van Nederlandse zinnen bleken op twitter zo vaak geschonden te worden dat de analyse van sociale media op het punt van mediagezag en sentimentanalyse uitsluitend op websites gestoeld kon worden.

In het navolgende worden eerst per deelvraag van het onderzoek de uitkomsten van de met tekstmining uitgevoerde media-analyses samengevat. Vervolgens wordt de hoofdvraag van het onderzoek beantwoord.

1,2:Beelden van omgevingsontwikkelingen: aandacht, frames, mediagezag en sentimenten

Uit een aandachtsanalyse (zie hoofdstuk 3) blijkt dat in het nieuws geleidelijk aan de rol van politieke partijen sterker wordt. Wordt de aandacht voor de rechtspraak vergeleken met de aandacht voor de twee andere machten in de trias politica, dus met de aandacht voor de wetgevende en de uitvoerende macht, dan neemt de aandacht verhoudingsgewijs niet toe. In termen van *mediagezag* (hoofdstuk 4) is het gezag van de rechter er wel iets op vooruit gegaan, maar is toch de achterstand op het OM en vooral de achterstand op de advocatuur groter geworden. Toch neemt de *aandacht* voor de rechter wel toe in vergelijking met de rol van de advocatuur en het OM.

In de twintigjarige onderzoeksperiode van 1993 tot 2012 komen nieuwe issues op, waarvan sommige ook weer nagenoeg verdwijnen. De onderzoeksperiode eindigt zoals hij begint: een leider van een anti-immigratiepartij wordt vrijgesproken door een rechtbank. Janmaat wordt in 1993 vrijgesproken, Wilders in 2011. In de periode ertussen verschuift het nieuws dramatisch, vooral tussen 1993-1994 en 2004-2005. Na 9/11 en de moord op Pim Fortuyn heerst een ruiger klimaat. Er komt meer aandacht voor terreur en voor geweldsmisdrijven. Daardoor komt de rechtsstaat in het nieuws ter discussie te staan.

In de eerste plaats komen de grondrechten als grondslag voor de rechtsstaat in het nieuws ter discussie te staan. Dat grondrechten zoals de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van meningsuiting en het recht niet gediscrimineerd te worden in het tolerante Nederland elkaar versterkten werd in beschouwingen over de rechtsstaat zo weinig geproblematiseerd (bv. WRR, 2002), dat het als een verrassing kwam dat in de discussie over terroristen, Islamfundamentalisten, immigranten en criminelen de communis opinio werd dat grondrechten met elkaar botsten en dat ze werden misbruikt. De vraag van Fortuyn of artikel 1 over anti-discriminatie de vrijheid van meningsuiting voor Nederlanders niet in de weg staat, leidt tot de stellingname van GeenStijl en PowNews dat het geoorloofd is ongenuanceerd en nodeloos kwetsend te zijn. Hirsi Ali stelt de vrijheid van onderwijs ter discussie, niet alleen voor moslimfundamentalisten. Het Hof van Arnhem laat vrouwenhandelaar Saban B. vrijuit gaan. Pas in de laatste jaren gaan andere onderwerpen, zoals de verjaring van binnen de Katholieke kerk gepleegde zedenmisdrijven, weer opspelen in discussies over de rechtsstaat. In de jaren 2009-2012 richten alle pijlen zich op de uitvoerende instanties (tbs-instellingen, gevangenissen) die de misdadigers laten gaan, zo laat een semantische netwerkanalyse zien (zie hoofdstuk 6). Ook speelt in het nieuws de privacy steeds vaker op, alsmede de bedreiging daarvan door allerlei vormen van internetcriminaliteit.

In de tweede plaats komt de scheiding der machten als grondslag voor de rechtsstaat in het nieuws ter discussie te staan. Een analyse in termen van mediagezag (hoofdstuk 5) laat zien dat in de twintigjarige onderzoeksperiode vooral het gezag van de regering is afgenomen. Het gezag van parlementariërs is toegenomen. In termen van mediagezag is de rechter er iets op vooruit gegaan, maar de achterstand op het OM en op de advocatuur is groter geworden. Als onafhankelijke rechtspraak wordt opgevat als krachtdadige rechtspraak, dan moet de conclusie luiden dat het nieuws suggereert dat de rechter nauwelijks onafhankelijk is omdat zijn gezag achterblijft. Een alternatieve opvatting van onafhankelijke rechtspraak is dat de rechter krachtdadige eisen van het OM kan negeren. In het nieuws na 9/11 wordt van de rechterlijke onafhankelijkheid vaak het laatste beeld gegeven: geen levenslang voor moordenaar Fortuyn, vrijspraak voor Samir A. in weerwil van de eisen van het OM. Semantische netwerkanalyses (hoofdstuk 6) laten zien dat in 2004 en 2005 de regering de opsporing van terroristen en criminelen serieus ter hand neemt, en dat het OM in de jacht op terroristen en criminelen tegenover de rechter komt te staan. De tegenstelling tussen het OM en de rechter blijft in de periode 2009-2012 overeind. Associatieve framinganalyses (hoofdstuk 4) laten zien dat de rechter na 9/11 steeds vaker in politiek vaarwater terecht komt: de kans dat in een artikel over de rechter geen politicus genoemd wordt, neemt in de loop der jaren af. In het nieuws woedt een discussie over de onafhankelijkheid van de rechter, die niet eerder zo scherp gevoerd werd in juridische beschouwingen over de rechtsstaat. Toont de rechter zijn onafhankelijkheid met pogingen om te bewijzen dat ook politici onder hun “rule of law” geplaatst zijn, of door zich te onthouden van politieke inmenging en het betuttelen van politici? Pas de volledige vrijspraak van Wilders op 23 juni 2011 maakt een eind aan de slepende discussie (aanleiding proces 2007, proces 2010-2011).

Tekstmining kan zo een nauwkeurig en gedifferentieerd beeld geven van berichten in klassieke media zoals dagbladen en in internetgebaseerde media zoals twitter, al blijft om een overdaad aan kwantitatieve trends en patronen te duiden (doorgaans subjectieve) historische kennis een voorwaarde.

3:Spoort de mediaberichtgeving met tijdreeksen van onderzoeksinstellingen?

De meeste ontwikkelingen die in de media worden geschetst hebben geen pendant in tijdreeksen die worden bijgehouden door onderzoeksinstellingen (CBS, SCP, Eurostat). De ontwikkeling van het aantal geweldmisdrijven vormt een uitzondering. Die laten een geleidelijke daling zien (Wittebrood & Nieuwbeerta, 2006). De mediaberichtgeving in de jaren 2004-2005 laat echter in veel opzichten een piek zien ten opzichte van de berichtgeving ervoor en de berichtgeving erna, die niet rechtstreeks uit deze cijfers te verklaren valt: meer aandacht voor terroristen en criminelen, een scherpere opstelling van het OM, een minister van Justitie die na de minister-president tweede wordt in de politieke top-10 van mediapubliciteit (Kleinnijenhuis, et al., 2009), enzovoorts. Het cijfermateriaal van onderzoeksinstellingen is voor de mediaberichtgeving minder belangrijk dan de politieke agenda en de maatschappelijke agenda, waarop na 9/11 terroristen, Islamfundamentalisten, immigranten en criminelen bovenaan stonden. Hoe dit ook zij, de mediaberichtgeving spoort niet met door onderzoeksinstellingen gepubliceerde tijdreeksen.

4:Validiteit en betrouwbaarheid van met tekstmining verkregen resultaten

In hoofdstuk 2 en in de appendices is weergeven op welke punten nagegaan is of de resultaten valide en betrouwbaar zijn. Daaruit kan de conclusie worden getrokken dat tekstmining regelmatig tot foutieve conclusies aanleiding geeft. Vooral als een analyse verschillende automatische voorbewerkingen veronderstelt, zijn resultaten per zin en zelfs per artikel tamelijk onbetrouwbaar. In het geval van de in hoofdstuk zes toegepaste sentimentanalyse zijn de uitkomsten bijvoorbeeld afhankelijk van de woordsoortbenoeming, de zinsontleding, de toepassing van semantische regels in het kader van semantische netwerkanalyse, de conceptherkenning, en van de herkenning van positieve en negatieve bewoordingen.

Ook op een hoger aggregatieniveau (media per periode, zoals in hoofdstuk 6) is dan zeker dat niet elk afzonderlijk sentiment (bijvoorbeeld in de relatie van de rechter tot verdachten/criminelen, of juist in de verhouding tussen het OM en de advocatuur) correct gemeten is. Op grond van de wet van de grote aantallen is echter aannemelijk dat op een hoger aggregatieniveau de teksteigenschappen die met tekstmining worden gevonden wel de werkelijkheid van de berichtgeving weerspiegelen. Dat vormt de basis om met de nodige voorzichtigheid bijvoorbeeld wel te concluderen hoe het *patroon* in de berichtgeving in de ene periode verschilde van het patroon van de berichtgeving in een andere periode.

Stapsgewijze verbeteringen van de toegepaste onderzoektechnieken zijn mogelijk, bijvoorbeeld bij de inhoudsanalysetechnieken om kernzinnen op te sporen (zie hoofdstuk 2), maar vergen nieuwe onderzoeksinspanningen.

De in dit onderzoek ontwikkelde vorm van tekstmining maakt het mogelijk ook in de toekomst deze vorm van tekstmining te blijven toepassen (gebaseerd op de gebruikelijke GNU licenties). Koppeling aan gegevens uit continu onderzoek naar de publieke opinie blijft nodig, omdat niet gegarandeerd is dat alles wat in de komende jaren in de media gerapporteerd zal worden langs dezelfde invloedslijnen zijn weerslag zal vinden in denkbeelden van lezers, kijkers en internetgebruikers.

Daaraan kan worden toegevoegd dat een alternatieve aanpak om tot vergelijkbare uitspraken over de mediaberichtgeving ten aanzien van het vertrouwen in de rechtsstaat te komen moeilijk voorstelbaar is. Het is nog wel voorstelbaar om op een andere manier dan via text mining een kwart miljoen dagbladberichten, transcripties van ruim vijfhonderd tv-uitzendingen, twaalfduizend berichten van websites en driekwart miljoen tweets te verwerken, bijvoorbeeld door een team van codeurs een verantwoorde steekproef daaruit te laten analyseren. Maar dan zou het erg moeilijk worden per medium per kwartaal een zodanig gedifferentieerde samenvatting te geven, dat de nieuwseffectanalyse uit hoofdstuk 7 mogelijk gemaakt wordt.

5:Bruikbare media en bruikbare nieuwsitems voor tekstmining

In dit onderzoek konden dagbladen, televisienieuws, websites en tweets worden betrokken. Voorwaarden voor de analyse met behulp van tekstmining zijn hun bestaan en hun digitale beschikbaarheid. Websites en tweets als bronnen van politieke informatie bestonden nauwelijks, respectievelijk niet aan het begin van de onderzoeksperiode. Dagbladen konden worden meegenomen vanaf het moment dat ze digitaal beschikbaar werden. Dat verklaart de keuze voor de twintigjarige onderzoeksperiode 1993-2012.

Als de wetenschap achter de vele tekstminingtechnieken zich in het huidige tempo verder ontwikkelt, dan zullen in een afzienbare toekomst onderzoekstechnieken binnen bereik komen om ook berichten die nu nog problemen opleveren bij tekstmining betrouwbaarder te analyseren (korte twitterberichten, berichten met complexe doorverwijzingen, berichten met humor, berichten waarin veel voorkennis verondersteld wordt, enzovoorts).

Een digitaal bestaan impliceert nog geen digitale beschikbaarheid voor derden. Berichten die digitaal achter slot en grendel zitten (sms, email, MSN, private Facebook, WhatsApp, etc.) moeten bij tekstmining buiten beschouwing blijven. Voor toekomstig onderzoek met behulp van tekstmining zullen geleidelijk aan meer mediabronnen ter beschikking komen. Oude dagbladjaargangen worden gedigitaliseerd. Er worden steeds betere applicaties ontwikkeld om berichten uit een grotere variëteit aan sociale media te ontsluiten. Applicaties die reacties op berichten kunnen analyseren in samenhang met de berichten zelf zijn al ontwikkeld. De ontwikkeling van geautomatiseerde applicaties voor gezichtsherkenning in bewegende beelden staat nog in de kinderschoenen. Het zal jaren duren voordat deze bruikbaar worden om beelden en teksten op een geïntegreerde manier te analyseren.

6:Beeldvorming: wordt vertrouwen burgers in rechtsstaat beinvloed door hun media?

Beeldvorming door de media is niet vanzelfsprekend, dat wil zeggen, het is niet vanzelfsprekend dat het beeld dat burgers van omgevingsontwikkelingen, in dit geval van ontwikkelingen rond de rechtsstaat hebben, op het conto komt van beelden die de media aanreiken. Om dit wel aannemelijk te maken, is een *nieuwseffectanalyse* uitgevoerd. Daaruit blijkt dat nieuws in de media van iemands persoonlijke keuze over aan de rechtsstaat gerelateerde kwesties een kwartaal later inderdaad effect sorteert op iemands persoonlijke vertrouwen in de rechtsstaat. Bekend was dat vertrouwen sterk samenhangt met sociaal-demografische achtergrondkenmerken zoals opleiding en welstand. Bekend was ook dat vertrouwen vaak een uiting is van een algemeen vertrouwen in welke persoon of institutie dan ook. Dit onderzoek laat zien dat aandacht voor de persoon en de institutie van de rechter, en van de derde

macht in het algemeen, en vooral aandacht voor de inhoud van rechtsprocessen, een positieve uitwerking heeft op het vertrouwen dat men stelt in de rechtspraak. Zo bezien is begrijpelijk dat de rechterlijke macht met een nieuwe Persrichtlijn streeft naar grotere openheid en openbaarheid.

Het onderzoek laat zien dat aan dat vertrouwen weer afbreuk wordt gedaan door nieuws over criminaliteit, discussies over grondrechten, een discussie over de rechtsstaat, nieuws over de vrijlating of ontsnapping van gevangenen, vrijlating van tbs-ers, en nieuws over de PVV.

Uitgaande van het onderscheid van Van den Berg, Hoekendijk en Niemeijer (2012) tussen handelingsopties om het vertrouwen in de rechtsstaat te vergroten op het relationele vlak, het organisatorische vlak, en het inhoudelijke vlak, kan worden gesteld dat de media aantoonbaar hun handelingsopties gebruiken om met nieuws over de instituties van de rechtsstaat en nieuws over het rechtsproces op *het relationele vlak* (overbruggen, werken aan verwachtingen, responsiviteit tonen) en op het *organisatorische vlak* (informatie, verantwoording, transparantie, professionaliteit) het vertrouwen in de rechtsstaat te vergroten. Daar staat tegenover dat het vele nieuws over criminaliteit, ontsnappingen en vervroegde vrijlating op het *inhoudelijke vlak* te denken geeft dat de rechtspraak in gebreke blijft (geen strengheid, geen striktheid, geen moraliteit), wat dan vervolgens afbreuk doet aan het vertrouwen in de rechtspraak.

Waarom nieuws over de PVV, over de rechtsstaat, of over grondrechten afbreuk doet aan het vertrouwen in de rechtsstaat komt op het conto van de specifieke context waarbinnen over deze onderwerpen werd bericht in de onderzoeksperiode 1993-2012. Uit de voorgaande hoofdstukken bleek dat in het laatste gedeelte van de onderzoeksperiode, en met name na de definitieve vrijspraak van PVV-leider Geert Wilders, deze onderwerpen in het nieuws naar de achtergrond verdwijnen. Op het terrein van de rechtspraak zijn andere onderwerpen op de voorgrond gekomen (pedofilie, internetcriminaliteit en privacy), en economische onderwerpen (kredietcrisis, eurocrisis) hebben het immigratievraagstuk als geheel aan nieuwswaarde laten inboeten. Uitgaande van de uitkomsten van de nieuwseffectanalyse hoeft het dus geen verwondering te wekken dat het vertrouwen in de rechtspraak vanaf het derde kwartaal van 2011 hoger is dan vanaf het begin van de metingen (in 2009) eerder het geval was (Dekker, van Houwelingen, et al., 2012, p.10).

Het antwoord op de laatste deelvraag is al met al dat nieuws in de media over kwesties die gerelateerd zijn aan de rechtsstaat inderdaad invloed uitoefenen op het vertrouwen in de rechtsstaat bij burgers die van deze media gebruik maken.

Conclusie

Nu de deelvragen stuk voor stuk van een antwoord voorzien zijn, kan ook de hoofdvraag van dit onderzoek worden beantwoord.

Tekstmining kan inderdaad bijdragen aan nieuwe inzichten in de vorming van het vertrouwen in de rechtsstaat. Immers, tekstmining kan het beeld ontrafelen dat klassieke media zoals dagbladen en internetgebaseerde media zoals twitter geven van omgevingsontwikkelingen waarop burgers aantoonbaar hun vertrouwen in de rechtsstaat baseren. De betrouwbaarheid en de validiteit van tekstmining zijn, behalve bij twitterberichten met een afwijkende zinsopbouw, toereikend om op geaggregeerd niveau (berichtgeving per periode, per medium, etc.) uitspraken te kunnen doen over kenmerkende patronen in afzonderlijke perioden, of over kenmerkende patronen in de berichtgeving van afzonderlijke media. De uitkomsten van tekstmining maken nieuwseffectonderzoek mogelijk, althans als er tevens continu onderzoek gedaan wordt naar de publieke opinie over de rechtspraak. Met nieuwseffectonderzoek kan bevestigd worden dat het vertrouwen dat burgers stellen in de rechtspraak afhankelijk is van de berichtgeving in de media van hun keuze.

Summary and Conclusions

Summary

The Research Question of this study is whether text mining of media messages can yield interesting insights into citizens' trust in the *rule of law*. Since the media deliver images of political, social and economic developments that may affect trust in the rule of law, the following sub-questions are raised:

1,2. whether text mining enables the assessment of the images that citizens would hold if they were to rely completely on the news (1) brought by traditional media such as newspapers and (2) by Internet-based media like Twitter;

3. whether the images of developments that are provided by the media match the data provided by statistical agencies;
4. whether text mining yields valid and reliable results;
5. which media are important if one wants to apply text mining to learn about images of developments that could affect trust in the rule of law;
6. whether media coverage does indeed affect citizens' trust in the rule of law.

The *rule of law* is the best translation for the Dutch word *rechtsstaat*. Whereas the Anglo-Saxon concept *rule of* law is usually straightforwardly defined as government by law – thus as adherence to the due process of law – the Dutch concept *rechtsstaat* appears to be rooted more strongly in De Montesquieu's *trias politica*, and in the German philosophy of law. Dutch treatises on the *rechtsstaat* show a fair amount of agreement that the *rule of law* should entail *a constitution* that guarantees *civil rights* to citizens and that moreover guarantees the *separation of powers* between the legislature, the executive, and the judiciary, with the guarantee of an independent role for the judiciary (Voermans & Emmerik, 2011). *Trust in the rule of law* based on its Dutch definition rests on citizens' belief that civil rights are guaranteed by the constitution, and on citizens' belief that there is a separation of powers, with an independent role for the courts. Trust in the rule of law is greatest indeed among citizens who believe that the most important event in the history of the Netherlands was one of the following events that shaped the current Dutch constitution (i.e., constitutional monarchy 1813-1815, parliamentary democracy 1848, general suffrage also for women 1917-1919) (Survey Research VU/IntomartGfK, 2012).

Important developments in the context of this study are therefore the developments in media images with respect to the separation of powers between Parliament, the government and the judiciary, and with respect to civil rights. Media images can be broken down into four different aspects, which successively were raised in chapters three to six of this study.

a. How much *attention* is paid by the media to the institutions that guarantee the rule of law and to the issues that are of paramount importance in the context of the rule of law?
b. How are these institutions (and the actors who represent them) and these issues *framed* in the news, i.e., which of them are mentioned in media messages at every turn in the same breath?
c. To which institutions and actors do the media attribute *authority,* literally judged based on who appears to be the author of the news?

d. Which *sentiment*, which tenor or tone, does the news express about these institutions, about these issues, and about the relationships between these institutions and topics?

To show how text mining can contribute to new insights into the development of trust in the rule of law, the news from newspapers, television, news websites and Twitter will be compared, as well as the news from three periods (1993-1994, 2004-2005, 2009-2012).

The choice for specific text mining approaches is motivated by the imperative to build on the legal and political science literature on the rule of law when comparing different periods, different media types, and different media titles, i.e., in measuring them using the same yardstick. A top-down approach was chosen, in which everything in the examined texts will be related to an *ontology* that reflects the concepts from the literature on the rule of law (see Appendix B for the ontology, and chapter 2 for its explanation). The analysis of media authority and the tenor of the coverage (chapters 5 and 6) depends on the choice for automatic parsing of all texts by means of the Dutch grammar parser ALPINO (Bouma & North, 2005). Parsing is necessary to determine to whom media authority belongs, or to find out who is against, or precisely in favor, of what, or of whom. However, errors are inevitable in the automatic parsing of complex sentences: "The accusation of Wilders' lawyer Bram Moszkowicz entailed that Schalken had attempted to influence Jansen by trying to persuade him of the fairness of the decision to commend the OM (=Dutch Prosecutor) to prosecute Wilders for his statements." Based on the law of large numbers, reliable statements can still be made at the level of entire periods or entire media. The rules for the construction of Dutch tweets deviated so much from the rules of grammar for spoken Dutch, that the analysis of social media in terms of media authority and sentiment analysis could solely be based on websites.

The sub-questions 1 to 6 of this text mining study will now be answered, after which the overarching Research Question will be answered.

1.2: Images of developments: attention, frames, media authority and sentiments

A media attention analysis (see Chapter 3) shows that the role of political parties gradually became stronger in the news. The attention for the judiciary as compared with the attention for the legislative and the executive, which are the two other powers in the *trias politica,* did not increase. In terms of media authority (chapter 4), the authority of the judge has increased somewhat, but nevertheless the advantage of the OM (the Prosecutor) held over the judge, and especially the advantage of the advocacy over the judge in terms of media authority did increase.

New issues evolved during the twenty-year research period of 1993-2012, some of which also practically disappeared. The research period ends as it began: the leader of the largest anti-immigration party is acquitted in court. Janmaat was acquitted in 1993, Wilders in 2011. In the period in between, the news changed dramatically, especially between 1993-1994 and 2004-2005. After 9/11 and after the murder of Pim Fortuyn on 6/5/12, a rougher news climate prevailed, with much attention for terror and violence. Thus, the rule of law became a much-debated topic in the news.

In the first place, civic rights as the basis for the rule of law came under discussion in the news after 9/11. In judicial treatises on the rule of law (e.g. WRR, 2002) the implicit assumption was that civic rights

such as the freedom of religion, freedom of expression and the right to non-discrimination reinforced each other in the tolerant Netherlands. It came as a surprise that the discussion in the news about (varying combinations of) terrorists, Islamic fundamentalists, immigrants and criminals culminated in the consensus that civic rights collided with each other and, moreover, were abused. The question raised by Pim Fortuyn as to whether Article 1 of the Dutch constitution on anti-discrimination should be abolished in favor of the freedom of expression for the Dutch gave rise to the position of the popular website GeenStijl.nl and the popular news magazine PowNews that it is acceptable for political statements to be "oversimplified and unnecessarily hurtful". Ayaan Hirsi Ali came to discuss the freedom of education and the freedom of religion, because Muslim fundamentalists could abuse them. The Court of Arnhem let trafficker Saban B. on weekend leave. In the years 2009-2012 journalists directed their arrows on the implementing agencies who released psychiatric criminals quite early (prisons, TBS institutions (institutions for the detention of psychiatric criminals at Her Majesty's pleasure))(cf. Chapter 6).

It is only in recent years that other topics are 'trending' in the news, such as the sexual offences against children and adolescents in the Catholic Church. Gradually privacy issues pop up in the news more often, as well as various types of cybercrime that may endanger privacy.

In the second place, the separation of powers as the basis for the rule of law came under discussion in the news. An analysis in terms of media authority (chapter 5) shows that the authority of the executive (the government) declined severely during the twenty-year research period, while the authority of parliamentarians increased. Media authority attributed to the judge increased somewhat, but nevertheless the gap between the authority of the Prosecutor and the judge, and especially the gap with the authority of the advocacy increased to the detriment of the authority of the judge. If an *independent* judiciary is perceived as a powerful law-enforcer, then it must be concluded that the news suggests that the court is hardly independent because of the judge's soft decisions as compared to the tough demands of the Prosecutor. An alternative conception of judicial independence is that the judge is allowed to relax or pass over the sentences demanded by the Prosecutor. In the news after 9/11, the media protested often against this alternative interpretation of judicial independence (e.g. no lifelong sentence for the assassinator of Pim Fortuyn, acquittal for terrorist Samir A.). A semantic network analysis (chapter 6) shows that in 2004 and 2005 the government was seriously engaged in tracing criminals. The pattern in the news from this period shows that the Prosecutor became the paramount hunter for terrorists and criminals, but the Prosecutor also has to deal with the opposition of judges. The confrontation between the Prosecutor and the judge remains prominent in the research period 2009-2012. An analysis of Associative Framing (chapter 4) shows that after 9/11 the judge gradually drowned in political waters: the probability that in an article about the court no politician is mentioned decreases over the years. In the news a raging debate about the independence of the judge takes place, quite unlike the reassuring legal reflections in judicial treatises on the rule of law. Does the judge's independence mean that attempts to prove that politicians should comply with their 'rule of law', or does this concept refer to the judge's duty to refrain from political interference and from patronizing politicians? Only the full acquittal of Wilders on June 23, 2011 put an end to this lingering debate (pretence 2007, process 2010-2011).

All in all, text mining offers an accurate and differentiated picture of messages in traditional media such as newspapers and internet-based media such as Twitter, although some (usually subjective) historical knowledge is indispensable for interpreting the abundance of quantitative trends and patterns produced by text mining.

3: Does media coverage match with time series of statistical agencies?

Most developments that are outlined in the media have no counterpart in time series gathered by statistical agencies (CBS, SCP, Eurostat). The trend of the number of violent crimes is an exception. The number of crimes shows a gradual decrease (Wittebrood & Nieuwbeerta, 2006). The media coverage in the years 2004-2005, however, in many ways shows a peak relative to the media coverage in the earlier (1993-1994) and later research period (2009-2012). This peak in the news, which consists of increased attention for terrorists, Muslim fundamentalists, immigrants and criminals, derives from a strong role in the news for the Prosecuter, and for the Minister of Justice. In 2004 and in 2005, the Minister of Justice becomes the second most newsworthy political actor, after the Prime Minister. In the years before and the years after 2004-2005, the Minister of Justice often did not even enter the political top 10 of media publicity (Kleinnijenhuis, et al, 2009). Time series from statistical agencies are clearly less important for news selection than the political agenda and the social agenda, which were dominated after 9/11 by terrorists, Islamic fundamentalists, immigrants and criminals. Whatever the case, the media coverage is not consistent with time series of statistical offices.

4: Validity and reliability of obtained results with text mining

Chapter 2 and the appendices elucidate which types of validity tests and reliability tests were performed. The tests indicate that text mining often leads to erroneous conclusions on the level of specific news items and specific sentences. Results per sentence and even per news item are fairly unreliable in some aspects. If a specific text mining approach (i.e., chapter 5, media authority; chapter six, sentiment analysis in the context of semantic network analysis) presupposes the outcomes of various preprocessing tools (e.g. sentence boundary allocation, part-of-speech tagging, automated grammar parsing, sentiment detection) then possible sources of errors easily accumulate.

Even at a higher aggregation level (medium type per period, or even complete periods, as described in chapter 6) it is almost certain that not every single sentiment is measured appropriately, but we do not know what precisely is due to erratic preprocessing (e.g. sentiment in the relationship of the judge towards suspects / criminals, or precisely in the relationship between the Prosecutor and the advocacy?). Nevertheless, the law of large numbers suggests that at a higher level of aggregation, the *pattern* of text properties that are found with text mining reflect the reality of news reports. This forms the basis for a cautious comparison of the pattern in reporting in one period with the pattern of reporting in a different period.

Incremental improvements of applied research techniques in text mining is possible. For example, the content analysis in order to identify key phrases (see chapter 2) can be improved further, but this requires new research efforts.

The text mining approaches presented in this study enables continued use in the future (based on the usual GNU license). Links to data from continuous survey research into public opinion remain necessary, because it is not guaranteed that everything that will be reported in the media in the years to come will influence the audience of readers, viewers and Internet users along the same lines of influence as in the research period 1993-2011.

It may be added that an alternative for text mining to achieve similar statements about the media coverage regarding trust in the rule of law is difficult to imagine. It is possible to envisage a different way to process a quarter of a million newspaper reports, transcripts of over five hundred television programs, a number of websites and ¾ million tweets, for example with random samples of news items that could be coded by a team of coders. But even in this case, it would remain very difficult to arrive at systematic, detailed and differentiated maps of the news, that would make possible the news effects study presented in chapter 7.

5: Media and news items to be included in text mining studies

In this study, newspapers, television news, websites and tweets are included. Digital availability is a prerequisite for the inclusion in text mining studies. This excluded, for example, political websites and tweets as sources of political information in 1993-1994 and even in 2005-2006. Newspapers could be included from the moment that they became digitally available. This explains the choice of the twenty years research period 1993-2012.

If the sciences behind the many text mining techniques continue to develop newer and more advanced approaches for text mining, then new research techniques for text mining will be developed in the foreseeable future that enable a reliable analysis of news items that pose problems for the current text mining techniques (e.g., short Twitter messages, messages that require advanced anaphora resolution, messages with humor, posts in which a lot of prior knowledge is assumed).

Digital availability does not imply digital availability for others. Messages that are digitally locked down (SMS, email, MSN, private Facebook, WhatsApp, etc.) must be disregarded in public text mining studies. For future text mining studies, gradually more media sources will become available. Old newspaper volumes are digitized. More and better applications are developed to scrape messages from a greater variety of social media. Applications that analyze responses to messages in conjunction with the messages themselves have already been developed. The development of applications for automated face recognition in motion pictures is still in its infancy. It will still take years before images and texts can be combined easily.

6: Is trust in the rule of law affected by the news in one's media?

It is far from obvious that media images of developments with respect to the rule of law affect cognitions and attitudes of audience members. A news effects study was performed to test whether the news that was described here did actually have an impact on its audience. The news effects study shows that the news media coverage of issues related to rule of law that were covered in the media of one's personal choice did indeed affect one's personal trust in the rule of law in the next quarter. It was known already that trust is strongly correlated with socio-demographic background characteristics such

as education and wealth. It was known also that trust is often a manifestation of generalized trust in any person or institution whatsoever. This study shows that focus on the person and the institution of the court, and on the judicial institutions in general, and especially a focus on the content of legal processes, has a positive effect on trust in the rule of law. These research results show the viability of the new policy of the judiciary as proclaimed in a new Press Directive (2008) to strive for greater openness and transparency.

The study shows that the rule of law is decreased by crime news, discussions on civic rights, the rule of law, news about the release or escape of prisoners, and by news about the PVV (the anti-immigrant party).

Based on the distinction of Van den Berg, Hoekendijk and Niemeijer (2012) between policy options to increase trust in the rule of law at the relational level, the organizational level, and the substantive level, it can be said that the media apparently increase trust at the relational level (bridging, management of expectations) and at the organizational level (information, accountability, transparency, professionalism) with their news provision about the institutions of law about the judicial process. In contrast, the large amount of news about crime, escapes of psychiatric criminals and the release from prison of dangerous criminals (e.g. Willem Holleeder) on the substantive level may give rise to thoughts that the law fails (no austerity, no rigor, no morality), which in turn undermines trust in the judiciary.

Why news about the PVV, the rule of law, fundamental rights would undermine trust in the rule of law depends of course on the specific context of the news about these subjects during the research period (cf. previous section). The preceding chapters showed that in the last part of the research period, and particularly after the final acquittal of PVV leader Geert Wilders, these topics in the news fade into the background. In the field of justice other issues come to the fore (pedophilia, cybercrime, and privacy), whereas economic issues (credit crisis, euro crisis) decreased the news value of the immigration issue as a whole. Based on the results of the news effects analysis, it is therefore not unsurprising that trust in the rule of law since the third quarter of 2011 is higher than ever before since measurements were taken (in 2009) (Dekker et al, 2012b, p.10).

All in all, the conclusion is that the media do indeed exert an influence on citizens' trust in the rule of law. The media coverage can demonstrably contribute to, or undermine, trust in the judiciary.

Conclusion

The answers to the sub-questions enable an answer to the overarching Research Question.

Text mining may indeed contribute to new insights into the formation of trust in the rule of law. Indeed, text mining can unravel the image that traditional media such as newspapers and internet-based media like Twitter present of developments on which citizens base their trust in the rule of law. The reliability and validity of text mining is sufficient at the aggregate level (coverage per period, medium, etc.), except

for the reliability of text mining of Twitter messages with a divergent sentence structure. This enables statements about characteristic patterns in news items from separate periods, or characteristic patterns in the reports of individual media. The results of text mining enables news effects research, at least if links can be made to ongoing survey research into public opinion about the rule of law. News effects research shows that citizens’ trust in the rule of law depends on the media coverage of their choice.

Appendix A: Overzicht geanalyseerde mediadata

Dataverzameling

In dit onderzoek worden digitaal beschikbare media in drie verschillende perioden (1: 1993-1994; 2: 2004-2005; 3: 2009 – 2012 (tot en met het eerste kwartaal)) met elkaar vergeleken, waarbij alleen voor de derde periode data over andere media dan dagbladen digitaal verkrijgbaar waren.

Het onderzoek richt zich op landelijke dagbladen (NRC handelsblad, Trouw, Algemeen Dagblad, Volkskrant en de Telegraaf), gratis dagbladen (Metro en Spits), regionale dagbladen (Dagblad van het Noorden en de Limburger), nieuws en actualiteiten van de publieke televisie (NOS journaal, De Wereld Draait Door en Een Vandaag), nieuwswebsites (GeenStijl en Foknieuws) en Twitter. In Tabel A-1 is aangegeven hoe per mediumgroep per periode de data verzameld zijn.

Tabel A-1: Bronnen van de artikelen

	Kranten	TV	Websites	Twitter
Periode 1	Lexis Nexis database			
Periode 2	Lexis Nexis database			
Periode 3	Web scraping digitale edities. Ontbrekende artikelen bijgesampled uit Lexis Nexis	Doven en slecht-horenden ondertitels (TT8888)	Web scraping	Twitter streaming API

Afbakening van de onderzoekspopulatie

De artikelen die, gegeven de keuze van onderzochte onderzoeksperioden en onderzochte media, relevant zijn voor dit onderzoek noemen we de onderzoekspopulatie. Om te bepalen of een artikel relevant is wordt deze doorzocht op het genoemd worden van actoren en/of issues die relevant zijn voor het vertrouwen in de rechtsstaat.

Hier dient een deductieve stap gemaakt te worden, waarin de onderzoeker het domein definieert. Omdat het doel van dit onderzoek is om media te analyseren op inhoud die invloed kan hebben op het vertrouwen in de rechtsstaat, volstaat het niet om de populatie te demarqueren als “alle artikelen waarin het woord rechtsstaat voorkomt”. De rechtsstaat als term of begrip hoeft niet aan de orde te komen voor het bevorderen dan wel aantasten van het vertrouwen in de rechtsstaat.

Het afbakenen van de populatie vergt daarom een opsomming die gerelateerd is aan het vertrouwen in de rechtsstaat. In hoofdstuk 1 werd uiteengezet dat de volksvertegenwoordiging, de regering en de rechtspraak, grondrechten, en de grondwet daarbij belangrijke concepten zijn. In hoofdstuk 2 werd uitgelegd dat een ontologie nodig is om dit verder uit te werken (p.23 e.v.). Deze ontologie is opgenomen in Appendix B. Aan de hand van deze ontologie is een selectie van zoektermen gemaakt die gezamenlijk de zoekstring vormen waarmee de populatie afgebakend kan worden—de populatiezoekstring.

Populatiezoekstring

De populatiezoekstring bestaat uit een algemeen deel en een periode-specifiek deel. Het periode-specifieke deel bestaat uit de namen van de ministers en staatssecretarissen die in functie waren in de desbetreffende periode, en de namen van de partijen die in die periode actief waren.

Het algemene deel omvat de termen die raken aan de rechtsstaat. Naast rechtstreekse verwijzingen is gekozen voor verwijzingen naar woorden die verwijzen naar de rechterlijke macht, verwijzingen naar het rechtsproces, verwijzingen naar allerlei schendingen van het recht, en voor verwijzingen naar grondrechten. De populatiezoekstring is zo geformuleerd, dat daarmee ook kan worden gezocht in Twitterberichten. Voor het zoeken in Twitterberichten zijn de beperkingen het grootst: er kan bijvoorbeeld niet worden gezocht op woordcombinaties die maximaal een bepaalde onderlinge woordafstand mogen hebben. Er kan alleen worden gezocht op de verschijningsvormen van woorden, dus niet op de lemma's van woorden. In de zoekstring komen als metatekens uitsluitend de woorden AND en OR, ronde haakjes en de asterisk voor. De asterisk betekent dat elk vervolg van het woord wordt meegenomen. De zoekstring ziet er als volgt uit:

aangifte* OR aanhouding OR aanklagen OR aangeklaag* OR aanklager OR abortus* OR advoca* OR afpers* OR agent OR agenten OR aivd OR alcohol* OR animalcops OR arrestatie* OR arresteren* OR bedreigd OR bedreigt OR belasting* OR beroving OR boete* OR brandsticht* OR burgerrecht* OR cameratoezicht* OR cassatie OR celstraf OR (centraal AND justit*) OR justitie* OR incassobureau OR CJIB OR crimin* OR dief OR diefstal OR dierenmishandeling OR dierenpolitie* OR dieven OR discrimin* OR doodslag OR dronken* OR drugs* OR euthanasie OR flitspaal OR fouilleren OR fraude* OR gearresteerd OR gedetineerden OR gedoogbeleid OR gerechts* OR getuigen* OR gevangen* OR geweld OR geweldd* OR gewelda* OR godsdienstvrijheid OR godslastering OR grondrecht* OR grondwet* OR hangjongeren OR hechtenis OR heling OR "hoge raad!" OR illegalen* OR inbraak OR inbreken OR ingebroken OR internetfraude* OR intimid* OR jeugddetentie OR jeugdgevangenis* OR jeugdinrichting* OR jeugdzorg OR justitie* OR kantonrechter* OR kinderbescherming OR kindermishandel* OR KLPD OR koningin* OR laster OR majesteit OR medeplichtig* OR meineed OR mensenhandel* OR mensenrechten* OR misdaad* OR misdadiger* OR misdrij* OR mishandelaar OR mishandeling OR moord* OR officier* OR dronkenschap OR minister* OR oorlogsrecht OR oplichting OR oplichter* OR opsporing OR opgespoord* OR overlast OR overval OR pedo* OR persvrijheid OR piraterij OR plukze OR politie* OR privacy* OR prostitutie OR raads* OR racis* OR rechtbank* OR rechterlijk* OR rechters OR rechtsgang OR rechtspraak OR rechtsstaat OR rechtssysteem OR rechtstaat OR rechtsysteem OR recidiv* OR reclassering* OR rijksrecherche* OR schadevergoeding* OR schietpartij* OR slachtoffer* OR smaad OR spionage OR steekpartij* OR stemrecht OR strafvervolging OR tbs* OR terroris* OR uitzetcentrum OR vandalis* OR verdacht* OR verduistering* OR verhoor OR verjaring OR verkeersboete* OR verkrachting* OR vernieling OR veroordeling OR vonnis* OR meningsuiting OR vrouwenhandel* OR wapenbezit* OR werkstraf OR wetswijziging OR witwas* OR wodc

Sport- en buitenlandfilter

Er worden ook artikelen gevonden met de populatiezoekstring, die inhoudelijk toch niet relevant zijn voor dit onderzoek. In dit onderzoek is dit voornamelijk het geval met artikelen over het buitenland en over sport (voetbaltrainer Dick Advocaat wordt door de zoekstring als advocaat aangemerkt, bijvoorbeeld).

Relevantiefilter buitenland

In dit onderzoek wordt alleen gekeken naar artikelen die relevant zijn voor de rechtsstaat in Nederland. Artikelen waarin het buitenland genoemd wordt zijn daarom uit de populatie gefilterd, tenzij ook Nederland of een van de Nederlandse politieke partijen expliciet genoemd worden.

Relevantiefilter sport

Veel nieuws gaat over sport, en veel termen die in de maatschappij aan de rechtsstaat gerelateerd zijn hebben ook een plaats binnen de sport. In sport heb je bijvoorbeeld ook slachtoffers, straffen en geweld. Artikelen waarin sporten of sportgerelateerde termen genoemd worden zijn daarom uit de populatie gefilterd. Om te voorkomen dat artikelen die over zowel sport en de rechtsstaat gaan (of artikelen met een toevallige sport-retoriek) onterecht gefilterd worden, bestaat ook hier een uitzondering. Als minstens vier keer een actor genoemd wordt uit de eerste, tweede of derde macht, dan wordt een artikel waarin een sport term voorkomt toch tot de populatie gerekend.

Overzicht onderzoekspopulatie

Tabel A-2 toont een overzicht van de onderzoekspopulatie zoals afgebakend middels de populatie zoekstring en gefilterd op sport en buitenland.

Tabel A-2: Overzicht van onderzoekspopulatie per periode per medium
(aantallen geanalyseerde artikelen / uitzendingen / tweets per periode per medium)

Periode		Landelijke dagbladen					Gratis dagbladen	
		NRC h	Trouw	AD	VK	Telegraaf	Spits	Metro
1	1993-1	4123	3778	4442				
	1993-2	3963	3822	3988				
	1993-3	3627	3380	3791				
	1993-4	4931	4709	5318				
	1994-1	4585	4474	5177				
	1994-2	4491	3116	5221				
	1994-3	3473	3646	3950				
	1994-4	3771	3882	4420				
	per jaar	**16482**	**15404**	**18154**				
2	2004-1	4370	3756	4124	4271	4095		
	2004-2	4040	3532	4194	3939	4103		
	2004-3	3672	3112	3778	3365	4073		
	2004-4	4161	3545	4276	3959	4132		
	2005-1	3862	3392	4029	3559	4180		
	2005-2	4061	3428	4369	3759	4434		
	2005-3	3616	2833	3389	3258	4136		
	2005-4	3837	3713	3042	3990	4464		
	per jaar	**15810**	**13656**	**15601**	**15050**	**16809**		
3	2009-1	3378	2868	2900	4215	3850	1763	2058
	2009-2	4111	3602	3007	4286	3624	1966	2443
	2009-3	3716	4386	2920	4391	3107	1893	1934
	2009-4	3877	3645	3545	4729	2953	2203	1916
	2010-1	4069	4035	3664	5710	3202	2526	1841
	2010-2	3955	4153	4432	5577	3574	1877	2042
	2010-3	3533	2633	2784	4529	4590	1645	1644
	2010-4	4468	3354	3070	5096	4652	1673	1707
	2011-1	5599	3679	3747	4332	4672	1407	1512
	2011-2	6602	3933	4103	5024	5140	1375	1430
	2011-3	5633	2631	3849	4104	4705	1503	1418
	2011-4	4779	3223	4242	4542	4828	848	927
	2012-1	4543	3857	5469	4694	6228	1261	1724
	per jaar	**17927**	**14154**	**14687**	**18840**	**16962**	**6751**	**6953**

Periode		Regionale dagbladen		TV			Nieuwe media		
		D vh Noorden	De Limburger	1 Vandaag	DWDD	NOS 20:00	GeenStijl	Fok.nl	Twitter
3	2009-1	5293	6448	34	28	61	386	1407	
	2009-2	5072	5505	37	18	61	395	1814	
	2009-3	2943	3006	50	15	74	387	1846	
	2009-4	3381	3063	38	29	66	461	2041	
	2010-1	3511	3225	37	27	64	479	2414	
	2010-2	6567	4264	44	39	69	510	2935	
	2010-3	2899	3617	35	11	73	478	2651	
	2010-4	3498	3300	43	44	76	553	3349	
	2011-1	3796	3246	38	34	61	560	2960	
	2011-2	3940	3659	44	26	70	568	3104	
	2011-3	3450	3257	43	15	67	568	3228	
	2011-4	3601	3400	37	27	58	600	3355	
	2012-1	4040	3931	68	50	82	623	3123	727051
	per jaar	**15997**	**15360**	**169**	**112**	**271**	**2021**	**10531**	**2908204**

Appendix B: Ontologie

Binnen de artikelen, items en tweets die relevant zijn blijkens de populatiezoekstring moet worden nagegaan welke voor dit onderzoek relevante entiteiten en concepten, in dit onderzoek toegespitst op relevante actoren en issues, daarin voorkomen. In hoofdstuk 2 (p. 23 e.v.) werd besproken dat deze entiteiten en concepten opgenomen dienen te worden in een *ontologie*, in een gestructureerde lijst van actoren en issues. Het gaat in dit onderzoek om een hiërarchisch gestructureerde lijst, dus om een lijst met een boomstructuur.

In Tabel B-1 is deze boomstructuur weergegeven. De meest algemene termen staan helemaal links. Als een term een specifieker, ondergelegen object bevat, dan staat deze op de volgende rij, ingesprongen naar rechts.

De ontologie geeft weer hoe het domein in dit onderzoek gedefinieerd is. Door de hiërarchische structuur zijn de specifieke objecten (e.g., rechters, diefstal) te herleiden tot de bovenliggende, algemene objecten (e.g., derde macht, criminaliteit).

De ontologie maakt het ook mogelijk om de algemene objecten te meten als de geaggregeerde score van het object zelf met inbegrip van alle specifiekere, ondergelegen objecten. Bijvoorbeeld, onder "Eerste macht, regering" staan "Koning" en "Ministerraad". Onder "Koning" staat het object "leden Koninklijke familie". Als er gerapporteerd wordt op "Eerste macht, regering", dan is dat (tenzij anders vermeld) met inbegrip van van "Koning", "leden Koninklijke familie", "Ministerraad" en alle andere objecten die direct of indirect onder "Ministerraad" staan.

De ontologie in Tabel B-1 is niet volledig uitgeschreven. Bepaalde objecten voor actoren verwijzen naar een lijst met specifieke actoren (de Tweede Kamer omvat, opgesplitst naar partijen, honderdenvijftig leden van de Tweede Kamer). In de tabel zijn deze termen *grijs* gekleurd. Bij actoren kan het algemene object waartoe ze behoren veranderen in de loop van de tijd. Een politicus kan bijvoorbeeld in een bepaalde periode lid zijn van de Tweede Kamer, en in een andere periode minister zijn. Om een politicus correct te classificeren op de functie die hij/zij op dat moment bekleedt is de functie tijdsgebonden en wordt de datum van het artikel in acht genomen.

Toelichting bij Solr query syntax

Amcat maakt gebruik van het Solr search platform (http://lucene.apache.org/solr/). Om de zoektermen voor elke term uit de ontologie in dit onderzoek (laatste kolom Tabel B-1) te kunnen lezen is enige kennis nodig van de Solr query syntax.

Boolean AND / OR / NOT operatoren: logische combinaties. Als een zoekstring uit meerdere onderdelen bestaat (i.e. meerdere woorden of zoekstrings afgebakend met aanhalingstekens) dan bepalen de AND/OR operatoren of beide onderdelen samen moeten voorkomen (AND) of dat minstens een van de onderdelen moet voorkomen (OR). OR is "default", dat wil zeggen da als noch OR, noch AND, tussen twee termen staat, aangenomen wordt dat er OR staat. Als bepaalde woorden of woordcombinaties

juist niet in een artikel mogen voorkomen dan kan de NOT operator gebruikt worden om deze woorden uit te sluiten. Bijvoorbeeld: zoeken op woord 1 NOT woord2 geeft als resultaat alle artikelen waar woord1 in genoemd wordt, tenzij woord2 ook genoemd wordt.

Haakjes: groepering. Een complexe zoekstring kan bestaan uit meerdere onderdelen die af te bakenen zijn met behulp van haakjes. Bijvoorbeeld: woord1 AND woord2 OR woord3 zoekt op artikelen waarin zowel woord1 als woord2 genoemd worden, maar ook alle artikelen waarin alleen woord3 genoemd wordt. Als middels parenthesen de zoekstring wordt veranderd in woord1 AND (woord2 OR woord3), dan wordt gezocht op artikelen waarin woord1 voorkomt samen met minstens een van de woorden tussen parenthesen.

Aanhalingstekens: letterlijk zoeken. Als woorden tussen aanhalingstekens (“) staan (zonder woordafstand operator) dan moeten deze woorden in exact die volgorde en zonder andere woorden ertussen voorkomen.

Tilde: woordafstand operator. Als aan woord tussen aanhalingstekens een tilde als woordafstand operator toegevoegd wordt, dan dienen de woorden tussen aanhalingstekens binnen het aangegeven aantal woorden voor te komen. Bijvoorbeeld, "woord1 woord2"~10 geeft als zoekresultaat de artikelen waarin woord1 op maximaal 10 woorden afstand van woord2 genoemd wordt.

Asterisk: multiple character wildcard. Als een asterix (*) op het eind van een zoekterm is geplaatst, dan wordt gezocht op alle woorden die met de zoekterm beginnen. Bijvoorbeeld: met de zoekstring voetbal* wordt ook gevonden: voetballers, voetbalteam, etc.

Vraagteken: single character wildcard. Als een vraagteken (?) op de plaats van een letter in een woord is geplaatst, dan mag in plaats hiervan elke letter staan. Bijvoorbeeld, met de zoekstring te?t wordt zowel test als text gevonden.

Tabel B-1: Ontologie en zoekstrings

Tabel B-1: Ontologie + zoekstrings

Objecten (algemeen <--> specifiek)	Query
Eerste macht, regering	(regering)
Koning	("koning* beatrix"~5)
leden Koninklijke famile	("konink* familie*"~5)
Ministerraad	(ministerraad ministeries)
Minister-president	("minister president")
Ministerie van (Veiligheid en) Justitie	("ministerie van justitie"~7)
Staatssecretaris van (Veiligheid en) Justitie	("staatsecretaris justitie"~5)
Secretaris-generaal (justitie)	("secretaris generaal justitie"~10)
Minister van (Veiligheid en) Justitie	("minister justitie"~5)
Departementsgebonden uitvoeringsorganen en	
Politie	(politie politieagent*)
KLPD, Korps landelijke politiediensten	("korps landelijke politie*" klpd)
oproerpolitie, Mobiele Eenheid	("mobiele eenheid" oproerpolitie*)
regiokorpsen	(regiokorps*)
korpschef	(korpschef* hoofdcommisaris*)
dierenpolitie, animal cops	(animalcops dierenpolitie*)
rijksrecherche	(rijksrecherche*)
Gevangeniswezen, Dienst justitiele inrichtin	("dienst justitiele inrichtingen" dji)
gevangenis, huis van bewaring	("huis van bewaring" gevangenis*)
Gevangenisdirecteur	(gevangenisdirecteur*)
Justitiele jeugdinrichting	("justiti* jeugdinrichting*")
TBS instelling	("tbs (instelling* OR kliniek)"~5)
uitzetcentrum	(uitzetcentrum)
forensisch-psychiatrisch centrum	("forensisch* psychiatrisch*")
CJIB, centraal justitieel incassobureau	("justitieel* incasso*" cjib)
Raad voor de Kinderbescherming	("raad kinderbescherming*"~4)
Justis, uitvoeringsdienst toetsing, integriteit	(justis "toetsing integr* screen*"~5)
Inspectie openbare orde en veiligheid	("inspectie openbare orde veiligheid"~5)
Raad voor de rechtspraak	("raad (voor OR van) de rechtspraak")
AID, Algemene Inspectiedienst	("(algemene OR alg) inspectiedienst*" "(algemene OR alg) inspectie dienst")
AIVD algemene inlichtingen en veiligheidsd	(aivd "(algemene OR alg) inlichting* veiligheids* dienst*"~5)
hoofd AIVD	(“hoofd aivd”~3)
BOM, bureau landelijk OJ Meldingen ongeb	("bureau melding* ongebruikel* transactie*"~7)
BOOM, bureau ontnemingswetgeving OM,	("bureau* ondernemingswetgeving*" plukze*)
NCTB, nationaal coordinator terrorismebes	(nctb "nationa* coordinator terrorismebestrijding")
NFI, Nederlands Forensisch Instituut	("nederlands forensisch instituut" nfi)
Reclassering Nederland	("reclassering nederland")
WODC, wetenschappelijk informatie- en do	(wodc "wetenschappelijk informatie* documentatiecentrum"~5)
Ministerie van Algemene Zaken	("ministerie alg* zaken" "ministerie van alg* zaken" "ministerie algemene zaken"~5)
Minister van Algemene Zaken	("minister alg* zaken" "minister van alg* zaken" "minister algemene zaken"~5)
Ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking	("ministerie ontwikkelingssamenwerking"~5)
Minister voor Ontwikkelingssamenwerking	("minister ontwikkelingssamenwerking"~5)
Staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerki	("staatssecretaris ontwikkelingssamenwerking"~5)
Ministeier voor Jeugd en Gezin	("ministerie jeugd en gezin"~5)
Minister voor Jeugd en Gezin	("minister jeugd en gezin"~5)
Staatssecretaris voor Jeugd en Gezin	("staatssecretaris jeugd en gezin"~5)
Ministerie voor Wonen, Wijken en Integratie	("ministerie wonen wijken integratie"~7 "ministerie wwi"~5)
Minister voor Wonen, Wijken en Integratie	("minister wonen wijken integratie"~7 "minister wwi"~5)
Staatsecretaris voor Wonen, Wijken en Integrati	("staatssecretaris wonen wijken integratie"~7 "staatssecretaris wwi"~5)

Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel	("minister immigratie integratie asiel"~7 "minister vreemdelingenzaken integratie"~7)
Staatssecretaris voor Immigratie, Integratie en A	("staatssecretaris immigratie asiel"~7 "staatssecretaris vreemdelingenzaken integratie"~7)
Ministerie van Defensie	("ministerie defensie"~5)
Minister van Defensie	("minister defensie"~5)
Staatssecretaris van Defensie	("staatssecretaris defensie"~5)
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	("ministerie volksgezondheid welzijn"~10 "ministerie (wvc OR vws)"~5)
Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	("minister volksgezondheid welzijn"~10 "minister (wvc OR vws)"~5)
Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn	("staatssecretaris volksgezondheid welzijn"~10 "staatssecretaris (wvc OR vws)"~5)
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	("ministerie sociale zaken werkgelegenheid"~7 "ministerie szw"~5)
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	("minister sociale zaken werkgelegenheid"~7 "minister szw"~5)
Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgel	("staatssecretaris sociale zaken werkgelegenheid"~7 "staatssecretaris szw"~5)
Ministerie van Infrastructuur en Milieu	("ministerie infrastructuur milieu"~7)
Minister van Infrastructuur en Milieu	("minister infrastructuur milieu"~7)
Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu	("staatssecretaris infrastructuur milieu"~7)
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwalitei	("ministerie landbouw natuur*"~10 "ministerie lnv"~5)
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwal	("minister landbouw natuur*"~10 "minister lnv"~5)
Staatssecretaris van Landbouw, Natuur en Voed	("staatssecretaris landbouw natuur*"~10 "staatssecretaris lnv"~5)
Ministerie van Economische Zaken	("ministerie economische zaken"~7)
Minister van Economische Zaken	("minister economische zaken"~7)
Staatssecretaris van Economische Zaken	("staatssecretaris economische zaken"~7)
Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordenin	("ministerie volkshuisvesting ruimtelijke ordening"~10 "ministerie vrom"~5)
Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Orde	("minister volkshuisvesting ruimtelijke ordening"~10 "minister vrom"~5)
Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelij	("staatssecretaris volkshuisvesting ruimtelijke ordening"~10 "staatssecretaris vrom"~5)
Ministerie van Financien	("ministerie financien"~5)
Minister van Financien	("minister financien"~5)
Staatssecretaris van Financien	("staatssecretaris financien"~5)
Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en In	("ministerie economische zaken landbouw innovatie"~10 "ministerie eli"~5)
Minister van Economische Zaken, Landbouw en	("minister economische zaken landbouw innovatie"~10 "minister eli"~5)
Staatssecretaris van Economische Zaken, Land	("staatssecretaris economische zaken landbouw innovatie"~10 "staatssecretaris eli"~5)
Ministerie van Buitenlandse Zaken	("ministerie buitenlandse zaken"~7 "ministerie buza"~5)
Minister van Buitenlandse Zaken	("minister buitenlandse zaken"~7 "minister buza"~5)
Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken	("staatssecretaris buitenlandse zaken"~7 "staatssecretaris buza"~5)
Ministerie van Verkeer en Waterstaat	("ministerie verkeer waterstaat"~7 "ministerie venw"~5)
Minister van Verkeer en Waterstaat	("minister verkeer waterstaat"~7 "minister venw"~5)
Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat	("staatssecretaris verkeer waterstaat"~7 "staatssecretaris venw"~5)
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrel	("ministerie binnenlandse zaken"~7 "ministerie bestuurlijke vernieuwing koninksrijksrelaties"~7 "ministerie (bzk OR biza)"~5)
Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijks	("minister binnenlandse zaken"~7 "minister bestuurlijke vernieuwing koninksrijksrelaties"~7 "minister (bzk OR biza)"~5)
Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken	("staatssecretaris binnenlandse zaken"~7 "staatssecretaris bestuurlijke vernieuwing koninksrijksrelaties"~7 "staatssecretaris (bzk OR biza)"~5)
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	("ministerie onderwijs wetenschap*"~7 "ministerie (ocw OR okw)"~5)
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	("minister onderwijs wetenschap*"~7 "minister (ocw OR okw)"~5)
Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wet	("staatssecretaris onderwijs wetenschap*"~7 "staatssecretaris (ocw OR okw)"~5)

Tweede macht, parlement	("parlement")
Tweede Kamer	("(2e OR tweede) kamer")
Tweede-kamerleden	("(leden OR lid) tweede kamer"~5 "tweede (kamerleden OR kamerlid)"~5)
Eerste Kamer	("(1e OR eerste) kamer")
Eerste-kamerleden	("(leden OR lid) eerste kamer"~5 "eerste (kamerleden OR kamerlid)"~5)
Partijen	
cda	(cda "christen democratisch appel")
pvv	(pvv "partij voor de vrijheid" "groep wilders")
vvd	(vvd "volkspartij vrijheid democratie"~5)
groenlinks	(groenlinks)
sp	(sp "socialistische partij")
d66	(d66 "democraten 66")
sgp	(sgp "staatkundig gereformeerde partij")
pvda	(pvda "partij van de arbeid")
pvdd	(pvdd "partij voor de dieren")
christenunie	(cu christenunie)
ton	("trots op nederland" (ton AND verdonk))
lpf	(lfp "lijst (fortuyn OR fortuin)"~3)
leefbaar nederland	("leefbaar nederland")
aov	(aov "algemeen ouderen verbond")
cd	("centrum democraten")
rpf	(rpf "reformatorische politieke federatie")
gpv	(gpv "gereformeerd politiek verbond")
Rechtspraak	("(rechterlijke OR derde) macht")
Zittende magistratuur	((rechter AND (rechtspraak rechtstaat advoca* rechtza* rechtspro*)) rechters "zittende magistra*"~5)
Rechtbank, kantongerecht, arrondisementsrechtban	(kantonrecht* kantongerech* rechtbank* arrondissementsrecht*)
Gerechtshof	(gerechtsho*)
raadsheren gerechtshof	(raadsheer OR raadsheren) AND gerechtshof raadsheer raadsheren not ("raadsheer hoge raad"~10 OR "raadsheren hoge raad"~10)
wrakingskamer	(wrakingskamer*)
Hoge Raad	("hoge raad")
president Hoge Raad	("president hoge raad"~10 corstens AND "hoge raad" not ("oud president" "voormalig president"))
raadsheren HR	("raadshe* hoge raad"~10 "procureu* generaal hoge raad"~10 "advoca* generaal hoge raad"~10 not "college van procureurs generaal")
Openbaar ministerie, staande magistratuur	("openba* ministerie" "staande magistra*"~5 "het om" not ("hoe het is om"~5 "het is om het"~5 "het om ging"~5 "het om gaat"~5 "het om gaan"~10 "het om draait"~5 "het om draaide"~5 "draaien het om"~5 "het om te"~10 "lijst om het"~5 "om het leven"))
College van Procureurs-Generaal	("college van procureurs generaal"~10 "super pg")
Voorzitter College van Procureurs-Generaal	("voorzitter college van procureurs generaal"~10)
procureur-generaal	
hoofdofficier van Justitie	("hoofdofficie* van justitie"~5)
officier van justitie	
(hoofd)advocaat-Generaal	("hoofdadvoca* generaal"~5)
Advocatuur, rechtsbescherming	(advoca* rechtsbescherming)
advocatenkantoren	(advocatenkanto* advocatenmaatschappi*)
topadvocaten	(topadvocaat topadvocaten)
Raad van State, afdeling bestuursrechtspraak	("raad van state" "afdelin* bestuursrechtspraak"~5)
Raad van State voorzitter afdeling Bestuursrechtspra	
vice-voorzitter Raad van State	("vice presiden* raad van state"~10)
Onderzoeksrechter (rechter-commissaris)	(onderzoeksrechter onderzoekrechters "rechter commissaris")
Centrale raad van beroep	("centrale raad (van OR voor) beroep")
College van beroep voor het bedrijfsleven	("college (van OR voor) beroep" cbb not "centraal bureau voor de biografie")

Overige Actoren (alleen hoofdcategorieen genoemd)	
burgers, burgerij, bevolking	(burger* burgerij* bevolking*)
verdachten / criminelen, plegers misdrijf, medeplichti	(verdachte verdachten crimineel criminelen dader daders pleger* misdadiger* terrorist* medeplichtige* not (film tv))
topcriminelen	(topcrimine*)
slachtoffers van, benadeelden door verdachten/crimi	(slachtoffer slachtoffers not (film tv afl.) not ("slachtoffe* (aardbeving OR tsunami OR overstromin* OR orka* OR dier OR dieren)"~5))
getuigen en getuige-deskundigen	(getuige getuigen kroongetuige kroongetuigen "getuig* deskundig*" not ("te getuigen" "zou getuigen"~5 "getuigen (voor OR tegen)"~5))
topgetuigen	(topgetuig*)
EU	
Europees Hof van Justitie/ Hof van Justitie van de E	("europe* hof justitie"~10 "europe* hof luxemburg"~10 "eu hof"~5)
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	("europe* hof rechten mens"~10 "europe* hof mensenrechten"~5 "europe* hof straatsburg"~10 ehrm "europe* mensenrechtenhof")
Justititele Issues	
Rechtsdomeinen	
Strafrecht	(strafrecht* not ("islamitisch* strafrecht" "internationaal strafrecht"))
Privaatrecht, civiel recht, burgerlijk recht	(privaatrecht* "burgerlijk recht" not "internationaal privaatrecht")
procesrecht	(procesrecht* not "straf- en procesrecht")
familierecht	(familierecht*)
vermogensrecht	(vermogensrecht*)
handelsrecht	(handelsrecht)
erfrecht	(erfrecht*)
jeugdrecht	(jeugdrecht jeugdrechter)
arbeidsrecht	(arbeidsrecht*)
Staatsrecht	(staatsrecht*)
vaststellen wet, wetswijziging	(wetswijziging "invoering wet"~5 "invoering wetten"~5 "invoering wetgeving"~5 "wijziging wet"~5 "wijziging wetgeving"~5)
grondwetswijzinging	(grondwetswijziging "wijziging grondwet"~5)
Bestuursrecht	(bestuursrecht*)
algemene maatregel van bestuur, uitvoeringsbe	(uitvoeringsbesluit*)
beschikking	
Belastingrecht, fiscaal recht	(belastingrecht*)
mensenrechten	(mensenrechten "rechten van de mens" "human rights" amnesty)
oorlogsrecht, internationaal recht	(oorlogsrecht "internationaal recht" "conventie geneve"~5 "geneefse conventie"~5 "internationaal misdaden tegen misdaad tegen de menselijkheidde menselijkheidstrafhof")
Rechten	(recht rechten not ("recht trok"~5 "recht overeind"~5 "recht door zee" "(studi* OR stude* OR gestudeer*) rechten"~5))
grondrechten, burgerrechten	(grondrecht grondrechten "grondwettelij* (recht OR rechten)"~10 burgerrecht burgerrechten mensenrecht mensenrechten basisrecht* basismensenrecht* not ("(neem* OR nam) niet nauw met mensenrechten"~5 "(overtre* OR schend* OR schaad* OR geschaad OR strijdig) (mensenrechten OR grondrechten)"~5))
Schaden mensenrechten/grondrechten	("(neem* OR nam) niet nauw met mensenrechten"~5 "(overtre* OR schend* OR schaad* OR geschaad OR strijdig) (mensenrechten OR grondrechten)"~5)
klassieke grondrechten	("klassieke grondrechten")

recht op leven	("recht op leven" "recht om te leven" "(recht* OR grondrech*) (zelfbeschikking OR zelfbestemming)"~5 "zelfbeschikkingsrecht")
vrijheid van godsdienst, levensovertuiging	("vrijhe* van (godsdienst OR levensbeschouwing OR levensovertuiging OR geloof OR geloofsovertuigin*)" godsdienstvrijheid* "religieuze vrijh*")
vrijheid van drukpers	(drukpersvrijheid persvrijheid "(journalis* OR drukpers OR pers) (vrijhe* OR onafhankelij*)"~10 "vrijheid (nieuwsgaring OR informatie)"~5)
verschoningsrecht	(verschoningsrecht)
censuur	(persbreidel censu* gecensureerd* "(pers OR pers* OR journalis* OR verslaggeve* OR media) de mond (gesnoer* OR snoer*)"~10)
vrijheid van onderwijs	("vrijheid van onderwijs" onderwijsvrijhe*)
vrijheid van meningsuiting	("vrijheid van meningsuiting"~5 internetvrijhe*)
vrijheid van vereniging	("(vrijheid OR recht) van (vereniging OR vergadering)" "vrijheid samenkomen"~5 vergaderingsrecht verenigingsrecht)
vrijheid van processie, recht van demonstra	(demonstratierecht* "recht op (demonstr* OR protes*)"~7 "(rech* OR vrijheid) om te (demonstr* OR protes*)"~7 "vrijheid van (processie OR demonstr* OR protes*)"~7)
stemrecht, staatkundige vrijheid	(stemrecht kiesrecht "recht om te stemm*"~10 not "(stemrecht OR kiesrecht OR stemmen) (aandee* OR aandelen OR leden OR bank OR banken OR bedrijf OR bedrijven OR kerkbestuur OR imf OR commissie)"~10)
actief stemrecht	("actief (stemrecht OR kiesrecht OR stemgerechtig* OR kiesgerechtig*)" "recht verkiesbaar"~10)
gelijksheidsverboden, verboden op ongelijke be	("artikel 1 grondwet"~10 "recht gelijke (behandeling OR kansen OR beloning)"~10 antidiscriminatieartikel antidiscriminatiewet discriminatiebeginsel "wet gelijke behandeling")
positieve discriminatie	("positie* discrim*" allochtonenquot* vrouwenquot* "quot* (allochto* OR vrou*)"~10 not quote)
rassendiscriminatie, ongelijke behandeling	(racis* rassendiscriminatie "(discrimin* OR onderscheid OR achterstell*) (etni* OR ras OR afkomst OR immigr* OR migr* OR buitenlan* OR huidskleur OR allochto* OR turk* OR marokk* OR roma)"~10 not (immigratie onderscheiding turkije marokko "buitenlandse bedrijven"))
discriminatie naar geslacht, achterstelling v	("(discrimin* OR achterstell* OR onderscheid) (vrou* OR man OR geslacht OR gender)"~5 "ongelijke behandel* (man OR vrou*)"~5 vrouwendiscrimin* mannendiscrimin* genderdiscrimin* seksis*)
discriminatie seksuele geaardheid, achterst	("(discrimin* OR intoler* OR pest* OR gepes* OR wegpes* OR weggepes* OR onderscheid) (homo* OR lesbi* OR seksu* OR transseksu* OR geaardheid OR transgender OR biseksu*)"~10 homodiscriminatie homofobi* homoha*)
discriminatie op grond van geloof	("(discrimin* OR onderscheid) (gelo* OR christe* OR mosli* OR isla* OR jode* OR jood* OR levensbeschouwing)"~10 antisemi* jodenhaat jodenhater)
discriminatie op grond van politieke gezindh	("discrimin* politieke gezindheid"~10 "discrimin* (levensovertuiging OR ideologi*)"~10)
bescherming persoonlijke levenssfeer	(privacybescherm* "(bescherming OR beschermen OR grondrech*) (privacy OR prive OR prive* OR persoonsgegevens OR persoonlij*)"~10 "recht op privacy"~10 "(privacy OR persoonsgegevens OR privegegevens OR priveleven OR privesfeer) beschermd"~10 not (priveeigendom* "college bescherming persoonsgegevens"))
bescherming brief- en telefoongeheim	(briefgeheim telefoongeheim not (film jeugdfilm tv-serie serie telefilm jeugdroman kinderboek verfilming boek terlouw*))
inbreuk op privacy	("(schend OR schend* OR schond OR schond* OR geschonden OR inbreu*) privacy"~10 privacyschendin*)
sociale grondrechten	("socia* grondrech*"~5 not ("sociaal netwerk" "sociale netwerken" grondrechtenpartij))
zorgplicht overheid (bv voor werkgelegenhe	("zorgplich* (staat OR overhe* OR staatsburge* OR burge* OR vetera*)"~10)

rechtsboeken	(wetboek* rechtsboek*)
Grondwet	(grondwet*)
burgerlijk wetboek	("burgerlijk wetboek")
wetboek van strafrecht	("wetboek van strafrecht")
EVRM, Europees verdrag rechten van de Mens	("(europees OR europese) verdrag rechten van de mens"~10 "evrm" "(europese OR europees OR europa) verdrag mensenrechten"~10)
Algemene beginselen van behoorlijk bestuur	("beginselen behoorlijk bestuur"~10 "abbb")
Verbod op dÈtournement de pouvoir	("detournement de pouvoir")
Rechtsstaat	(rechtsstaat rechtstaat)
Rechtsproces, rechtspraak	(rechtsproces rechtspraak)
Opsporing	(opsporing*)
inzet opsporingsmiddelen	(opsporingsmiddel*)
camerabeveiliging, beveiliging met bewegir	(camerabeveiliging "beveiliging camera"~10 cctv not (china chinese))
flitspaal	(flitspa*)
stelselmatige observatie	("stelselmatige observatie")
fouilleren	(fouille*)
preventief fouilleren	("preventief fouille*"~5)
infiltratie	("undercover operatie*"~10)
telefoontap	(telefoontap* "afluisteren telefoon*"~10)
internettap	(internettap*)
betreden verboden plaatsen	
opslag persoonsgegevens	("opslag persoonsgegevens"~10 biometrisc*)
DNA-bevolkingsonderzoek	
vingerafdrukken nemen	(vingerafdruk* AND paspoort)
Meld misdaad anoniem	("misdaad anoniem"~10 "anonie* tip*"~10 kliklijn)
aangifte	(aangifte* not belasting*)
strafvervolging. rechtsvervolging, aanhouding, a	(strafvervolging vervolging* rechtsvervolging* aanhouding* aangehouden arrestatie* gearresteerd*)
verhoor, politieverhoor	(verhoor*politieverhoor verhoren)
rechtsgang, berechting, rechtsproces	(rechtsgang berecht* rechtsproces*)
dagvaarding terechtzitting	(dagvaarding*)
rechterlijke uitspraak, arrest, vonnis, strafbeschi	("(uitspraak OR oordeel) rechter*"~10 "arrest recht*"~10 strafbeschikking not "onder arrest")
uitspraak in kort geding	("(uitspraak OR oordeel) geding"~10)
wraking	(wraking* gewraakt wraakte)
rechterlijke dwaling, veroordeling onschuldi	("rechterlijke dwaling" "gerechtelijke dwaling" "veroorde* onschuldig*"~5)
hoger beroep	("hoger beroep")
beroep bij Hoge Raad	(cassatie)
straf, sanctie, veroordeling	(veroordeling* "(rechtbank OR rechter*) sanctie"~5 "(rechtbank OR rechter*) straf"~5)
Gevangenisstraf, vrijheidsstraf	(gevangenisstraf* vrijheidsstraf*)
levenslange gevangenisstraf	("levenslang* gevangenis*"~10 "levenslang* veroorde*"~10)
jeugddetentie	(jeugddetentie* jeugdgevangenis* jeugdinrichting*)
invrijheidsstelling, vrijlating, straf uitgezeten	(invrijheidsstelling "vrijgelaten gevang*"~4 "straf (uitgezeten OR uitzitten)"~5)
Hechtenis	(hechtenis detentie opsluiting)
voorlopige hechtenis, verlenging daarvan	("voorlopig* hechtenis"~5)
Tbs, terbeschikkingstelling	(tbs* terbeschikkingstelling)
huisarrest	(huisarrest)
electronic monitoring, enkelband	("elektronisch* toezicht"~5 "elektronisch* enkelband*"~10 "enkelband* toezicht"~10)

Taakstraf, werkstraf, leerstraf	(taakstraf* werkstraf* leerstraf*)
Geldboete / schadevergoeding	(geldboete* schadevergoeding* smartengeld smartegeld)
veroordeling proceskosten	(proceskosten)
Verkeersboetes	(verkeersboete* "boete* snelheid"~10 "boete* verkeersovertreding*"~5)
parkeerboetes	(parkeerboete*)
Ontzetting uit ambt, beroep, functie	("ontzetting (ambt OR beroep OR functie)"~10)
Verbeurdverklaring, beslaglegging eigendomme	(verbeurdverklaring* beslaglegging*)
Ontzegging rijbevoegdheid	(rijontzegging*"ontzegging rij*"~10 "rijbewijs (inleveren OR ingenomen OR afgepakt)"~5)
Straat- / contactverbod	(straatverbod contactverbod)
Doodstraf	(doodstraf executie* not(executieve "uitstel van executie" executieveiling* executiekosten executieverko*))
Maximumstraf (verhoging)	(maximumstraf*)
Minimumstraf (instelling, verhoging)	(minimumstraf*)
Tenuitvoerlegging	(tenuitvoerlegging)
verjaring	(verjaring* verjaard)
Gedoogbeleid	("gedoogbeleid* (cannabis OR wiet OR hasj OR blowe* OR softdrugs OR drug* OR coffeeshop*)"~50)
criminaliteit, strafbare feiten	(criminaliteit* "strafbare feiten" "strafbaar feit")
misdrijf, misdaad	(misdrij* misdaden delict* not("misdaden tegen de menselijkheid" "misdaad tegen de menselijkheid" delicti delicto delictplegers))
Geweldsmisdrijven	(geweldpleging* geweldsmisdrij* geweldmisdrij* mishandel* not("geestelijk* mishandel*"))
aanslag op leven of vrijheid	
aanslag op Koning	("aanslag* konin*"~10)
belediging	("belediging recht*"~20 "strafba* belediging"~10)
belediging uitgaande ras, geslacht, sek	(racis* seksis* "belediging* homo*"~10)
aanzetten tot haat of discriminatie	(haatzaai* "haat zaai*"~10 "(aanzetten OR aangezet) haat"~10 "(aanzetten OR aangezet) discrimin*"~10)
smaad, laster; belediging van eer, naa	(smaad laster*)
afluisteren, aftappen persoonlijke gesprekk	("(aftappen OR afluisteren) (telefoon* OR gesprekken)"~10)
godslastering, heiligschennis	(godslaster* blasfemi*)
grafschennis, vernieling begraafplaatsen, lij	(grafschen* lijkschennis "(verniel* OR vandal*) (kerkhof OR begraafplaats*)"~10)
te vondeling leggen	(vondeling* not (vondelingprijs vondelingenweg vondelingenhuis))
vernieling	(verniel* vandal*)
Brandstichting	(brandstichting* pyroma* "brand (stichtt* OR gesticht)"~5)
dijkvernieling, verhindering waterstaats	("verniel* dijk*"~5)
vernieling van openbare nutsvoorzienin	
verhindering verkeer ter zee, lucht, spo	
voedselvergiftiging	(voedselvergiftiging*)
gijzeling, vrijheidsberoving	(vrijheidsberoving* gijzel* ontvoer* not "van gijzel")
samenscholing ondanks bevel tot verspreid	(samenscholing*)
polygamie, dubbel huwelijk	(polygam*)
voor zeden aanstootgevende materialen, b	("verspreid* kinderporn*"~5)
aanranding, verkrachting, groepsverkrachti	(aanrand* aangerand* verkracht* groepsverkr* "dwang seks"~5 "gedwongen seks"~5)
Kinderporno, seks met kinderen	(kinderporn* "seks* (minderjarig* OR kind*)"~5)
kinderlokken, grooming	(kinderlok* "grooming (kinder* OR minderjar*)"~10)
stalken	(stalke* gestalk*)

terreur, terrorisme	(terreur* terror* aanslag* not ("aansla* (belastin* OR immuunsysteem OR ouderdom)"~15 "bruine aanslag"))
deelname terroristische organisatie	("deeln* (terreur* OR terroristisch*)"~10)
bedreiging met geweld, afpersing, intimidat	((bedreigd AND geintimideerd) afpers* afgeperst* bedreig* "dreig* met geweld" "(dreig* OR bedreig*) met (vuurwapen OR wapen OR mes OR hamer)"~10 not ("bedreiging van de status quo" "bedreiging van de (landbouw OR staatsveiligheid OR identiteit OR mores OR bestaan OR economie)"~5))
moord, doodslag	(moord* doodslag doodgeslagen doodslaan omgebracht* gedood vermoord* bloedbad "(stak* OR steek* OR steken) dood"~5 doodgestoken "(schiet* OR schoot OR schoten) dood"~5 doodgeschoten "afrekening* criminel*"~10 liquidatie* liquidee* liquideren geliquideerd* not ("moordend* concurrentie*"~10 "moordend* tempo"~10 "liquide* (bedrij* OR automerk OR pensioenfond* OR fond* OR zaak)"~10))
kindermoord, ombrengen eigen kinder	(kindermoord* kinderdoodslag infanticide "(vermoord OR vermoordt OR vermoordde OR vermoorden OR vermoordden OR doodt OR doodde OR doden OR doodden OR gedood OR gedode OR vermoorde) (jongetje OR meisje OR kind OR kinderen OR kindje)"~10 not (film televisieseri*))
mishandeling, lichamelijk letsel toebrengen	("lichamelijk* letsel"~3 mishandel*)
deelname vechtpartij	(vechtpartij* vechtersba* hooligan*)
veroorzaken dood door schuld	("dood door schuld" "veroorza* dodelij* (ongeval OR ongeval* OR ongeluk OR ongeluk*)"~10 doodrijde*)
illegaal wapenbezit	(wapenbezit "(bezit OR bezitten OR bezat OR bezaten) (wape* OR mes OR messen OR vuurwape*)"~10 not ("(bezit OR bezitten OR bezat OR bezaten) (nucleai* OR biologisc* OR chemisc*) wape*"~5 "(bezit OR bezitten OR bezat OR bezaten) kernwape*"~5 vs))
Huiselijk geweld	("huiselijk* geweld" "geweld in huis" "geweld thuis" thuisgeweld)
Ouderenmishandeling	("mishandel* ouderen"~5 "mishandel* bejaarde*"~5 ouderenmishandel* "geweld* ouderen"~5 OR "geweld* bejaarde*"~5) not ("gewelda* film" kindermishandel* kinderverwaarlo* "verwaarlo* kind*"~5 "mishandel* kind*"~5)
Kindermishandeling	(kindermishandel* kinderverwaarlo* "verwaarlo* kind*"~5 "mishandel* kind*"~5)
Vrouwenbesnijdenis	(vrouwenbesnijden* "besnijd* vrouw*"~5 "besnijd* meisje*"~5)
incest, bloedschennis	(incest* "misbruik* kind* vader"~15 not (incesticide opera toneel* theate* film film*))
Dierenmishandeling, dierenverwaarlozing	(dierenmishandel* dierenverwaarlo* "verwaarlo* (hond OR honden OR kat OR katten OR paard OR paarden OR olifant OR dier OR dieren)"~5 "mishandel* (hond OR honden OR kat OR katten OR paard OR paarden OR olifant OR dier OR dieren)"~5 dierenbeul* not film)
stroperij	("illegale (jacht OR jagers)" strope* not (stroperig* stropertje opera "mouwen op stropen"~10 ned1))
illegale visvangst, overschrijding visqu	("illegale vis*" "vis* fraude*"~5 ("overschr* quot*"~10 AND vis*) overbevis* not (visitekaartje "vist in dezelfde vijver"))
overschrijding melkquotum	((melkquot* "quot* melk*"~10) AND overschr*)
overschrijding gewasquota	
Overval / beroving	(overval* berov* beroof* roofoverval* straatrov* straatroof* rover* not ("(blackburn OR daniel OR rik OR doncaster) rovers" "rover nederland" "(reizigersvereniging OR reizigersorganisatie) rover" "(land OR range) rover"))

Schietpartij	(schietpartij* schietincident* "vuurwapen (schie* OR schoot OR schoten OR beschoot OR beschoten)"~10 "(schoot OR schie* OR schoten) neer"~10 neergeschoten "(schiet* OR schoot OR schoten) dood"~5 doodgeschoten not ("vuurwapen (schietschool OR schietscholen OR schietverenigin* OR schietclu* OR schietsport* OR sportschie*)"~10 schietspe*))
Steekpartij	(steekpartij* messentrekker* "(stak* OR steek*) neer"~10 neergestoken "(stak* OR steek*) dood"~5 doodgestoken not ("(staking OR stakende) neer"~10))
Geldmisdrijven	(fraud* bankfraud* bijstandsfraud* corrupt* witteboordencrimin* geldezel* not ("fraud* (tentame* OR exame* OR toets OR diploma)"~10))
Diefstal, vervreemding	(diefstal stelen steelt gestolen dief dieven ontvreemd* koperdief* koperdieven rover* zakkenrolle* tasjesdief* tasjesdieven not ("kan mij gestolen worden" "gij zult niet stelen" "(steelt OR stal OR stelen OR stalen) de show" "als een dief in de nacht"))
Overval, beroving, roofoverval	(overval* berov* beroof* roofoverval* straatrov* straatroof* rover* gangster* ramkra* not ("(blackburn OR daniel OR rik OR doncaster) rovers" "rover nederland" "(reizigersvereniging OR reizigersorganisatie) rover" "(land OR range) rover" tv film))
Inbraak, huisvredebreuk	(huisvredebreuk inbraak inbraken inbreker inbrekers inbreken ingebroken insluiper insluipers "binnendringen gebouw"~5 not ("(inbraak OR inbraken OR inbreke*) (data* OR netwerk*)"~5 film documentaire))
computervredebreuk, internetfraude, h	(computervredebreuk "inbr* (computer* OR data* OR netwerk*)"~6 datadief* datadieven computerkra* hack* gehackt* computerfraud* internetfraud* "(virus* OR infecte* OR geinfecte* OR besmet*) computer*"~5 computervirus* not computerkracht)
Identiteitsfraude (internet), wachtv	(identiteitsdie* identiteitsfraud* phishing smishing skimm* skimza* skimbende* wachtwoordontvreemd* "ontvreem* (wachtwoord OR pasgegevens OR bankgegevens)"~10 databankfraud*)
comercieel draagmoederschap	("draagmoeder* commerci*"~10)
meineed	(meineed*)
valsemunterij, valse zegels of merken gebr	(valsemunt*)
valsheid in geschrifte, boekhoudfraude, ma	(boekhoudfraud* malvers* zwendel* geschrifte)
paspoortfraude, identiteitsfraude	(paspoortfraud* identiteitsfraud* "vals* identiteit*"~5)
pinpasfraude, creditcardfraude, cyberc	(pinpasfraud* creditcardfraud* cybercrim* "digita* (fraud* OR crimin*)"~5 phishing* skimming geskimd*)
bedrijfsspionage	(bedrijfsspion*)
afpersing	(afpers* afgeperst*)
verduistering	(verduister* not ("verduister* (zon OR maan OR hemel* OR bril* OR gla* OR kame* OR raam OR ramen OR horizon OR pand OR tegenlicht OR dak OR tent)"~6 "(half OR geheel OR geestelijke) verduister*" "in verduistering leven" verduisteringsgordijn* film thriller roman))
bedrog, oplichting	(bedrog bedrogen bedriegt bedriegen zwendel* oplicht* opgelicht* vervals* not (vervalsreactie* bedrieglijk* oplichtend* "schijn bedriegt"~5 "(komt OR komen OR kwam OR kwamen) bedrogen uit"~5 "(dromen OR droom) bedrog"~10 "(ex OR vrouw OR relatie OR partner) (bedriegt OR bedroog OR bedrogen)"~10 roman opera boeken film))
wanbetaling, achterstallige schulden	(wanbetal* "(achterstallig* OR openstaande*) (schuld* OR betaling* OR rekening* OR premiebetaling* OR boete* OR verkeersboete* OR factu*)"~5 "niet (ingelost* OR afgelost*) (schuld* OR betaling* OR rekening*)"~5)
verzekeringsfraude	(verzekeringsfraud* "fraud* (verzeker* OR zorgverzeker*)"~10)
bouwvoorschriften verwaarlozen	("bouwvoorschr* (verwaarlo* OR negere*)"~10)

boekhoudfraude, creatief boekhouden	(boekhoudfraude* fraudeur* "fraud* boekhoud*"~10 "creatie* boekhoud*" witteboordencrimin* belastingontduik* "(ontduik* OR ontdo*) belasting*"~10 "handelen met voorkennis")
merkvervalsing, merknabootsing	(merkvervalsing merknabootsing "(vervals* OR naboots* OR nagebootst* OR nagemaakt*) (merk* OR kleding OR merkkle*)"~5 not ("merk je" OR merkel OR merkt))
onttrekking aan failliete boedel	("onttr* boedel"~10)
bedrieglijke bankbreuk	("bedrieglijke bankbreuk" faillissementsfraude* "fraud* failli*"~10)
inbreuk databank	(datadief* datadiev* "(databank OR database OR databestand) (inbr* OR ingebroken OR kraak* OR gekraakt* OR gehack* OR hack*)"~10)
ambtsmisdrijf, ambtsmisbruik	((ambtsmisdrij* ambtsmisbruik "ambt* (corrupt* OR omkop* OR fraud*)"~10 "onwettig (gedr* OR handel*) ambt*"~10) not ("niet ambtelijk*" film))
ontsnapping gevangenis, gesticht of tbs-ins	("(ontsnap* OR uitbraak OR voortvluchti*) (gevang* OR inrichting OR kliniek OR tbs OR gesticht OR instelling OR crimine* OR misdadiger* OR pedofiel*)"~10 "(vluch* OR gevluch*) (gevang* OR inrichting OR tbs)"~10 not (tv televisie film bioscoop vluchtelin* vluchti*))
kaping, piraterij	(zeerover* piraat piraten piraterij zeepiraat zeepiraten vliegtuigkap* "(kaapt OR kape* OR kaapt* OR gekaapt OR kapin*) (schip OR schepen OR tanker OR tankers OR olietanke* OR megatanke* OR zeiljach* OR jach* OR vissersschip OR vissersschepen OR vliegtui* OR trein OR treinen OR tax*)"~5 not ("pirates of the caribbean" "jack sparrow" "de sims" theate* film tv scheepvaartmuseum "piet piraat"))
heling	("(gekocht* OR opgekocht* OR kopen OR kocht* OR koopt OR opkopen) (gestolen OR verduisterd*)"~10 heling heler* heling)
witwassen	(witwas* witgewassen)
medeplichtigheid	(medeplichtig* medeschuldig*)
recidive	(recidiv* "stelselmatige dader*" veelpleger* "dezelfde dader*" "(herhaaldelijk OR opnieuw) begaan misdrij*"~10)
Zedenmisdrijven	(seksschanda* ontucht* misbruik* zedenmisdrij* zedencrimin*)
Seksuele kindermishandeling	(kinderporno* kindverkracht* pedo* "seksuele mishandeling (kind OR kind* OR baby OR jongetje OR jongetje* OR meisje* OR meisje OR kleuter OR kleuter* OR peuter OR peuter* OR tiener OR tiener*) "~10 kinderprostitut* kinderseks* kinderlust* "(misbruik OR misbruik* OR vergre* OR verkracht OR verkracht* OR aangerand* OR aanranden OR aangerand OR seks OR seks*) (kind OR kind* OR baby OR jonge* OR meisje* OR meisje OR kleuter OR kleuter* OR peuter OR peuter* OR tiener OR tiener*) "~10 "(porno* OR porno) (kind* OR kind)"~10 not (pedometer* pedofielenvereniging pedoclub "pedofiel* neigin*"))
Aanranding, schending eerbaarheid	(aanranding* aanrande* aangerand "(schending OR schend* OR geschond*) eerbaarheid"~5)
Verkrachting	(verkracht* "(gedwonge* OR dwon* OR dwin*) sek*"~5 "(seks OR seks*) misdrij*")
Ongewenste intimiteiten	("ongew* (intimitei* OR seks OR seks*)"~5 betast* "seks* intimid*" not betastud*)
Mensenhandel	(mensenhandel* "modern* (slaverni* OR slavenhande*)")
Illegale prostitutie	("(illega* OR gedwongen OR dwon* OR dwin*) prostitut*"~10 heroinehoe* vrouwenhandel* sekssla* sekstoeris* pooie* loverboy* "niet-geregistreerde prostituee")
kinderarbeid	(kinderarbeid*)

aanslag/verstoring openbare orde, openbaar ge	("aanslag openbare orde"~10)
illlegaal, uitgeprocedeerd in Nederland verb	(illegalen uitgeprocede*)
schending briefgeheim	("(schend* OR inbreuk) briefgeheim"~10)
strafbare samenspanning	(samenspanning)
omkoping ambtenaren, corruptie, schendin	("omkop* ambtena*"~10 corrupt*)
openbare dronkenschap	("openbaar dronkenschap"~10 "openbare dronkenschap"~10)
landverraad, hoogverraad	(landverraad landverad* hoogverraad)
spionage	(spion* not(spionagefilm* spionagethriller*))
Overtreding	(wetsovertreding* wetsovertreder* overtreding* overtreder*)
Overlast	(overlast not ("overlast (licht OR geluid OR fijnstof OR water OR noodweer OR zwerfvuil OR vuilnis OR stank OR koeien)"~10) straaterr* straatjeugd tuig schorem geteisem janhagel rapaille raddraaier*)
Geluidsoverlast, lichtoverlast etc.	(geluidsoverlast lichtoverlast "overlast (licht OR geluid OR fijnstof OR zwerfvuil OR vuilnis OR stank)"~10)
rondhangen	(hangjonger* hangouder* hangjeugd*)
Overlast drugs(handel)	("overlast (drug* OR jun*)"~10)
Overlast alcoholgebruik, openbare dronken	(dronkaard dronkelap "openbaar dronkenschap"~10 "openbare (dronkenschap OR alcohol)"~10 alcoholis* "overlast dronken"~15 "(overmatig OR buitensporig) (drank* OR alcoho*)"~15 drankmisbruik alcoholmisbruik drankzucht "drank drugs*"~10 alcoholproble* drankproble* not "alcoholische drank*")
wildplassen	(wildplasse*)
Vandalisme	(vandalisme* vandaal* vandalen* vernieling*)
Verkeersovertredingen	(verkeersovertreding* "overtred* (verkeer OR weggebrui*)"~10 "(fiets* OR brom*) (op OR over) de (stoep OR trottoir)"~10 bumperkleven "(overtred* OR overschrij* OR overschre*) (snelheidslimiet OR snelheidsgrens OR maximumsnelheid)"~10 "te hard (rijd OR rijd* OR reed OR reden OR gereden)"~5 hardrijder*)
Alcohol achter het stuur	("(dronken OR beschonken OR alcohol OR drank) achter het stuur"~10 drankrijde* dronkenrijde* "(rijden OR autorijden) onder invloed" "(dronken OR beschonken OR alcohol OR drank OR bier OR wijn) (rijden OR autorijden)"~5 "(dronken OR beschonken OR alcoho* OR drank OR drank*) chauffeu*"~5)
Aggressie op de weg	(wegpira* spookrijde* snelheidsduivel* not (ski* rally schaatse* literai* pop bonneville muziek film fictie wk voetba* veronica))
Fout parkeren	("(fout OR dubbel) (parkere* OR parkeer* OR geparkeer*)"~10 foutparkeerder*)
filters	
sport	((sportuitslagen) OR ((wedstrijd match toernooi kampioenschap* finale) AND (score uitslag winnaar team speler kampioen verliezer)) OR (autosport) OR ("formule (een OR 1)") OR (atletiek) OR (basketball*) OR (boksen bokser) OR (kickbox*) OR (boogschieten) OR (gewichtheffen) OR (handbal) OR (hockey) OR (judo) OR (kanovaren) OR (vijfkamp) OR (roeien) OR (ruitersport paardrijden paardensport) OR (skien) OR (schieten) OR (schoonspringen) OR (tafeltennis) OR (tennis*) OR (turnen turner turnster) OR (vechtsport karate taekwondo) OR (voetbal*) OR (volleybal*) OR (waterpolo) OR (wielren* "tour france"~3 wielersport) OR (worstelen worstelaar) OR (zeilen) OR (zwemmen) OR (biathlon) OR (bobslee*) OR (ijshockey) OR (kunstrijden kunstschaatsen) OR (langlaufen) OR (schaatsen) OR (skispringen schansspringen) OR (toboganssleen) OR (rodelen))

buitenland		canadese) OR ("verenigde staten" "de vs") OR (china chinese) OR (brazilie braziliaanse) OR (australi*) OR (india indiase) OR (argentinie argentijns*) OR (kazachsta*) OR (soedan*) OR (algerije algerijnse) OR ("congo kinshasa") OR (groenland) OR ("saoedi arabie") OR (mexico mexicaanse) OR (indonesi*) OR (libie libier) OR (iran iraanse) OR (mongolie mongoolse) OR (peru peruaanse) OR (tsjaad) OR (niger) OR (angola angolese) OR (mali malinese) OR ("zuid afrika" "zuid afrikaanse") OR (colombia*) OR (ethiopie*) OR (bolivia*) OR (mauritani*) OR (egypte egyptische) OR (tanzania*) OR (nigeria*) OR (venezuela*) OR (namibi*) OR (pakista*) OR (mozambique) OR (turkije turkse) OR (chili chileense) OR (zambia zambiaanse) OR (myanmar) OR (afghanistan afghaanse) OR (frankrijk franse) OR (somalie somalische) OR ("centraal-afrikaanse republiek") OR (oekrane oekraeense) OR (botswana botswaanse) OR (madagaskar) OR (kenia keniaanse) OR (jemen) OR (thailand thaise) OR (spanje spaanse) OR (turkmenistan) OR (kameroen) OR (papoea-nieuw-guinea) OR (zweden zweedse) OR (oezbekistan) OR (marokko marokkaanse) OR (irak irakese) OR (paraguay) OR (zimbabwe zimbabwaanse) OR (japan japanse) OR (duitsland duitse) OR ("congo brazzaville") OR (finland finse) OR (maleisi) OR (vietnam vietnamese) OR (noorwegen noorweegse) OR (ivoorkust) OR (poolse) OR (italie italiaanse) OR (filipijnen filipijnse) OR (ecuador) OR ("burkina faso") OR (nieuw-zeeland) OR (gabon gabonese) OR ("westelijke sahara") OR (guinee) OR ("verenigd koninkrijk" engeland engelse) OR (ghana ghanese) OR (roemenie roemeense) OR (laos) OR (oeganda) OR (guyana) OR (oman) OR (belarus) OR (kirgizie) OR (senegal) OR (syrie syrische) OR (cambodja) OR (uruguay) OR (tunesie) OR (suriname surinaamse) OR (nepal) OR (bangladesh) OR (tadzjikistan) OR (griekenland griekse) OR (nicaragua) OR (eritrea) OR (korea koreaanse) OR (malawi) OR (benin) OR (honduras) OR (liberia) OR (bulgarije bulgaarse) OR (cuba cubaanse) OR (guatemala) OR (ijsland ijslandse) OR (hongarije hongaarse) OR (portugal portugese) OR (jordanie) OR (azerbeidzjan) OR (oostenrijk*) OR ("verenigde arabische emiraten") OR (tsjechi*) OR (panama) OR (servie servische) OR ("sierra leone") OR (ierland ierse) OR (georgie) OR ("sri lanka") OR (litouwen litouwse) OR (letland) OR (spitsbergen) OR (togo) OR (kroatie) OR ("brits territorium in de indische oceaan") OR ("bosni en herzegovina" bosnische) OR ("costa rica") OR (slowakije slowaakse) OR ("dominicaanse republiek") OR (bhutan) OR (estland) OR (denemarken) OR (zwitserland zwitserse) OR (guinee-bissau) OR (taiwan taiwanese) OR (moldavie) OR (belgie belgische) OR (lesotho) OR (armenie) OR (albanie) OR (salomonseilanden) OR (equatoriaal-guinea) OR (burundi) OR (haiti) OR (rwanda) OR (macedonie) OR (djibouti) OR (belize) OR ("el salvador") OR (israel israelische) OR (slovenie) OR (nieuw-caledonie) OR (fiji) OR (koeweit) OR (swaziland) OR ("oost timor") OR (montenegro) OR (bahama's) OR ("puerto rico") OR (vanuatu) OR (falklandeilanden) OR (qatar) OR (gambia) OR (jamaica) OR (libanon) OR (cyprus) OR ("kleine pacifische eilanden van de verenigde staten") OR (brunei) OR ("trinidad en tobago") OR (polynesie) OR (kaapverdie) OR ("zuid georgie") OR (samoa) OR (luxemburg*) OR (comoren) OR (mauritius) OR ("amerikaanse maagdeneilanden") OR (faeroer) OR (hongkong) OR ("sao tome en principe") OR (nederlandse-antillen) OR (kiribati) OR (dominica) OR (tonga) OR (micronesia) OR (singapore) OR (bahrein) OR ("saint lucia") OR (guam) OR ("noordelijke marianen") OR (andorra) OR (palau) OR (seychellen) OR ("antigua en barbuda") OR (barbados) OR ("turks-en caicoseilanden") OR (sint-helena) OR ("heard en mcdonaldeilanden") OR ("saint vincent en de grenadines") OR (mayotte) OR ("palestijnse autoriteit") OR (grenada) OR (malta) OR (maldiven) OR ("wallis en futuna") OR (kaaimaneilanden) OR ("saint kitts en nevis") OR (niue) OR ("saint-pierre en miquelon") OR ("cook eilanden") OR (amerikaans-samoa) OR (aruba arubaanse) OR (marschalleilanden) OR (liechtenstein) OR ("britse maagdeneilanden") OR ("christmas eiland") OR (jersey) OR (anguilla) OR (montserrat) OR (guernsey) OR ("san marino") OR (bermuda) OR (bouvet) OR (pitcairneilanden) OR (norfolk) OR (macau) OR (tuvalu) OR (nauru) OR ("saint barthlemy") OR ("cocos eilanden") OR (tokelau-eilanden) OR (gibraltar) OR (monaco) OR (vaticaanstad) OR (europa europese) OR (amerika amerikaanse) OR (azie aziatische) OR (afrika afrikaanse))
	nederland	(nederland* holland*)

Appendix C: Uitgevoerde semantische analyse en sentimentanalyse

Om zowel verschillen tussen de berichtgeving in verschillende media te kunnen traceren als longitudinale trends te kunnen ontwaren met betrekking tot kwesties die raken aan de rechtsstaat zijn alle zinnen uit de periode 2009 tot en met het eerste kwartaal van 2012 onderzocht waarin een hoofdterm van de eerste drie machten voorkwam: rechtelijke macht (rechtsstaat, vonnis*, advocaat; rechter is uitgesloten vanwege woorden als “rechter buitenspeler”), wetgevende macht (pvda, vvd, cda), of uitvoerende macht (minister*). Deze termen zijn uitgekozen om op een overzichtelijke wijze een zo ruim mogelijke selectie van interessante zinnen te maken die een representatief beeld geven van de totale berichtgeving over aan de rechtsstaat gerelateerde kwesties. Dit leverde een selectie op van 308.630 natuurlijke zinnen.

Uit deze zinnen zijn vervolgens 2.314.881 semantische rollen geëxtraheerd, bestaande uit 1.033.168 subjecten, 961.318 objecten, 110.726 bronnen, 155.020 equivalentie-relaties en 54.648 doel-middel (“om”) relaties. Op basis van deze semantische rollen zijn uiteindelijk 626.177 kernzinnen geconstrueerd. Doordat een rol in een kernzin meerdere kernobjecten kan bevatten, levert dit een databestand op van 691.175 zinnen, waarvan 39.632 reality, 183.796 equivalentie, en 24.551 causaal.

Tabel C1: overzicht zinsontleding

Mediumsoort	Medium	Ontlede zinnen	Zinnen in analyse	Steekproef
Krant	De Volkskrant	2.240.765	111.730	5%
Krant	NRC Handelsblad	2.590.272	194.862	8%
Krant	De Telegraaf	530.422	62.539	12%
Krant	Trouw	1.725.107	117.922	7%
Krant	Algemeen Dagblad	1.430.481	91.494	6%
Krant	Spits	482.922	17.880	4%
Krant	Metro	483.666	13.888	3%
Krant	Dagblad v/h Noorden	397.580	18.104	5%
Krant	Een Vandaag	110.918	3.244	3%
Krant	De Limburger	435.780	20.052	5%
TV	De Wereld Draait Door	96.876	1.286	1%
TV	NOS 20:00	139.979	7.138	5%
Website	geenstijl	148.695	10.329	7%
Website	fok.nl	118.161	18.223	15%
Website	Twitter	49.571	2.484	5%
Totaal		10981195	691175	6%

In tabel C1 staat een overzicht van het totaal aantal ontlede en geanalyseerde zinnen. Van elke mediumsoort is een willekeurige selectie artikelen ontleed. Bij twitter leverde deze procedure relatief weinig zinnen op door de korte berichten. Ook bij een tien keer zo grote selectie resulteerden interpretatieproblemen. Om die reden is twitter in de hoofdstukken 5 en 6 buiten beschouwing gelaten. Van deze willekeurige selectie zijn vervolgens alle zinnen geanalyseerd die minstens een concept uit de ontologie bevatten. In totaal was dit het geval voor circa 6% van de ontlede zinnen.

Appendix D: Inductieve Tekstmining naar kenobjecten en sentiment

De in dit onderzoek gehanteerde methode voor tekstmining is uiteindelijk regelgestuurd. Daarbij zijn de opgestelde ontologie en de woordenlijsten voor het herkennen van concepten en sentiment, die gedurende het onderzoek verder ontwikkeld werden, deductief toegepast om trends in de tijd en verschillen tussen media langs dezelfde meetlat te leggen. Dit heeft verder als voordeel dat vooraf domeinkennis gebruikt kon worden om de tekstmining inductief te sturen en te verbeteren, en dat de analyse transparant is: bij een "vreemde" uitkomst kan uiteindelijk tot op het woord bepaald worden waarom een bepaald concept, relatie, of sentiment is gevonden. Nadeel is echter dat een lexicon nooit uitputtend is. In deze appendix wordt beschreven hoe de ontologie en het sentimentlexicon tijdens het onderzoek inductief samengesteld, uitgebreid en verbeterd zijn.

Bij het uitbreiden en verbeteren van de ontologie, ook wel kenobjectenboom genaamd, is op twee manieren inductief te werk gegaan. In eerste instantie hebben codeurs data-gestuurd gewerkt om de concepten van zoektermen te voorzien. Een zoekterm bestaat grofweg uit een lijst van synoniemen (OR-relaties en wildcards) en condities (AND, NOT, en NEAR relaties). Hierbij is de volgende procedure gevolgd:

1. Eerste "common-sense" vaststelling van brede zoekterm(en)
2. Analyse met Keywork-In-Context (KWIC) tabellen per synoniem om te bepalen of de vindplaatsen correct zijn. Tests of wildcards verbetering opleveren. Als er false positives worden gevonden een inschatting van welke condities de ambiguïteit zouden oplossen.
3. Analyse met clustermaps (Venn diagrammen) van de brede synoniemen en condities. Hierbij wordt gekeken of de condities niet teveel uitsluiten (door naar de doorsnede van synoniem en condities) en of de condities inderdaad nodig zijn (door naar verschil tussen synoniem en conditie te kijken). Door wildcards in brede zoektermen te gebruiken (bv. recht* voor rechtsstaat) en door te kijken welke document wel door de "te" brede, maar niet door de uiteindelijke zoektermen worden gevonden, kunnen false negatives worden opgespoord.
4. Frequentieanalyse over tijd en media en prima facie en (informele) steekproefsgewijze validatie van resultaten. Waar nodig herhaling vanaf stap 2.

Aangezien de codeurs goed ingevoerd zijn in de huidige kenobjectenboom, en in de stappen 2-4 veel (delen van) artikelen lezen, komen ze vaak ook concepten tegen die niet in de boom staan. In overleg met de onderzoekers kunnen deze toegevoegd worden in de boom onder een van de al bestaande bredere concepten. In deze procedure gaan kwalitatieve verbetering en kwalitatieve validatie hand in hand. Zodoende levert deze inductieve stap geen zichtbare bijdrage meer aan de kwantitatieve rapportage.

De tweede inductieve uitbreiding van de kenobjectenboom vindt plaats na de syntactische analyse. Uit deze analyse kan gehaald worden welke kenobjecten semantische relaties hebben met woorden en woordgroepen waaruit geen kenobject is herkend. Dit zijn immers goede kandidaten om ofwel als synoniem aan de bestaande kenobjecten toe te voegen, ofwel als apart subconcept onder een bestaand kenobject toe te voegen. Meer specifiek zijn drie tellingen gedaan: (1) welke niet-herkende woorden

kwamen sowieso vaak voor in relatie met een herkend kenobject, (2) welke niet-herkende woorden staan vaak in een Equivalentie relatie met een bepaald herkend kenobject, en (3) welke niet-herkende woorden staan vaak in een semantische (gerichte) relatie met een bepaald kenobject.

Tabel D1 geeft de meest frequente niet-herkende zelfstandig naamwoorden en eigennamen weer die in een relatie met een kenobject zijn gevonden.. Uit de zelfstandige naamwoorden vallen een aantal zaken op: (1) algemene politieke woorden als zetel, partij, en minister komen veel voor; (2) de condities voor rechter en vonnis zijn vermoedelijk te streng; en (3) woorden als voorstel en onderzoek, die als een soort anaphora zijn te beschouwen (wiens onderzoek? wiens voorstel?), komen ook veel voor. In de lijst namen zitten wederom veel namen van politici, maar ook van juridische actoren (inclusief verdachte D.). Hoewel dit tot weinig fouten zal leiden op het niveau van (kranten)artikelen (immers, Moszkowicz of Rutte zullen niet vaak genoemd worden zonder ook strafpleiter/advovaar resp. minister/premier, dan wel VVD, in het artikel te vermelden). Voor zinsherkenning in meer informele bronnen is het echter heel belangrijk zijn om de namen goed op te nemen. Deze inductieve analyse geeft daar goede input voor. Voor het OM/Openbaar Ministerie geldt ook dat de condities kennelijk te streng zijn, dus dit is een duidelijk verbeterpunt.

Tabel D1: eigennamen, actoren en instituties

Zelfs. nw.	Frequentie	Naam	Frequentie
Minister	4122	Hirsch Ballin	2397
Zaak	1953	Donner	1570
Partij	1724	Openbaar Ministerie	1340
Kabinet	1308	Verhagen	1255
Jaar	1229	Opstelten	1251
Onderzoek	1078	OM	968
regeringspartij	1045	Hillary Clinton	767
Rechter	972	Bos	724
Euro	959	Ter Horst	626
Premier	952	Kooijmans	580
Plan	939	Bram Moszkowicz	573
Zetel	867	Balkenende	572
Vraag	841	De Jager	541
Voorstel	823	D	463
Miljoen	780	Job Cohen	429
coalitiepartij	774	Andriessen	425
Niets	750	Was	419
Man	721	De Vries	406
Vonnis	717	Mark Rutte	404
oppositiepartij	704	Geert Wilders	388

Tabel D2 geeft een overzicht van de meest voorkomende niet-herkende equivalente en gerelateerde woorden voor een selectie van concepten. Per geselecteerd concept zijn de top 3 equivalente of 4 gerelateerde woorden gegeven. Het is direct duidelijk dat bij de equivalente woorden eigennamen domineren. Op minister en p-g na zijn alle gevonden top-3 woorden eigennamen. Het is ook direct duidelijk dat deze lijsten een uitstekende bron zijn voor het opstellen van namenlijsten per concept.

Afgezien van Hirsch Ballin vallen alle namen inderdaad onder het concept. Bij de misdrijven gaat het om de namen van casus of slachtoffers, bij de andere concepten betreft het personen die in die rol werkzaam zijn.

Bij de gerelateerde woorden betreft het voor een groot deel woorden die te maken hebben met de handelingen of acties van of rondom een concept. Regeringen maken plannen met miljoenen euro's, bij mensenrechten spelen vonnissen een rol, vooral in andere landen, en het OM doet onderzoek en eist jaren cel in bepaalde zaken, enzovoorts. Dit is dus eerder inspiratie voor het sentimentlexicon dan voor de kenobjectenlijst, aangezien deze woorden vooral in predicaten een belangrijke rol zullen spelen.

Samenvattend kan gesteld worden dat het inductief gebruik van de grammaticale analyse drie belangrijke inzichten kan geven: (1) welke woorden worden nu niet goed herkend (foutopsporing in trefwoorden), (2) welke namen van (vooral) personen kunnen toegevoegd worden voor de verschillende concepten, en (3) welke handelings- en planwoorden zijn belangrijk om in de gaten te houden voor de relationele analyse. Deze informatie is belangrijk voor het verbeteren van resultaten op bestaande data, maar vooral cruciaal voor het in een lopende monitoring courant houden van de lijst, omdat verwacht kan worden dat actoren en concrete zaken die onder bepaalde concepten vallen vaak zullen wijzigen, terwijl de brede structuur en algemene concepten en trefwoorden meer constant zullen blijven. Deze inductieve analyse levert dus belangrijke en bruikbare informatie voor het continu monitoren van media.

Tabel D2: concepten en gerelateerde woorden

Concept	Equivalent woord	POS	N	Concept	Gerel. woord	POS	N
Regering	Minister	N	1981	Regering	euro	N	347
Regering	Verhagen	M	775	Regering	miljoen	N	329
Regering	Donner	M	566	Regering	plan	N	260
Advocatuur	Bram Moszkowicz	M	278	Regering	kabinet	N	219
Advocatuur	Gerard Spong	M	216	mensenrechten	vonnis	N	6
Advocatuur	GeertJan Knoops	M	170	mensenrechten	land	N	6
Geweldsmisdrijven	Passage	M	26	mensenrechten	regering	N	5
Geweldsmisdrijven	Milly Boele	M	9	mensenrechten	minister	N	5
Geweldsmisdrijven	Gabrielle Cevat	M	8	Openbaar ministerie	onderzoek	N	121
Openbaar ministerie	Harm Brouwer	M	73	Openbaar ministerie	jaar	N	89
Openbaar ministerie	Hirsch Ballin	M	26	Openbaar ministerie	zaak	N	79
Openbaar ministerie	procureurgeneraal	N	12	Openbaar ministerie	cel	N	61

Literatuur

Agrawal, R., Imieliński, T., & Swami, A. (1993). *Mining association rules between sets of items in large databases.* Paper presented at the Proceedings of the ACM SIGMOD International Conference on Management of Data, Washington D.C.

Antoniou, G., & van Harmelen, F. (2004). *A semantic web primer*. Cambridge: MIT Press.

Baker, C. F., & Fellbaum, C. (2009). *WordNet and FrameNet as complementary resources for annotation.* Paper presented at the Suntec, Singapore.

Bakker, P., & Scholten, O. (2011). *Communicatiekaart van Nederland: Overzicht van media en communicatie (8e druk)*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Baudet, T. (2012). *The Significance of Borders: Why Representative Government and the Rule of Law require Nation States*. Leiden / Boston: Martinus Nijhoff / Brill.

Blei, D. M., Ng, A. Y., & Jordan, M. I. (2003). Latent Dirichlet allocation. *Journal of Machine Learning Research, 3*(4-5), 993-1002.

Bouma, G., & van Noord, G. (2005). *ALPINO: automatisch ontleden van het Nederlands*. RUG Alfa Informatica / NWO: http://www.let.rug.nl/~kleiweg/alpino/index1.html; http://www.let.rug.nl/~vannoord/alp/.

Bovens, M., & Wille, A. (2011). Failing or fluctuating trust levels? The case of the Netherlands. In M. Hooghe & S. Zmerli (Eds.), *Political Trust: why context matters* (pp. 47-66). Colchester: ECPR Press.

Buruma, Y. (2011). *Geen blad voor de mond, en De geleerde en de rechter: over het leveren van wetenschappelijk bewijs in strafzaken*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Church, K. W., & Hanks, P. Word association norms, mutual information, and lexicography. *Computational Linguistics, 16*(1), 22-29.

Cimiano, P. (2006). *Ontology learning and population from text: algorithms, evaluation and applications* (Vol. 27). Berlin: Springer.

Cook, T. (1998). *Governing with the News*. Chicago: University of Chicago.

Dekker, P., den Ridder, J., & Schnabel, P. (2012). *Continu Onderzoek Burgerperspectieven 2012/1*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dekker, P., Maas-de Waal, C., & van der Meer, T. (2004). *Vertrouwen in de rechtspraak*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, werkdocument 102.

Dekker, P., van Houwelingen, P., & Pommer, E. (2012). *Continu Onderzoek Burgerperspectieven 2012/3*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dixon, R. M. W. (1992). *A new approach to English grammar, based on semantic principles*. Oxford: Clarendon.

Dixon, R. M. W. (2005). *A semantic approach to English grammar*. Oxford: Clarendon.

Donner, A. M., & van der Pot, G. W. (1972). *Handboek van het Nederlandse staatsrecht (9de druk)*. Zwolle: Tjeenk Willink.

Dowty, D. R., Wall, R., & Peters, S. (1980). *Introduction to Montague semantics* (Vol. 11). New York: Springer.

Groß-Klußmann, A., & Hautsch, N. (2011). When machines read the news: Using automated text analytics to quantify high frequency news-implied market reactions. *Journal of Empirical Finance, 18*(2), 321-340.

Hallin, D. (1984). The media, the war in Vietnam, and political support: A critique of the thesis of an oppositional media. *The Journal of Politics, 46*(1), 1-24.

Huysmans, F., & de Haan, J. (2010). *Alle kanalen staan open: de digitalisering van het mediagebruik*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kleinnijenhuis, J. (2008). Reasoning in economic discourse: a network approach to the Dutch Press. In K. Krippendorff & M. A. Bock (Eds.), *The Content Analysis Reader* (pp. 430-442). Thousand Oaks: Sage.

Kleinnijenhuis, J., Oegema, D., & Takens, J. H. (2009). Personalisering van de politiek. In G. Voerman (Ed.), *Jaarboek Documentatiecentrum Politieke Partijen* (pp. 101-127). Groningen: Documentatiecentrum Politieke Partijen.

Kleinnijenhuis, J., & van Hoof, A. M. J. (2009). Media coverage of government policies and citizen satisfaction with information provision and policy results. [(eds. Frank Marcinkowski & Barbara Pfetsch)]. *Politische Vierteljahreschrift, Sonderheft Politik in der Mediendemokratie 42*, 320-344.

Kleinnijenhuis, J., Van Hoof, A. M. J., & Oegema, D. (2006). Negative news and the sleeper effect of distrust. *The International Journal of Press/Politics, 11*(6), 86-104.

Kleinnijenhuis, J., Van Hoof, A. M. J., Oegema, D., & De Ridder, J. A. (2007). A test of rivaling approaches to explain news effects: news on issue positions of parties, real world developments, support and criticism, and success and failure. *Journal of Communication, 57*(2), 366-384.

Kortmann, C. A. J. M. (2008). *Constitutioneel recht*. Deventer: Kluwer.

McLeod, C. (2011). Trust. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2011 Edition)*: http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/trust/.

Mitra, G., & Mitra, L. (Eds.). (2011). *The Handbook of News Analytics in Finance*. New York: Wiley.

NaCTeM, N. C. f. T. M. (2012). www.nactem.ac.uk.

Niemeijer, B. (2011). Vertrouwen in de rechtsstaat. *Recht der Werkelijkheid, 32*(2), 3-5.

Pang, B., & Lee, L. (2008). Opinion mining and sentiment analysis. *Foundations and Trends® in Information Retrieval, 2*(1-2), 1-135.

Presidentenvergadering. (2008). *Persrichtlijn 2008*. Den Haag: Raad voor de Rechtspraak, http://www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Persinformatie/Documents/Persrichtlijn_web.pdf.

Rahat, G., & Sheafer, T. (2007). The Personalization (s) of Politics: Israel, 1949–2003. *Political Communication, 24*(1), 65-80.

ROB. (2011). *Veiligheid en vertrouwen: kernen van een democratische rechtsstaat*. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur, www.rob-rfv.nl.

Ruigrok, N., Kester, B., Scholten, O., Ismaili, N., & Goudswaard, M. (2011). Rechtspraakverslaggeving in een veranderend medialandschap. *Research Memoranda Raad voor de Rechtspraak, 7*(5), 1-165.

Ruigrok, N., & van Atteveldt, W. (2007). Global Angling with a Local Angle: How U.S., British, and Dutch newspapers Frame Global and Local Terrorist Attacks. *The Harvard International Journal of Press and Politics, 12*, 68-90.

Ruiter, S., Tolsma, J., de Hoon, M., Elffers, H., & van der Laan, P. (2011). *De burger als rechter: een onderzoek naar geprefereerde sancties voor misdrijven in Nederland*. Den Haag: Boom Lemma.

Scholtes, J. C. (2009). *Text Mining: de volgende stap in zoektechnologie*. Maastricht: Universiteit van Maastricht, inaugurele rede 23 januari 2009.

Schuck, A. R. T., Xezonakis, G., Elenbaas, M., Banducci, S. A., & de Vreese, C. H. (2011). Party contestation and Europe on the news agenda: The 2009 European Parliamentary Elections. *Electoral Studies, 30*(1), 41-52.

Sebastiani, F. (2002). Machine learning in automated text categorization. *ACM computing surveys (CSUR), 34*(1), 1-47.

Sheafer, T., Shenhav, S. R., & Goldstein, K. (2011). Voting for Our Story: A Narrative Model of Electoral Choice in Multiparty Systems. *Comparative Political Studies, 44*(3), 313-338.

Slots, D. (2011). *Onderzoek: advocaten vinden Twitter maar lastig*. ©Twittermania @diederikstols: http://twittermania.nl/2011/12/onderzoek-advocaten-vinden-twitter-maar-lastig/.

Tjong Kim Sang, E. F., & de Meulder, F. Introduction to the CoNLL-2003 shared task: language-independent named entity recognition. *CONLL '03 Proceedings of the seventh conference on Natural language learning at HLT-NAACL 2003, 4*, 142-147.

Van Aelst, P., Sheafer, T., & Stanyer, J. (2012). The personalization of mediated political communication: A review of concepts, operationalizations and key findings. *Journalism, 13*(2), 203-220.

van Atteveldt, W. (2008). *Semantic Network Analysis: techniques for extracting, representing and querying media content*. Charleston, SC: BookSurge Publishers.

van Atteveldt, W., Kleinnijenhuis, J., & Ruigrok, N. (2008). Parsing, Semantic Networks, and Political Authority: Using Syntactic Analysis to Extract Semantic Relations from Dutch Newspaper Articles. *Political Analysis, 16*(4), 428-446.

van Atteveldt, W., Kleinnijenhuis, J., Ruigrok, N., & Schlobach, S. (2008). Good news or bad news? Conducting sentiment analysis on Dutch text to distinghuish between positive and negative relations. *Journal of Information Technology & Politics, 5*(1), 1-22.

Van den Berg, E., Hoekendijk, G., & Niemeijer, B. (2012). *Vertrouwen in de rechtsstaat*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, directie Strategie.

van Gestel, B. (2006). *Nieuws, beleid en criminaliteit: over de wisselwerking tussen lokale media en criminaliteitsbestrijders*. Amsterdam: Aksant.

van Santen, R. A. (2012). *Popularization and personalization: a historical and cultural analysis of 50 years of Dutch political television journalism*. Amsterdam: proefschrift Universiteit van Amsterdam.

Voermans, W. J. M., & Emmerik, M. L. (2011). Nederlandse opvattingen over rechtsstaat als grondidee, rechtsstatelijke beginselen en gepositiveerde rechtsstatelijke beginselen. In W. J. M. Voermans, J. H. Gerards, H. M. T. D. ten Napel & M. L. Emmerik (Eds.), *Juridische betekenis en reikwijdte van het begrip 'rechtsstaat' in de jurisprudentie en legisprudentie van de Raad van State* (pp. 83-94). Den Haag: Raad van State.

Voermans, W. J. M., Gerards, J. H., ten Napel, H. M. T. D., & Emmerik, M. L. (2011). *Juridische betekenis en reikwijdte van het begrip 'rechtsstaat' in de jurisprudentie en legisprudentie van de Raad van State*. Den Haag: Raad van State.

Wittebrood, K., & Nieuwbeerta, P. (2006). Een kwart eeuw stijging in geregistreerde criminaliteit: Vooral meer registratie, nauwelijks meer criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie, 48*(3), 227-242.

WODC. (2011). *Vertrouwen in de rechtsstaat*. Den Haag: WODC, interne nota.

WRR. (2002). *De toekomst van de nationale rechtsstaat*. Den Haag: SDU.

Zhizhkun, V. B. (2006). *Graph transformations for natural language processing*. Amsterdam: SIKS dissertation series University of Amsterdam.